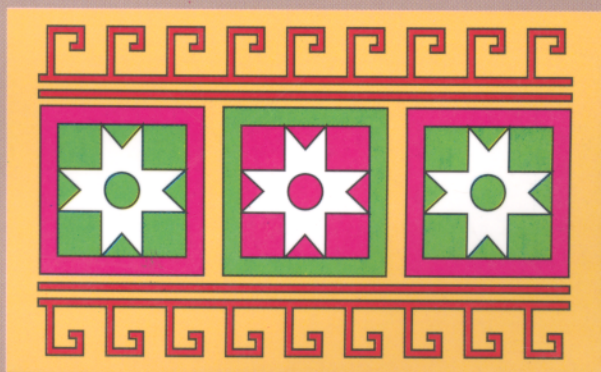

TRUYỆN CỔ
VÀ DÂN CA
Thái
VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HOÁ DÂN TỘC

*TRUYỆN CỔ VÀ DÂN CA THÁI
VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM*

- This book is published under the sponsorship of the Swedish - Vietnamese Fund for the promotion of Culture.

- Cuốn sách được xuất bản dưới sự tài trợ của Quỹ Thụy Điển - Việt Nam phát triển văn hóa.

NGUYỄN VĂN HÒA

(Sưu tầm, biên dịch)

**TRUYỀN CỐ VÀ DÂN CA THÁI
VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM**

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

Hà Nội - 2001

PHẦN I
KHUN LÙ - NÀNG ỦA

KHUN LÚ, NÀNG ỦA là tập truyện thơ, trường ca dân gian Thái được phổ biến rộng rãi ở nhiều nơi tại các tỉnh, huyện vùng Tây Bắc Việt Nam từ lâu đời.

Trước đây một nửa thế kỷ, người Thái thường mỗi năm chỉ sản xuất một vụ lúa mùa và một vụ ngô, lúa nương. Sau khi gặt hái vụ tháng mười xong người ta rảnh rỗi. Hai, ba tháng cuối năm thường người ta dựng nhà mới, sửa chữa nhà cũ, cúng bái, cưới xin, anh em bạn bè thăm hỏi nhau, vui chơi cho đến hết Tết âm lịch.

Vào những ngày nghỉ lao động sản xuất, những người biết chữ Thái (thường ở lớp người đã có tuổi, nam nhiều hơn nữ) giở sách ra hát truyện thơ trường ca gọi là Khắp xư (hát thơ). Khi bên cửa sổ của một nhà nào đó trong làng bản cất lên tiếng Khắp xư, thường mọi người trong nhà và hàng xóm đều chăm chú lắng nghe. Người đang sấy gạo lắng nghe, người dệt vải lắng nghe, người đan chài lắng nghe, người đan lát đồ mây tre lắng nghe... Tiếng Khắp xư rộn ràng lòng người, đoạn vui có, đoạn buồn cũng bùi ngùi theo người hát.

Tập truyện thơ, trường ca Thái Khun Lù - Nàng Ủa không ghi lại tên tác giả. Ở xã hội Thái thời xưa, mọi sáng tác nhất là các tác phẩm văn học viết thành sách đều phải đem nộp người đứng đầu Mường gọi là người chủ Mường. (Chầu Mường) xưa là ông Phia Mường. Tầng lớp trên thường thức, bình luận, chỉnh lý, sau đó được lưu truyền trong dân gian.

Truyện thơ, trường ca thường phổ biến trong những người biết chữ. Những người biết chữ Thái thời xưa cũng thường là người con nhà khá giả, có học. Tuy không hạn chế, ai học được truyền dạy cho nhau rộng rãi, nhưng ở lớp thường dân lao động mệt nhọc, lo cơm ăn, nhà ở, áo mặc còn khó khăn thì ít có điều kiện học chữ.

Truyện Khun Lù - Nàng Ủa cùng nhiều truyện khác lưu truyền trong dân gian Thái, thường được người ta kể miệng nên đã xuất hiện hai hình thức truyện thơ và truyện kể miệng. Truyện kể miệng phổ biến rộng rãi trong các tầng lớp nhân dân nhiều hơn truyện thơ.

Có người nói: "Có truyện kể miệng rồi người ta mới viết thành thơ". Ở đây, qua sưu tầm, ghi chép đầy đủ, thu thập đầy đủ, tôi thấy truyện dựa vào thơ kể rõ ràng, mạch lạc hơn. Nên tôi có thể kết luận: "Truyện thơ ra trước, người không hát thơ Khắp xứ được mới kể miệng, kể miệng dễ dàng hơn đọc thơ.

Tập truyện thơ "Khun Lù - Nàng Ủa" có thể

ra đời từ khoảng thế kỷ thứ XIII ở thời Lo Lẹt làm Chúa. Qua nhiều truyện dân gian kể lại về đời Chúa Lo Lẹt, người Thái gọi "Pú Chẩu Ngu Hẩu" đã ổn định, thịnh trị. Ở Mường Muối (Tức vùng huyện Thuận Châu, tỉnh Sơn La sau này). Trong truyện có kể về gia đình ông Phìa Chiềng Ly sinh được hai cô con gái - Nàng Cẩm Xôm và nàng Ngân Liêng. Nàng Cẩm Xôm lấy ông Păng Nguyên đẻ ra Khun Lù và nàng Ngân Liêng lấy ông Bai Vương đẻ ra Nàng Ủa. (Hiện nay tại huyện Thuận Châu tỉnh Sơn La vẫn còn xã Chiềng Ly). Chữ viết và lời nói trong truyện cổ là chữ vùng Mường Muối hay viết. Ví như chữ "Nậm" (nước) viết gồm nguyên âm "ăm" ghép với phụ âm "N" còn thêm một phụ âm "M" nữa ~~H~~, một số vùng khác viết "W" là đủ, bỏ bớt một phụ âm "M" thêm cho là thừa.

Giọng nói Mường Muối còn khác các nơi khác, như trong truyện dùng chữ "Dện lê", Mường La nói "Chện Lê", "Xăn hư", "pụn ha" v.v...

Ở thời tác phẩm "Khun Lù - Nàng Ủa" ra đời đã có quan hệ giao lưu văn học nhiều với miền xuôi và triều đình vua Kinh, nên đã chịu ảnh hưởng và đã dùng pha tiếng phổ thông mà Thái hoá trong thơ văn như: "Lêm ngày" (đêm ngày), chữ "Hặc" đôi khi điểm chữ "yêu" = (yêu), chữ "Nẫu chơ" = (Nẫu chờ), chữ ông Bụt (để nguyên chữ ông Bụt), chữ "Lôi nhon" = (đôi nhân tức hai người), chữ "lang xa" = (đường xa) v.v...

Trong tác phẩm cũng có điểm tiếng Lào dùng thành tiếng Thái như "Khạp lạy" = (cúi lạy), "Tu khời" = (bé tôi), "Tan" = (Than là Ngài), "Điều nị" = (hiện nay), "Lúc" = (dạy), "cót" = (sinh) v.v...

"Khun Lù - Nàng Ủa" là một trong những tập truyện thơ, trường ca hay, được phổ biến rộng rãi trong dân gian Thái vùng Tây Bắc Việt Nam, được những người đứng tuổi rất ưa thích. Vì là một truyện tình buồn nên các cụ già thường khuyên nam nữ thanh niên chưa có vợ chồng nên ít đọc hoặc hát chỉ cốt thưởng thức từng đoạn thơ hay.

I. TRUYỆN KỂ TRUYỀN MIỆNG KHUN LÚ - NÀNG ỦA

Ngày xưa ngày xưa, trên Trời có vị Then Luông⁽¹⁾ cai quản khắp muôn loài; Ngài sống sung sướng trên cõi Tiên, vợ đẹp và nàng hầu không thiếu gì. Thế nhưng vợ chồng Ngài hiếm hoi, sinh được có một cô công chúa là nàng Tiên. Cô rất xinh đẹp, càng lớn càng xinh, khắp trời đất không ai đẹp bằng cô. Cô thông minh, tài giỏi, được cha mẹ quý mến, chiều chuộng truyền cho biết nhiều bùa phép. Năm mười bốn, tuổi thiếu nữ cô càng xinh đẹp vô ngần. Khi đã lớn Then cha muốn gả cô cho một Hoàng tử nhưng cô không ưng. Luật Nhà Trời rất nghiêm khắc, cô đã phạm tội không nghe lời cha. Cô bị Then cha xử phạt, hoá kiếp cho xuống làm người dưới trần gian trong thời gian hai mươi ba năm.

Dưới trần, thời ấy tại Mường Chiềng Ly⁽²⁾ có

(1) Then Luông: Thiên Hoàng hay Ngọc Hoàng.

(2) Chiềng Ly: hiện nay tại huyện Thuận Châu, tỉnh Sơn La có xã Chiềng Ly.

ông Phìa⁽¹⁾ lớn cai quản một vùng đất rộng, đông dân, giàu có. Hai ông bà Phìa sinh được hai cô con gái, cô chị tên là Cẩm Xôm, cô em Ngân Liêng. Hai chị em mỗi người mỗi vẻ, càng lớn càng xinh đẹp. Khi còn nhỏ hai cô thường ở bên mẹ, năm mười bốn tuổi, Phìa cha cho hai con gái ở lầu riêng. Hai nàng sống sung sướng, trong nhà có nhiều kẻ hầu người hạ. Bên lầu của hai cô có vườn cây với đủ các thứ quả và có một khu vườn trồng nhiều thứ hoa. Hai chị em cô thường hay vào chơi trong vườn, hái quả chín, ngắt những bông hoa ưa thích và ngắm phong cảnh đẹp đồi núi, đồng ruộng, suối sông.

Một hôm hai nàng đang ở trong lầu, ngồi bên cửa sổ thêu khăn piêu⁽²⁾, thỉnh thoảng nghỉ tay nhìn ra bầu trời quang mây tạnh. Bỗng trời tối sầm, sầm chớp âm âm, mưa xả xuống như trút nước, nước lũ tràn về đục ngầu các sông suối.

Rồi một buổi mưa tạnh, trời quang đãng, nước sông trong, hai chị em rủ nhau ra chơi ngoài bờ sông. Đi men bờ một lát thấy nóng, đến bãi cát có đá sỏi sạch. Cẩm Xôm rủ em cởi váy áo xuống tắm mát dưới sông. Hai chị em song song vui bơi trên mặt nước. Đúng vào lúc ấy, Then Luông trên Trời đang ngồi chơi bên cửa sổ nhìn xem phong

(1) Phìa: Một chức quan cai trị của người Thái, ngày xưa đặt phìa, sau này mới có chức Tri châu, Tri huyện, Tri phủ.

(2) Khăn piêu: Khăn đội đầu của phụ nữ Thái.

cảnh trần gian. Ngài thấy hai cô gái đang bơi tắm dưới trần quả là xinh đẹp hiếm có. Ngài gật đầu, mỉm cười ưng ý. Ngài đã chọn được người xứng đáng gửi con gái mình đầu thai vào đó.

Then Luông cho gọi công chúa Nàng Piên tới, chỉ tay xuống trần, bảo con đầu thai vào hai cô gái đang bơi đùa kia và dặn lại: "Con nhớ đúng hạn hai mươi ba năm con lại phải trở về Trời, dù trần gian vui thú đến đâu con cũng không được ở lại quá hạn".

Công chúa thưa: "Vâng, con xin ghi lòng tạc dạ lời cha". Rồi cô lạy cha mẹ, tạm biệt ra đi.

Cô hoá phép, bay xuống trần, nhẹ nhàng đổ xuống bên bờ sông phía trên chỗ hai chị em Cẩm Xôm, Ngân Liêng đang tắm. Mải vui đùa, tắm mát, hai cô không biết có chuyện gì đã xảy ra.

Nàng Piên hoá phép biến mình thành một quả sung chín đỏ. Quả sung đặt trên một hòn đá sỏi lớn toả hương thơm ngào ngạt. Hai chị em Cẩm Xôm, Ngân Liêng rủ nhau lên bờ tìm xem vật lạ gì vậy. Cô chị ngồi thấy mùi thơm lạ thường bay đến như gần đây đây, lúc thơm mùi hoa, lúc thơm mùi quả chín. Chị liền hỏi: "Em có thấy mùi hương thơm gì không?". Em trả lời: "Có chị ạ ! Hương thơm ngát dịu, khoái lạ vô cùng". Nhìn xung quanh không thấy có vật gì ? Trời vẫn nóng nực, nhìn dòng sông nước chảy trong mát thích thú, hai chị

em lại rủ nhau xuống nước tắm chơi một lát nữa. Hai cô vừa lội xuống sông lại thấy mùi thơm ban nãy bay tới gần mình. Bỗng cả hai người đều cùng nhìn thấy một quả sung chín đỏ đang từ phía trên trôi theo dòng nước chảy bập bênh đến gần chỗ hai cô. Hai cô đón vớt lấy quả sung chín rồi lên bờ. Cô chị nói: "Ôi ! Quả sung chín có hương vị lạ thường đây rồi ! Ta có nên ăn thưởng thức mùi vị thơm ngon của quả sung này xem ra sao không?" Ngân Liêng trả lời chị: "Quả này là một thứ quả hiếm khác lạ trên đời, em nghĩ chị em ta nên mang về trình biểu Phìa cha". Cô chị mỉm cười, nói: "Em ơi ! Quả lạ gì, chỉ là một quả sung, đem về biểu thì sẽ làm cho Phìa cha cười chê chị em ta chỉ bằng ta hãy bóc ăn". Cô em thấy chị mình nói đúng, ưng ý theo lời chị. Cô chị bửa quả sung ra làm đôi, đưa cô em một nửa. Ngân Liêng đưa lên miệng ăn trước. Cẩm Xôm hỏi: "Em ăn thấy thế nào ?" Cô em trả lời chị: "Ôi ! ngon ngọt lạ thường, vị ngọt dịu mát, vừa ngọt vừa thơm êm ái, em nhai nuốt xuống bụng thấy khoan khoái tâm hồn".

Cô chị liền ăn phần nửa quả của mình, ăn xong thốt lên: "Quả ngon, ngon quá ! Chị chưa được ăn bất kỳ thứ quả nào ngon như thế này bao giờ".

Tắm mát xong hai chị em trở về nhà.

Ba tháng sau, cả hai đều thấy trong người khác lạ, cơm chẳng buồn ăn, chân tay nặng nề mệt mỏi,

dạ bốn chôn buồn nôn, chỉ thêm của chua, bụng thấy khó chịu, người gầy yếu sút đi. Có em không dám nói ra với ai, một hôm khẽ hỏi riêng chị: "Gần đây em thấy trong người mệt mỏi khác thường, chị thấy trong người chị thế nào ? " Cô chị trả lời: "Em ơi ! Chị cũng bị mệt mỏi như em, không khác gì !" Hai chị em ôm nhau khóc, than thân, kể lể với nhau rằng chị em mình được cha mẹ nuôi dạy tử tế, ăn ở hiền lành, nết na mà làm sao lại bị trời đất bắt tội thế này ? Chị biết em, em gần chị, chưa ai có tình tứ riêng tư gì giấu giếm nhau.

Dành lòng hai chị em phải nói nhỏ chuyện này riêng với mẹ. Bà mẹ nói với hai con: "Từ khi mẹ sinh ra hai con, mẹ yêu quý các con, hai con đều được chăm sóc chu đáo, không lẽ nào các con lại bị bụng báng ? Hay là các con thường ra tắm sông, ma thường luồng đực gian tà đã ghẹo hai con chăng? Để mẹ đi bói quẻ xem thực hư thế nào ?"

Cầm Xôm liền thưa rõ ngọn nguồn chuyện hôm ra tắm ngoài sông chị em chót dại đã cùng chia nhau ăn một quả sung chín thơm ngọt lạ thường. Từ bấy đến nay trong người đều thấy bụng dạ khác lạ và đã nên nông nổi này.

Bà mẹ lại hỏi hai con: "Hai con hãy nói thực, đừng giấu mẹ nếu hai con đã chót yêu đương ăn ở, chung đụng với ai". Hai chị em đều một lời thưa với mẹ: "Chúng con chưa hề biết yêu ai bao giờ".

Bà mẹ nghĩ đến chuyện hai con mình đã ăn quả sung chín lạ thường kia, hẳn là việc Trời xui khiến đậu thai, số phận đã định đoạt rồi, không thể làm khác⁽¹⁾ đi được nữa. Hai chị em khóc lóc mòn mỏi, nhan sắc tàn úa, thân hình héo hon.

Trai trai, gái gái trong Mường⁽²⁾ đua nhau làm lụng, chơi vui. Những đêm trăng sáng các cô gái rủ nhau ra sàn ngồi kéo sợi, se bông, các chàng trai gảy đàn môi, thổi sáo vui ca hát.

Cầm Xôm, Ngân Liêng buồn tủi, xấu hổ, không dám ra khỏi nhà. Ngày ngày sống trên lầu, thỉnh thoảng ngồi trong nhà nhìn qua cửa sổ ngắm cảnh vơi sâu. Nhìn đường đi lối lại, ngắm mây bay núi biếc, nhìn tràn ruộng bát ngát, hai cô lại càng thêm buồn. Hai chị em giao hẹn với nhau sau này sinh ra hai đứa trẻ, nếu một trai, một gái sẽ cho chúng kết duyên vợ chồng, nếu sinh thành hai gái sẽ gả cho một Tào⁽³⁾ để hai chị em suốt đời được sống chung một nhà, không bao giờ xa nhau.

Hai chị em mang thai sang tháng thứ tư thì Phìa cha biết chuyện. Ông bèn bàn với vợ, tìm cách gả chồng cho hai cô con gái, tránh mang tiếng xấu với thiên hạ. Ông nói với vợ: "Có cậu Khun Bai đẹp nết, xem ra muốn ưng Ngân Liêng, gia đình

(1) Không thể làm khác: không thể cho hai con phá thai sẽ có tội với Trời. Thời xưa người Thái đã sớm biết dùng cay thuốc phá thai.

(2) Mường: Làng to.

(3) Tào: "Cậu" con trai nhà quyền quý.

không giàu cũng chẳng nghèo khó, ta có thể xứng
gả cho con thành đôi lứa.

Rồi ta sẽ cho của hồi môn để con có thêm tiền
của không sợ đời con khổ. Bà vợ ưng thuận, hai
ông bà tìm cách đánh tiếng để Khun Bai qua lại
rồi cưới gả. Còn cô chị Cẩm Xôm, hai ông bà bàn đi
tính lại, chọn thấy cậu Khun Pâng có thể xứng đôi.

Phía gia đình hai cậu con trai được tin, hân
hạnh lấy được con gái ông lớn trong Mường, liền
sang hỏi. Khun Bai lễ lạy ông bà Phìa xin được
cưới cô Ngân Liêng. Ông bà Phìa nhận lễ ưng thuận.
Và rồi cậu Khun Pâng lại mang đồ lễ tới, lễ lạy
ông bà Phìa xin được làm con rể hầu hạ bố mẹ
vợ, xin được cưới cô Cẩm Xôm. Ông bà Phìa cũng
ưng thuận.

Hai chị em lấy chồng mà buồn tủi và thấy hổ
thẹn vì mình đã mang thai sang tháng thứ bảy
rồi. Hai cô ngượng ngùng và lo sau này về làm
dâu sống với nhà chồng sẽ ra sao đây.

Năm mới tới, mùa xuân sang, hoa đào nở, mơn
mạn khoe sắc trắng. Hai cô mừng thầm vẫn còn
được cùng chung sống bên bố mẹ đẻ. Ngày tết mọi
người vui mừng, riêng hai chị em vẫn chưa khuây
nổi buồn, hai cô đã mang thai sang tháng thứ tám.
Bà mẹ an ủi hai con yên lòng vì thấy chồng các
cô không có điều tiếng gì chê bai.

Thế rồi hai cô đã mang thai sang tháng thứ

chín, chờ ngày sinh nở. Các bà cô, bà thím luôn gần gũi hai cô, sẵn sàng đỡ đẻ. Một hôm, khi mặt trời vừa hé tia nắng bình minh, Ngân Liêng sinh ra một bé gái kháu khỉnh., bà con cô dì thay nhau bế ẵm, mừng vui. Cô đặt tên con là Nàng Ủa. Ngay lúc ấy Cẩm Xôm cũng sinh một bé trai. Cả nhà mừng vui, cô đặt tên con là Khun Lù.

Khun Lù mau lớn, mặt mũi trắng trẻo, thân hình cân đối, khoẻ mạnh, nụ cười, dáng đẹp như tranh vẽ. Cẩm Xôm vui lòng thăm nghĩ con trai mình sẽ được xứng đôi với Nàng Ủa.

Ngày ngày ngồi hờ lưng sau ngày ở cũ, hai chị em mỗi người ở một phòng riêng, Ngân Liêng vẫn hỏi thăm chị và không bao giờ cô quên không hỏi thăm bé Khun Lù. Cô hỏi kỹ càng bé Khun Lù có hay ăn chóng lớn không ? Chị có tốt sữa và có dành cơm trắng gạo thơm, trứng gà, thịt cá nuôi con đầy đủ hay không ?

Lần nào Cẩm Xôm cũng trả lời em hãy yên lòng. Sữa chị tốt, bé Lù bú no đủ, bón ăn no ngủ kỹ, chóng lớn. Và bao giờ cô chị cũng hỏi em mình xem bé Ủa có ngoan, hay ăn chóng lớn hay không? Cô chị được biết bé Ủa không thích ăn thịt cá, thường chỉ ăn cơm mớm với lòng đỏ trứng gà luộc.

Sau ngày hết kiêng cử, người khoẻ trở lại, hai chị em thường thăm nhau luôn, họ cùng trông nom hai đứa trẻ như con đẻ của chính mình. Lúc ấy

hai chị em vẫn chung sống trong gia đình bố mẹ đẻ, Khun Pâng và Khun Bai đều đang ở rể tại nhà ông bà Phìa.

Khun Lù và Nàng Ủa lớn dần, từ biết bò, biết đi, biết nói vẫn cùng chung sống trong một gia đình, cùng chơi đùa với nhau, vui buồn có nhau.

Hai đứa trẻ lớn dần theo năm tháng, chúng luôn thương nhau, quý nhau, quấn quýt bên nhau. Hai bố mẹ coi hai đứa như đôi ngọc quý.

Một hôm Phìa cha gọi con rể thứ đến bảo: "Từ khi cha mẹ tác thành cho hai con thành đôi lứa, con ở rể cùng bố mẹ đã mười tám năm qua, nay cha phong chúc cho con trở về quê nội làm Tào, tên hiệu của con là Bai Vương. Nàng Ngân Liêng được đưa con về nhà chồng hưởng lộc Tào. Lễ đón dâu, tiễn rể được cử hành long trọng, dân làng bản hai họ đều mừng vui.

Riêng đôi lứa đang bước vào tuổi thanh niên, từ nhỏ vẫn sống bên nhau, thương quý nhau vô ngần, nay phải xa cách nhau, Khun Lù, Nàng Ủa ôm nhau khóc nức nở mãi, không ai an ủi được yên lòng.

Hai bà mẹ, Cẩm Xôm và Ngân Liêng cũng ôm nhau khóc và nhắc nhau nhớ lời hẹn ước khi xưa.

Hai bà than thở, thương cho hai đứa trẻ sẽ đau đớn biết nhường nào khi chúng phải sống xa nhau. Hai bà kể lể với nhau, thương cho Ngân Liêng nay về nhà chồng sẽ phải lo lắng vất vả nhiều, phải lo làm dâu phụng dưỡng bố mẹ chồng, lo làm chủ gia đình, lo mọi việc giúp chồng, lo nuôi dạy con. Nhớ lại khi còn ở với cha mẹ, hai chị em sống sung sướng, không phải lo lắng điều gì.

Kể đưa người đón tấp nập, đông vui, của hồi môn do cha mẹ để cho Ngân Liêng đưa về nhà chồng khá lớn. Đám tiền rước dâu kéo dài, nhiều người gánh chần đẽm, khiêng hòm xiêng, ca-bem⁽¹⁾ có đựng tiền bạc của quý, đủ bốn vật tặng con rể⁽²⁾ và đi sau là đàn gia súc đủ ngựa, trâu, bò, lợn, gà của ông bà Phìa cho con gái đưa về nhà chồng khi ra ở riêng.

Riêng Khun Lù và Nàng Ủa buồn tủi không muốn xa nhau, nắm tay nhau, ôm nhau khóc lóc khiến mọi người đều thương tâm. Nàng Ủa dẫn Khun Lù: "Ta đã thương yêu nhau từ còn nhỏ, mẹ hai ta cũng đã có lời hẹn ước, chúng ta sẽ thành vợ chồng. Mặc dù chưa được cha mẹ cho làm lễ cưới nhưng thực sự trong lòng, lúc nào em cũng đã coi anh là người chồng yêu quý nhất của cuộc

(1) Ce-bem: Như thứ vali cổ, đan bằng mây, hoa văn đẹp, có hai quai nhỏ xỏ đòn gánh.

(2) Bốn vật tặng con rể: một thanh kiếm đập, một khẩu súng kíp, một nồi đồng ninh xôi, một bộ chân chày đánh cá.

đời em rồi. Dù nay tạm xa cách nhau, tình yêu của đôi ta vẫn luôn bên nhau. Em ước mong một ngày gần đây, đôi ta sẽ chính thức là vợ chồng. Tạm xa em, anh hãy nhớ lời em".

Khun Lù gục đầu lên vai Nàng Ủa, khi ngửa mặt lên, vai áo của Ủa ướt đầm nước mắt của Lù. Khun Lù bước từng bước nặng nề tiến đưa Ủa, vừa than thở cùng nàng: "xa em, lòng anh đau đớn như bị gai đâm vào tim. Anh thể nguyện trước tình yêu của đôi ta, dù chúng ta tạm xa cách nhau, tâm hồn anh, tình cảm của anh lúc nào cũng ở bên em, suốt đời không bao giờ phai nhạt. Đôi ta tạm phải sống đôi nơi, xa nhau một ngày đường, thỉnh thoảng chúng ta sẽ qua lại thăm nhau em nhé !" Họ lại ôm nhau khóc. Họ hứa hẹn suốt đời chung thủy với nhau. Ủa theo mẹ, nặng nề bước chân đi. Khun Lù đứng nhìn theo, Ủa nhìn lại cho đến lúc khuất bóng.

Lù trở về nhà với mẹ, ngày ngày cơm không buồn ăn, nhớ Ủa chỉ ngồi khóc, tựa cửa nhìn ra đường phía đi về nhà Ủa. Lù buồn, không muốn đi đâu ra khỏi nhà, thường hay ngồi bên trong cửa sổ nhìn trời, nhìn đất, nhìn mây, nhìn ra cánh đồng, khắp các trùn ruộng đã đầy nước, sắp đến ngày cấy lúa.

Thấy cậu Lù buồn nhớ Ủa mãi chưa nguôi, bọn trai hầu rủ cậu đi chơi cho khuây khoả. Trai trai,

gái gái trong làng bản đều vui làm việc đồng áng. Con trai nhỗ mạ, con gái đứng cúi thành hàng dài cấy tập đoàn với nhau. Chị em chào hỏi, nói chuyện vui đùa với Lù, cậu cũng chỉ trả lời qua quýt xã giao.

Tối đến, bọn trai hầu lại rủ Khun Lù đi đến những nơi các cô gái ra sân tập trung kéo sợi vui chơi, ca hát. Mọi người vui vẻ, riêng cậu vẫn buồn, các cô gái trêu đùa, cậu vẫn không vui, chỉ luôn một lòng nhớ Ủa.

Một hôm bọn hầu trai nói chuyện với Khun Lù: "Cậu ơi ! Cô Ủa xa cậu cháu mình đã lâu ngày, không biết cô ấy có nhớ đến cậu cháu mình không nhỉ ? Hay là chúng cháu kiếm chút quà đưa cậu đi thăm cô Ủa, cậu có bằng lòng không ?" Nghe nói vậy, Lù mỉm cười ưng ý.

Nàng Ủa bên kia đêm ngày mong ngóng, nhớ thương Khun Lù, thường thầm khóc.

Cô buồn, ăn không ngon, ngủ không yên, đường xa cô khó đến được với Lù, cô ngại có điều gì trắc trở mà bác cô không cho chàng đến. Ngày ngày cô nhìn ra đường ngóng bóng chàng đến thăm. Cô buồn đến gầy mòn thân thể. Cô lại nghĩ hay chàng đã thay lòng đổi dạ, đã có nơi chốn yêu ai khác rồi chăng ?

Một hôm, ngày đầu xuân mới, trai trai gái gái mặc quần váy áo đẹp, ném còn, chơi vui đầy sân. Những quả còn tua màu sắc sỡ tung bay rơi xuống, người tung, người bắt, nhộn nhịp, đẹp mắt. Khun Lù đến xem qua vẫn vẻ mặt buồn rầu. Các bạn rủ ném còn, chàng vẫn thờ ơ. Lù về nhà, ôm gà đi chơi cho khuây khoả nỗi nhớ Úa.

Sau đó, Lù về gặp mẹ, xin phép được đi thăm em Úa. Lù e mẹ sẽ ngăn cản, ngược lại mẹ Lù rất vui lòng. Bà dặn con: "Mẹ sẽ sắp đủ quà cho con đi biếu dì chú và em con". Lù thấy vui vui, người nhẹ nhõm, hớn hở. Chàng rủ đưa trai hầu theo chàng vào rừng kiếm măng tươi ngon rồi vào vườn hái quả. Những chùm cam chín vàng, những chùm soài, trái lê chín hái cả nùm còn lá tươi. Mẹ Lù sắp những ống thịt chua, cá khô ngon và mấy tấm tơ lụa cho con đem làm quà biếu gia đình Úa.

Lù rủ chú mình cùng đi. Chú Lù mang một gánh quà, hai chú cháu khăn gói lên đường. Đường xa, treo đeo leo dốc, hai chú cháu vui bước quên cả mệt nhọc. Thỉnh thoảng hai chú cháu cất lên tiếng hát "đường xa". Hai chú cháu lên đường vào mùa khô hanh, cây trút lá vàng trơ cành. Đến đoạn nghỉ, chú cháu ngồi ăn cơm ⁽¹⁾ uống nước ⁽²⁾ nghe

(1) Ăn cơm: cơm xôi gói đi ăn đường.

(2) Uống nước: Uống nước mỏ bên đường.

tiếng chim hót, vượn hú. Rồi hai chú cháu lại tiếp tục lên đường, lại qua đèo lội suối, qua quãng đường dài, nhìn thấy tràn ruộng và làng bản. Chú cháu vào bản thấy nhiều người đang vui chơi, nam nam, nữ nữ trẻ từng tốp, từng tốp ném còn. Chỗ này người được thì quán nhiều chiếc khăn piêu quàng cổ, người thua phải nộp. Bên nữ được bên nam cũng phải nộp khăn áo. Cuối buổi chơi, bên thua phải hát xin lại áo khăn rồi chào nhau ra về. Chỗ kia người đánh "má lẹ" ⁽¹⁾, trẻ em đánh quay, chọi gà... thật là vui. Hai chú cháu bị cuốn hút vào chỗ chơi. Người chú gặp gỡ các cô gái xinh đẹp, thích chí liền rủ Lù nghỉ tối tại đây và ở lại chơi một ngày nữa đã rồi hẵng đến nhà Ủa sau. Khun Lù không nghe, nóng ruột, nhớ Ủa, rủ chú đi ngay. Đến tối mịt thì hai chú cháu tới nhà Nàng Ủa.

Người nhà vào báo tin cậu Lù đến thăm, Ủa ra đón tiếp. Chàng và nàng mừng mà ôm nhau khóc. Ông Bai Vương, bà Ngân Liêng ôm lấy chàng Lù và hỏi thăm tin anh chị. Khun Lù thưa chuyện lại và chuyển lời thăm hỏi của bố mẹ mình nhắn tới nói lại với di chú. Ủa dẫn Lù vào phòng riêng trò chuyện tâm tình.

Chú cháu Khun Lù ở lại nhà Nàng Ủa khá lâu ngày. Trong nhà và trong bản có nhiều cô gái

(1) Đánh "má lẹ": Chơi đánh bằng hạt quả bâm bâm đặt ngoài sân.

trẻ xinh đẹp, dễ ưa, chú của Lù cũng thích ở lại đó lâu ngày. Lù và Ủa xa nhau đã lâu, nay có dịp được cùng chung sống vui vẻ, Lù không muốn quay trở về nhà mình nữa.

Bà Cẩm Xôm mong ngóng mãi không thấy con trở về, bà sốt ruột, không yên, bà nhớ con. Bà gọi giao việc cho hai đứa hầu trai đi xem sức khoẻ của cậu Lù có làm sao không và hãy đón cậu trở về nhà ngay. Hai đứa vội vàng đi ngay từ tờ mờ sáng, mãi đến chiều, mặt trời sắp khuất núi, tới đầu bản gặp mấy cô gái đi nương trở về. Chúng hỏi: "Có biết tin cậu Lù ở đây được mạnh khoẻ bình thường hay không ? " Một cô trả lời: "Cậu Lù vẫn ở đây bình an, đang sống bên cô Ủa". Hai đứa đi một mạch thẳng đến nhà Nàng Ủa. Chúng cúi lạy ông bà Bai Vương. Ủa và Lù ra gặp hai đứa, Lù hỏi: "Chúng mày đến đây có việc gì ?" Chúng thưa: "Cậu sang bên này chơi đã lâu ngày, bà lớn mong, bà bảo chúng con đến đón, cậu hãy trở về nhà ngay". Lù và Ủa nhìn nhau ái ngại, than thở với nhau hết lời. Cô cậu nhắc nhau giữ mãi tình yêu chung thuỷ và rồi đành phải tạm chia tay nhau. Lù tới chào dì chú Bai xong, chú cháu cùng hai đứa hầu trở về nhà. Lù về, bà Cẩm Xôm vui mừng, ôm lấy con. Mẹ con trò chuyện vui vẻ, bà hỏi thăm gia đình Ngân Liêng và mong sớm có ngày hai chị em được gặp mặt.

Ít lâu sau Ngân Liêng nhớ chị, bà nói chuyện với chồng và được ông Bai Vương ưng thuận. Bà bảo cô Ủa sửa soạn đi cùng mẹ sang thăm hai bác Khun Pâng (lúc bấy giờ đã có tước hiệu Pâng Nguyên). Mẹ con Nàng Ủa sai gái hầu đem theo các thứ quà biếu, lên đường tới thăm ông bà Pâng. Bà Cẩm Xôm đang nhớ em, nay bà Ngân Liêng tới thăm, bà rất mừng. Khun Lù hết sức vui sướng lại được gặp Nàng Ủa. Chàng và nàng ngày ngày quân quýt bên nhau.

Ở thăm chị ít ngày, bà Ngân Liêng nhớ chồng ở nhà vắng vợ con chăm sóc, bà thưa với anh chị, xin cho phép hai mẹ con bà trở về nhà. Ông Pâng Nguyên thuận ý nhưng bà Cẩm Xôm bảo em: "Em trở về kéo ở đây với chị chồng em mong, riêng cái Ủa để nó ở lại đây với chị ít ngày nữa đã". Nể chị mà phải vâng lời, bà Ngân Liêng trở về nhà, để Ủa ở lại với bác và anh Khun Lù. Vợ về, ông Bai Vương mừng vui.

Mấy năm sau, nàng Bai (tức bà Ngân Liêng) sinh được một đứa con gái nữa. Cháu bé xinh xắn từ mới lọt lòng không khác gì chị Ủa nó ngày trước. Bà đặt tên con là Piên Coong-peng (vô tình trùng tên với công chúa con gái Then Luông trước đây đã đầu thai thành Nàng Ủa).

Nàng Pâng Nguyên ⁽¹⁾ được tin em gái mình mới ở cũ, sinh con gái. Bà sai người trong nhà ⁽²⁾ sửa soạn quà thăm và bảo Nàng Ủa cũng lên đường về thăm mẹ Ủa mới sinh con gái thứ. Cô Ủa tạm chia tay Khun Lù cùng bác trở về nhà với mẹ. Chị đến thăm và con gái lớn trở về, bà Ngân Liêng vui mừng. Bà Cẩm Xôm và Ủa thay nhau bế, nựng, thơm bé Piên.

Bà Ngân giữ chị ở lại chơi lâu ngày, bà Cẩm Xôm thương em mới ở cũ đây, bèn ở lại thăm nom, chăm sóc em đến ngày đầy tháng của cháu bé. Nhớ chồng, một hôm bà nói chuyện với em rể, em gái để bà trở về và cho cháu Ủa lại được trở về ở bên bà. Ông Bai Vương nể lời chị, đã xin vâng. Tạm biệt hai em, bà Cẩm Xôm lại cùng Nàng Ủa trở về nhà mình. Ông Pâng Nguyên cùng Khun Lù ra đón hai bác cháu cô Ủa, tay bắt mặt mừng. Bà Pâng ngồi kể lại với chồng chuyện đến thăm em vừa qua. Khun Lù dẫn Nàng Ủa vào phòng riêng tâm sự với nhau. Ngày ngày đôi uyên ương sống vui quần quýt bên nhau.

Hết ngày này sang ngày khác, qua từng đêm trời lại hừng sáng. Đàn ve Ý Liêng ⁽³⁾ đôi nọ thi tiếng kêu với đôi kia vang khắp núi rừng. Các loài

(1) Nàng Pâng Nguyên: Tức bà Cẩm Xôm gọi theo tên chồng.

(2) Người trong nhà: Kẻ ăn người ở trong nhà.

(3) Ý-Liêng: Loài ve sấu, mình vằn, con to, thường sống từng đôi, đậu trên cành cây cao trong rừng, kêu oang oang.

hoa rộ nở, đua sắc, thi hương. Rồi hoa tàn, loả toả cánh hoa rơi. Trai trai, gái gái trong làng bản vui chơi, ca hát từng đôi, từng đôi với nhau. Khun Lù cũng thấy vui, chàng nghĩ: "Người ta đều sống có đôi, loài vật sống có đôi, ta cũng đã có đôi". Chàng về sống đôi ít ngày cùng Nàng Ủa và ước mong sớm được mãi mãi sống bên nàng.

Ông Bai Vương làm Phìa ở một Mường ⁽¹⁾ cai quản bản, Mường yên vui, dân làm ăn sinh sống giàu có. Ông có uy tín lớn, tiếng tăm lừng lẫy, được mọi người kính trọng. Tiếng đồn xa khắp miền về cô con gái lớn của ông, tài sắc song toàn nhất miền, không ai sánh được bằng cô.

Ở một Mường khác, cách xa nhà cô Ủa mấy ngày đường, có một cậu cũng là con một vị Phìa khác, tên gọi Khun Trai. Một hôm cậu sai người thắt yên cương hai con ngựa cầm tầu ⁽²⁾ đi cùng cậu sang Mường Chiềng Ly. Cậu tới nhưng không gặp Nàng Ủa. Khun Trai chào tạm biệt ông Bai rồi ra về. Từ đó đêm ngày lúc nào cậu Khun Trai cũng mê mẩn tâm hồn. Ủa chưa yêu cậu nhưng cậu đã quá mê Ủa, cậu ước mong sao sớm cưới được cô nàng. Cậu trình với cha, được ông rất bằng

(1) Mường: một vùng, sau này là Châu, Huyện.

(2) Ngựa cầm tầu: Ngựa đực nuôi nhốt, luyện chạy hàng.

lòng, chỉ lo bên nhà Ửa không ưng thuận, ông khuyên con phải thật khéo mới mong thành đạt. Ông sắp của quý, chọn sai hai đứa hầu sang thưa chuyện với ông bà Bai Vương. Hai đứa lên đường, gần đến Chiềng Ly có một làng bản đông vui. Gặp một tốp trai trẻ, kể đầu đuôi công việc cây nhờ, chúng dẫn hai người đến nghỉ trọ tại nhà một ông già tốt bụng. Vào nhà, chúng chào chủ nhà, đặt túi đồ đạc xuống, chúng ngồi thưa chuyện, được chủ nhà mời cho nghỉ lại. Chiều hôm ấy, ông chủ nhà tiếp đãi cơm rượu hai người. Sau khi ăn cơm xong, hai người đứng dậy lạy ông cụ chủ nhà, xin ông giúp đỡ làm mối. Ông già nhận lời rồi xếp chỗ cho hai người đi ngủ. Sáng hôm sau, ông cụ sang gặp ông Bai Vương thưa chuyện về việc ông Phìa Mừng bên cử hai người mang lễ vật đến đây xin được hỏi cưới Nàng Ửa cho thành đôi với cậu Khun Trai. Ông Bai nhận tiếp, sai mời hai người kia đến gặp ông. Hai người đến trình, lạy ông Bai rồi thưa chuyện được ông Phìa Mừng bên cho sang đây xin dạm hỏi Nàng Ửa cho kết duyên với cậu Khun Trai.

Chúng đưa vật biểu, một gói nhỏ trong chiếc khăn thêu, ông Bai Vương giở gói ra thấy dây vòng vàng và nhẫn kim cương. Ông nhận quà và nhận lời gả con gái. Hai người lạy tạ, xin cáo biệt ra về. Chúng cũng lạy tạ ông già mối rồi tạm chia tay.

Về đến nhà, hai người kể lại chuyến đi trình ông Phìa và cậu Khun Trai. Ông và cậu đều rất vui mừng. Sáng hôm sau, cậu đích thân sai kẻ ăn người ở trong nhà sắp đặt việc sửa soạn cưới, người giã gạo, ủ men nấu rượu, người thịt lợn ướp làm thịt chua, người đi đánh cá về làm cá chua, cá khô... Mẹ cậu sắp tiền bạc, vải vóc, đồ lễ, sửa soạn cưới dâu mới.

Bên gia đình ông Bai Vương, sau khi đã nhận lời dạm hỏi của phía nhà trai, ông bàn kỹ với vợ việc Khun Trai sắp đến ăn hỏi chính thức rồi làm lễ cưới. Bà Ngân Liêng đáp lại mọi chuyện ngon ngành cùng chồng. Bà kể lại khi Khun Lù và Nàng Ủa sinh ra đã là duyên trời định mệnh, từ nhỏ đến lớn tuy là anh em nhưng chúng sống với nhau như hai vợ chồng. Khi chúng còn trong thai, hai chị em bà đã hứa với nhau rồi sẽ vun đắp cho chúng thành đôi vợ chồng. Nay chúng yêu nhau không thể sống xa rời nhau, bà xin chồng nghĩ lại, hãy cho chúng thành đôi vợ chồng, đừng nỡ chia cắt tình cảm của con, chớ nên gả Ủa cho Khun Trai.

Ông Bai Vương đã quyết định rồi, không thể nào thay đổi. Ông giảng giải cho vợ biết rằng chẳng lẽ bà lại không rõ luật đời: Anh em không được

lấy nhau. Là một vị Phìa lớn, có chức tước lừng danh khắp miền mà lại làm một việc sai lẽ Mùong, trái với luân thường đạo lý thì ông xứng làm quan sao được nữa. Bề trên sẽ khiển trách. Bần dân thiên hạ sẽ chê bai. Nếu là người nhà Trời đầu thai sẽ càng mang tội với Trời thêm nữa.

Bà Ngân Liêng đành phải chịu nghe theo lời chồng mà lòng dạ đau như cắt, bà thương con, nước mắt tràn đầy khăn. Ông bảo bà cho người đi đón con về. Bà mời hai bà cô đến căn dặn kỹ càng, đi đến nhà chị bà đón cháu Ủa về ngay, nhớ nói khéo, giấu kín việc gọi cháu về để lấy chồng.

Hai bà cô lên đường đến nhà Cẩm Xôm đón cháu về. Tới nhà ông bà Pâng Nguyên, hai bà nói dối mẹ cháu mệt, ông Bai Vương sai đón cháu Ủa về ngay. Phải tạm chia tay nhau, tối hôm ấy Khun Lù, Nàng Ủa tâm sự với nhau suốt đêm. Chợp mắt một lát Ủa nức nở khóc. Khun Lù hỏi: "Tại sao nàng khóc?" Nàng kể lại diễm lạ với chàng: "Em mơ thấy điều lạ khác thường, có con sông nước đục đỏ ngòm ngăn cách đôi ta, có tảng đá to, vách núi lớn chắn đường ngăn cách đôi ta". Sáng hôm sau ngủ dậy. Nàng Ủa hỏi hai bà cô: "Xin hai cô đừng nói dối cháu, vì sao bố cháu cho đón cháu về đột ngột thế này?" Cô vừa nói vừa rung rung nước mắt làm động lòng thương của hai bà cô. Hai bà đành phải nói tình thực với cháu: "Bố cháu cho đón cháu về lấy chồng, cậu Khun

Trai hỏi lấy cháu, bố cháu đã ưng thuận, hai gia đình đang sửa soạn lễ ăn hỏi rồi cưới liền". Nàng Ủa như bị sét đánh, ngã ngửa người ra, nàng ngất đi. Mọi người trong nhà xúm đến vực cứu chữa nàng. Khi tỉnh dậy, nàng nhờ hai bà cô về thưa chuyện với bố mẹ nàng rằng hiện nàng đang bị ốm, sốt nhức đầu, chưa thể về được.

Hai bà cô trở về thưa lại với ông bà Bai Vương. Ông giục bà hãy thân chinh đi xem chuyện thực hư ra sao và nhất thiết phải đón con trở về nhà gấp. Bà Ngân Liêng lên đường sang Chiềng Ly đón Ủa. Trước lúc chia tay, Khun Lù, Nàng Ủa than thở, nhắc nhau lời thề hẹn ước, nàng quyết sẽ không lấy Khun Trai và chàng thì quyết không lấy ai khác, suốt đời chung tình với Ủa. Lù dặn Ủa hãy tìm mọi cách kéo dài thời thời gian ra, không để Khun Trai cưới được nàng. Không còn cách nào khác, Nàng Ủa phải trở về với mẹ, Lù và Ủa tiễn nhau một quãng đường, đến một tràn ruộng người ta vừa đập lúa xong, rơm đánh thành đồng, Nàng Ủa ngã ngất ra nằm vật bên một đồng rơm. Mẹ nàng ôm lấy nàng, vừa gọi con vừa khóc, Ủa vẫn mê man bất tỉnh. Chợt có đàn chim én từ xa bay đến, bà Ngân Liêng van nhờ chim én hãy giúp báo tin ngay cho Khun Lù đến cứu Nàng Ủa. Chim én bay đến nhà Lù kêu inh ỏi, phát lên tiếng người: "Nàng Ủa đã liều thân, mau đến cứu! Mau đến cứu !".

Khun Lù vội chạy theo, đến trằn ruộng thấy Nàng Ủa đang mê man bất tỉnh nằm bên một đồng rơm. Chàng ngã nằm ôm lấy nàng. Chàng gọi tên nàng: "Em hãy tỉnh dậy, anh Lù đến với em đây ! Hãy tỉnh dậy cho anh chải lại búi tóc của em đang dính đầy bụi rơm". Nàng Ủa động dậy rồi mở mắt ra nhìn vào mắt Lù, hai người ôm nhau khóc. Bà Ngán Liêng cũng ôm con khóc. Ủa van xin chồng trở về, bà Ngán giải bày với con rằng: "Con hãy thương mẹ, trở về với mẹ kẻo ông Bai sẽ giết hai mẹ con mình". Thương mẹ, Nàng Ủa lại phải tiếp tục lên đường về nhà với mẹ. Lù và Ủa đều khóc khi phải chia tay nhau.

Về đến nhà, chào cha xong, Ủa thấy trong nhà tấp nập, có nhiều người lạ, mấy cô gái lạ mặt đến chào và săn sóc Ủa. Cô bức tức đã mắng họ nặng lời. Mẹ cô ngăn cản, khuyên cô hãy bình tâm đối xử với khách. Cô kêu Trời, xin cha đừng bán cô cho Khun Trai. Ông Bai Vương quát mắng, dọa chém đầu cô. Không thể làm gì, cô chỉ còn biết khóc. Cô thương nhớ Khun Lù, chỉ muốn chết trước khi Khun Trai đến cưới cô.

Từ sau khi Nàng Ủa trở về nhà với mẹ, sửa soạn để cha nàng gả nàng cho Khun Trai, Khun Lù nhớ thương người yêu, buồn rầu, lo nghĩ, ngồi

khóc, cơm nước chẳng buồn ăn uống. Không thể yên lòng sống xa nàng được. Làm thế nào để ngăn cản không cho Khun Trai lấy mất nàng. Ruột gan Lù như lửa đốt. Chàng liền sai đưa trai hầu theo chàng đi gặp sang gặp Nàng Ủa. Tới nơi, vào nhà, chàng chào chú Bai Vương, ông đáp lại bình thường như mọi khi. Chàng chào dì Ngân Liêng, bà ôm lấy chàng thương khóc. Bà khuyên chàng: "Không có cách nào khác đâu, nếu cháu liều gan phá đám cưới của Khun Trai với Nàng Ủa thì ông Bai Vương sẽ chém đứt cổ cháu đây".

Nàng Ủa gặp Khun Lù, hai người ôm nhau khóc, họ quyết một lòng chung tình, đến lúc không lấy được nhau, họ sẽ cùng nhau tự vẫn, lên nhà Trời họ sẽ xin Then Luông soi xét cho họ cưới nhau.

Đưa trai hầu của Lù thấy tình cảnh nguy khốn của hai người bèn nghĩ cách bàn với các cô gái rồi rủ cậu đi chơi. Tối đến, các cô gái lên sân Hạng Khuống⁽¹⁾ chơi vui, các cô rủ Ủa cùng đến. Hai cậu cháu Khun Lù cũng đến đó chơi vui. Tối hôm đó sân Hạng Khuống không chơi vui ca hát gì được, Lù, Ủa gặp nhau than thở tìm cách không để Khun Trai cưới được Ủa. Các chàng trai, cô gái tại sân Hạng ai ai cũng đều thương đôi bạn đã yêu nhau mà nay vì bị cha ép buộc, hai người không lấy

(1) Hạng - Khuống: Sân tổ chức vui chơi, ca hát buổi tối của nam nữ thanh niên Thái.

được nhau. Mọi người đều sợ uy quyền của ông Bai Vương không dám nói cách gì để giải thoát giúp Lù - Ủa được. Khun Lù, Nàng Ủa ôm nhau ngồi than khóc. Trăng lặn, sao lấp lánh trên trời, sương đêm sa xuống, gà đã gáy báo quá nửa đêm, gần về sáng. Các bạn nam nữ tan Hạn Khuống ra về, Lù - Ủa vẫn còn ngồi lại. Đêm khuya, vắng lặng, Nàng Ủa đưa Khun Lù về nhà mình. Hai người dắt tay nhau, rón rén bước chân, lặng lẽ đi vào buồng riêng của nàng. Chàng và nàng nằm chung chăn đệm, tình tự, ái ân suốt đêm. Hai người vừa chợp ngủ, trời tảng sáng lúc nào không biết. Tiếng chày giã gạo nhộn nhịp tại các sân nhà hàng xóm, tiếng người vừa đi vừa nói ngoài đường, kẻ ra ruộng, người lên nương.

Sáng bạch vẫn không thấy cô Ủa dậy, bà Ngân Liêng vào cửa buồng gọi con gái: Sao hôm nay con ngủ mãi không dậy như vậy hả Ủa ?". Lúc ấy mở mắt ra mới biết trời đã sáng từ bao giờ. Nằm trong màn, vẫn đắp chăn ôm Khun Lù, nàng thưa vọng ra: "Hôm nay con nhức đầu quá mẹ ạ !" Bà mẹ thấy lạ, tới qua Ủa vẫn còn đi chơi đến khuya, bà bảo con: "Trong người nếu thấy khó chịu, nóng sốt nhức đầu thế nào sao con không cho mẹ biết?" Từ trong màn, Ủa lại nói vọng ra: "Con đau lòng xót dạ, nhức nhối tim gan con lắm mẹ ời ! Đêm hôm khuya khoắt, để mọi người ngủ yên ngon giấc, con không dám gọi nói với mẹ". Bà bảo: "Để mẹ

đem áo đi bói cho con xem ma tà gì quấy rầy con như vậy". Bà vào trong buồng, lật màn lên thăm con, bà giật mình thấy Khun Lù đang nằm bên ôm chặt lấy nàng. Bà mắng Lù nặng lời, Lù van xin, Lù ra khỏi buồng, ông Bai Vương bực tức quát mắng, đe chém đầu Lù. Lù run cầm cập, quỳ lạy, van xin, kêu khóc. Ông Bai mũi lòng, nghĩ lại, tha tội chết và đuổi Khun Lù về nhà, cấm không được đến gặp Nàng Ủa nữa. Chàng lạy chào chú rồi chào tạm biệt dì Ngân. Bà Ngân Liêng nghĩ thương xót cho tình yêu của hai đứa, chỉ vì chồng bà quyết ép gả con gái mình cho người khác, chia cắt tình yêu của con mà nên cơ sự này. Bà tiễn Lù ra về. Nàng Ủa chạy theo vờ tiễn Khun Lù để hai người nói chuyện riêng. Nàng quyết một lòng trước sau như một chỉ là vợ Khun Lù, thế sẽ không bao giờ chung chã gối với người khác. Chàng và nàng không lấy được nhau thì đến nước này chỉ còn cách cùng chết bên nhau. Tạm chia tay nhau, chàng đi, nàng trở về, nước mắt thấm đầm khăn.

Qua chặng đường dài, trèo đèo lội suối, Khun Lù trở về đến nhà, trông râu rĩ thảm thương. Mẹ chàng mắng chàng một trận nên thân. Nhưng bà Cầm Xôm vẫn nghĩ thương tiếc cho tình yêu của Lù - Ủa, bà hận bởi lời hẹn ước năm xưa của hai

chị em bà, bà trách em rể, ông Bai Vương làm cha đã ác nghiệt chia cắt tình yêu của con cháu mình. Ông ép buộc Nàng Ủa phải lấy Khun Trai người ngoài ở xa, gây đau thương và tội tình cho hai đứa và đã khiến Khun Lù mang sai phạm.

Bà Pâng khuyên con: Đến mức này con không được can thiệp vào việc ông Bai Vương gả Nàng Ủa cho Khun Trai và dứt khoát từ nay hãy cắt đứt quan hệ yêu đương với Ủa.

Ông bà Pâng Nguyên chỉ có một cậu con trai nên lúc nào cũng yêu quý, chiều chuộng Khun Lù. Ông bình tĩnh, từ tốn khuyên bảo con: "Hãy giữ trọn phận làm con có hiếu, cha mẹ ngày một thêm tuổi già. Con với Ủa vẫn giữ tình anh em, con đừng đeo đẳng yêu đương với nó nữa. Cha mẹ sẽ cưới vợ khác cho con". Nghe lời khuyên chân thật của cha mà Khun Lù đau lòng. Chàng nghĩ khó cắt nổi quan hệ yêu thương nhau giữa chàng với Nàng Ủa. Chàng im lặng, không dám nói ra điều gì trái ý cha mình nhưng cũng chưa thấy chàng nói ra câu: "Thưa vâng !" Bà Pâng nói ra những điều suy nghĩ trong lòng bà. Từ lúc mang nặng đẻ đau, sinh ra con, nuôi con khôn lớn, bà biết con mình, bà đã dạy bảo con bà làm nên người tốt có tài có đức xứng nối nghiệp cha ông. Chỉ riêng một điều, nay bà bảo con cắt đứt tình yêu với Ủa thì con bà quá đau đớn. Bà khuyên con hãy lấy vợ khác.

Ông bà Pâng Nguyên nghe đồn tại một vùng Mường xa cách, có cô Nàng Meng con gái vị Tào Khun Hặc. Cô nàng đẹp người đẹp nết, ông bà sẽ hỏi cưới về làm vợ Khun Lù. Chàng nghĩ thương cha mẹ, không thể chối từ lời dạy bảo, sắp xếp của cha mẹ, chàng chỉ im lặng. Chàng vẫn nghĩ thương Nàng Ủa và thầm nghĩ không biết lúc này nàng có nhớ đến chàng hay không ?

Ít ngày sau, Nàng Ủa vẫn một lòng mong chờ Khun Lù mà biệt vô âm tín, nàng càng nhớ chàng nhiều, không lúc nào nguôi. Không biết nghĩ cách nào nàng tới gặp được chàng. Đêm đêm cứ chợp mắt nàng thường mơ chàng nằm bên cạnh nhưng tỉnh dậy mới biết chỉ là chiêm bao.

Một hôm, nàng viết cho chàng một bức thư dài, nàng xuống vườn hái hoa, khâu thành một xâu, kèm theo bức thư, nàng nhờ cô ruột nàng đem giúp giao tận tay tới anh Lù.

Bà cô mang thư lên đường đi đến tận nơi giao cho Khun Lù. Chàng vui mừng nhận thư và hoa của nàng. Chàng bóc phong thư đọc, bỗng chàng biến sắc mặt, lòng dạ bồn chồn, trầm ngâm suy nghĩ. Nàng vẫn luôn mong nhớ, đợi chờ chàng, lúc này làm sao chàng có thể đến nhà nàng được nữa. Bố mẹ chàng lại đang sửa soạn hỏi cưới Nàng

Meng cho chàng, thật nan giải. Chàng nghĩ chẳng lẽ lại cả ba người cùng chung sống, chuyện ấy tất càng không xong. Chàng gửi thư đáp và nhờ bà cô nói lại với nàng: "Lúc nào hình dáng Úa cũng luôn ở bên Lù, không bao giờ phai mờ. Nhưng thật nguy tai ! Bố mẹ Lù sắp hỏi cưới Nàng Meng cho Lù. Dù Nàng Meng có tài có giỏi, có đẹp đến đâu Lù cũng không thể yêu được. Lù chỉ sống chết trước sau một lòng yêu Úa và chỉ nhận Úa là vợ Lù. Úa hãy đến với Lù duy nhất cho dù bố Úa sẽ bắt tội đôi ta, thà chúng mình liều thân đem nhau đi sống kiếp khác còn hơn sống đau đớn lòng thế này.

Bà cô đem thư đáp trở về và nói chuyện lại với Nàng Úa. Úa vào trong buồng mở phong thư xem. Nàng trải chăn đệm, đặt một đôi gối, nàng gọi vĩa Khun Lù hãy về nằm với nàng. Nhưng tất cả vẫn vắng im, nàng quăng mạnh một chiếc gối ném qua cửa sổ rơi xuống gậm sàn nhà đụng vào con trâu đang nằm yên nhai lại cỏ. Trâu giật mình lông lên, bà Ngân Liêng thấy tiếng trâu động, thốt lên: "cái gì đấy ?" Nàng Úa thưa mẹ: "Con lỡ tay đánh rơi chiếc gối xuống gậm sàn nhà chạm vào con trâu". Bà trách Úa vụng về, giục cô xuống nhặt gối lên, nếu bẩn thì giặt phơi đi.

Nhưng Úa xuống nhà vờ nhặt gối rơi rồi lảng lảng bước thoăn thoắt ra khỏi nhà, khuất bóng cây, đi một mạch sang nhà Lù. Úa gặp Lù vừa

mừng, vừa tủi, vừa lo. Lù ôm chăm lấy Ủa. Chàng và nàng lại than thân với nhau. Chàng trách ông Bai Vương nỡ lòng quyết dứt bỏ tình yêu của con, ép buộc gả bán Ủa cho Khun Trai mà nên cơ sự này. Họ khóc than thảm thiết.

Ngày hôm ấy, khi mặt trời đã về chiều, cả nhà dọn cơm không thấy Ủa ra ăn. Bà Bai Vương bảo đưa hầu gái vào mời cô ra ăn cơm. Đưa hầu thưa: "Không thấy cô ở nhà ạ!". Bà hỏi mọi người trong nhà, già, trẻ, lớn, bé, đều không ai biết cô Ủa ở đâu. Bà vào trong buồng tìm, e con mình ốm mệt gì nằm đó chẳng nhưng phòng trống không, vắng lặng. Bà sai người đi tìm khắp bản, khắp nơi mà không thấy Ủa đến chơi ở nhà ai.

Bà sai hầu gái sửa soạn cơm sớm, gói xôi đi ăn đường. Sáng hôm sau, tờ mờ sáng, bà đưa theo cô con gái út và đưa hầu, vội vã lên đường sang nhà ông bà Pâng Nguyên. Dọc đường đến đâu bà cũng ngó nhìn, lỡ con gái bà lẩn tránh hay đại đột gì đã xảy ra ở quãng rừng sâu, ở ven suối, ở tràn ruộng nào chẳng.

Khi bà gần đến nơi thì Khun Lù và Nàng Ủa đang ngồi trong nhà, nhìn qua cửa sổ ra ngoài, thấy bà Ngán Liêng và cả em gái nàng cùng đến. Chàng và nàng bối rối nhưng rồi cả hai lặng thinh tùy mặc sự việc sẽ diễn ra.

Lên nhà, bà thấy con gái bà đang ngồi bên chàng Lù. Bà hăm hăm mắng Nàng Úa. Bà nắm lấy tay, kéo con gái bà lôi dậy. Úa kêu khóc cầu cứu Lù. Mẹ nàng nắm một tay kéo đi, Lù níu một bên tay giằng giữ lại. Úa kêu van xin hai người buông tha, không bên nào bỏ tay. Nàng lại kêu: "Mẹ không buông thì anh Lù hãy buông ra mau, em đau quá! Ngực em căng như sắp bị xé làm đôi rồi đây này!". Lù thương Úa đành buông. Mọi người trong nhà, từ cụ Phìa (ông ngoại Úa) đến nhiều người khác đều khuyên can mẹ con Úa. Tiếng nàng kêu trời, kêu khóc van xin mẹ ầm ĩ, dân làng chạy đến, tin truyền đi khắp vùng. Bà Bai Vương vẫn kéo Úa lôi đi xềnh xệch; Úa níu lại không chịu về theo mẹ. Nàng bám chặt tay giữ vào phen nửa bên cạnh cửa sổ, mẹ nàng kéo mạnh, bàn tay phải của Úa bị nửa cửa đứt toạc, máu chảy đầm đìa. Mẹ nàng vẫn quyết lôi nàng về. Giọt máu ở tay nàng rơi bên cửa sổ nhà Khun Lù mọc lên thành cây dâm bụt hoa đỏ. Ra khỏi nhà đi đến cánh đồng, giọt máu ở tay nàng rơi xuống ruộng mọc thành cây "Xanh ca" ⁽¹⁾ tàu tía. Mẹ nàng vẫn nắm chặt cổ tay trái nàng dẫn đi, lôi qua một con suối, giọt máu ở tay nàng nhỏ rơi xuống nước biến thành giống cá pa-păn ⁽²⁾ đuôi đỏ.

(1) Xanh ca: còn gọi rau Xanh ca, cây tựa tàu cải non, nhưng cây nhỏ lá dài, tàu đỏ tía mọc ở ruộng nước, hái về đồ chín nộm ăn ngon.

(2) Pa-păn: Giống cá như cá bống, con nhỏ, mình vằn, đuôi đỏ, thường hay sống nấp dưới các tảng đá.

Bà Bai Vương dẫn con gái về đến nhà. Nàng Ủa rầu rĩ, đêm ngày chỉ nghĩ nhớ Khun Lù. Nàng than thân kêu Trời sao nữ chia cách nàng với người yêu, sao lại để cha mẹ nàng gả bán nàng cho người lạ, nàng than khẩn: "Em sẽ chết, đi sống kiếp khác, lên cõi Trời đôi ta sẽ sống bên nhau. Em chết xa chàng, khi được biết tin, chờ để cách xa lâu ngày, chàng hãy chết liền cùng em, em chờ chàng nơi cõi trời, Khun Lù ơi !".

Rồi Nàng Ủa diện khác thường, mặc váy áo đẹp mới, đeo nhẫn, quàng khăn cổ, chải đầu, búi tóc, cài trâm đẹp. Nàng sẽ về cõi nhà Trời, diện lên để các con trai đất Then nhìn thấy nàng đẹp. Trang điểm xong, soi mình nàng tự thấy mình đẹp. Nàng lặng lẽ trốn khỏi nhà vào rừng sâu. Nàng cầu mong sẽ được biến thành một ngôi sao sáng trên bầu trời. Nàng gửi gió nói với Khun Lù: "Em đi trước, anh hãy chết ngay theo sau em, chúng ta sẽ lên kêu Trời cao soi xét, Trời quang minh sẽ cho đôi ta thành vợ chồng, em sẽ chết treo trên cành cây Chuông⁽¹⁾. Anh ơi ! anh hãy minh chứng lòng em !"

Thương thay ! Lúc ấy Khun Lù ở nhà lòng dạ như lửa đốt, lúc nào cũng chỉ nghĩ thương nhớ Nàng Ủa. Chàng đành phải đi lại cũng không nguôi.

(1) Cây Chuông: Cây to, là to hơn là lim, xanh rì quanh năm, mọc ở rừng cao. Truyền thuyết Thái thường nói là cây của nhà Trời.

Chàng đi dạo trên cánh đồng, nghe tiếng gà chọi nhót trong chuồng nhà ai cất tiếng gáy, gặp lũ trai làng cười nói chơi vui nhưng chàng vẫn rầu rĩ, nhớ Nàng Ủa, nước mắt tuôn rơi.

Nàng Ủa rời nhà lặn lẽ lẩn vào rừng không ai biết.

Leo lên núi cao, đến khu rừng cây Chuông lớn. Cây nào cũng thân to, cành cao vút. Đứng dưới một gốc cây, ngừng cổ mới thấy cành cao um tùm. Nàng quỳ xuống phù phép, nói với cây Chuông hãy ngả ngọn xuống thấp, ngọn Chuông uốn cong ngả xuống trước mặt nàng. Hai cánh tay nàng bám níu chặt lấy cành Chuông. Nàng nói với cây Chuông hãy thẳng ngọn cành lên. Ngọn Chuông vút thẳng đứng vươn đưa nàng lên cao vút. Nàng nhìn thấy Khun Lù đang đứng ngẩn ngơ chơi ngoài đồng ruộng, nàng càng nhớ thương chàng nhiều.

Nàng phù phép vào một quả cau thả đi thử xem chàng có nhớ đến nàng hay không ? Quả cau bay đến lơ lửng trước mặt Khun Lù. Thấy điềm lạ, chàng cầm lấy quả cau, bổ ra, nhai một miếng, chàng ngửi thấy mùi Nàng Ủa, chàng càng thêm nhớ nàng nhiều. Cầm những miếng cau còn lại, đi trong gió hiu hiu ngoài cánh đồng, chàng trở về làng. Gặp mấy cô bạn gái trong bản, chàng kể lại chuyện lạ bắt được quả cau. Đưa cho mỗi cô nhai thử chút cau, chàng ngửi miệng không thấy

mùi Nàng Ủa. Chàng nhai, chàng lại thấy hơi nàng. Chàng biết, Nàng Ủa lúc nào cũng vẫn quanh bên chàng. Gặp nhiều cô gái, chàng so sánh không có ai đẹp và không có ai hơi quen thuộc yêu quý như chàng đã từng được sống bên Nàng Ủa.

Đang ở trên cành cây Chuông, nghĩ mình chết một mình xa chàng, không biết rồi chàng có chết theo nàng hay không, nàng muốn rủ Khun Lù cùng chết nhưng làm sao xuống với chàng được nữa. Thương nhớ chàng, nàng khóc, gửi lời theo gió căn dặn: Nàng chết trước, anh Khun Lù trước sau vẫn yêu nàng xin hãy chết theo nàng nhưng đừng lâu kéo lên cõi Trời sẽ khó tìm gặp nhau. Nàng nói với cây Chuông cành cả, ngàn búp: "Nàng chết, nhờ cây giữ thể xác nàng, đừng để trợn mắt, lè lưỡi, chờ Khun Lù đến nhận". Nàng cởi khăn piêu, thắt cổ, hồn nàng về Trời, xác nàng treo trên cành cây. Nàng Ủa chết giữa lúc hai mươi ba tuổi xuân. Số phận đau khổ vì tình yêu của một con người, tiếng đồn xa khắp thiên hạ, tiếng chê trách bố mẹ ép duyên con mà gây nên cơ sự đau thương.

Bên nhà bà Bai Vương, tìm khắp nơi không thấy Nàng Ủa. Bà chợt dạ. Chẳng lẽ con bà lại đại đột đi liễu mình rồi chăng ? Bà cuống lên, chạy ra đường, vừa đi vừa kêu khóc gọi con gái, nhưng

vẫn im bất không một tiếng thưa đáp lại. Bà gọi Ủa đến khản cả cổ. Bà bổ nhào vào rừng sâu, vừa đi vừa lần theo vết chân người mới qua, vẫn không thấy con gái bà đâu, bà ngồi khóc. Bỗng có một đàn quạ đen vừa bay trên đầu bà vừa kêu quang quác. Chúng bay lượn quanh trên trời, kêu thành tiếng người: "Có người thất cổ chết ! Có người thất cổ chết !". Bà Bai Vương giật mình gọi vọng nói với đàn quạ: "Quạ thấy người chết ở đâu ?". Quạ trả lời: "Chết trên cành cây Chuông kia !" Bà nhờ đàn quạ bay dẫn đường chỉ chỗ người tự vẫn xem có phải Nàng Ủa, con gái bà hay không ? Theo sau lối đàn quạ bay, đến một gốc cây Chuông lớn dừng lại, nhìn lên bà thấy con gái bà đã treo cổ đang lủng lẳng trên cành cây cao. Bà khóc gọi Ủa: "Sao đến nông nỗi này, ôi con ơi !" Bà ngã ngất đi nằm vật xuống đất. Tỉnh dậy mở mắt ra nhìn lên cây, vẫn thấy con gái bà đang treo lủng lẳng trên cành cây cao, làm thế nào lấy được xác nàng xuống. Khóc con mãi rồi bà nghĩ chỉ còn có một cách lập tức đi gọi Khun Lù đến đây trèo lên cây. Lù thương yêu Ủa, sẽ gắng sức lên lấy được xác nàng xuống. Vắng vẻ quá, bà biết sai ai đi hộ bà được. Chợt bà thấy một lá bùa của con gái bà dắt ở gốc cây, bà vội nhặt lấy. Bà ôm gốc cây Chuông, vỗ lá bùa vào thân cây ba vỗ, bà gọi: "Chuông Chấn"⁽¹⁾

(1) Chuông Chấn: tên cây Chuông.

ơ ! đưa giúp Nàng Ủa xuống đây hộ ta". Một cơn gió lùa đến, khắp các ngọn cây Chuông lung lay, cây uốn ngọn cành xà xuống đưa thân Nàng Ủa thấp xuống gần mặt đất. Bà Bai Vương cắt dây, ôm lấy con. Bà cảm ơn cây. Cây Chuông lại ngay cành, thẳng đứng, cao vút. Bà ôm con than khóc. Bà hồi hận vì đã nghe chồng ép gả con gái cho Khun Trai mới nên nông nỗi này. Xác Nàng Ủa vẫn tươi như nằm ngủ. Nhân thể của Khun Lù tặng, nàng vẫn đeo ở ngón tay. Ông Bai Vương sai người đến, họ khiêng xác Nàng Ủa về làm ma.

Khun Lù ở bên nhà, ngày đêm thương nhớ Nàng Ủa, dạo chơi quanh, lòng vẫn không nguôi. Bỗng nghe tiếng quạ kêu lạ lùng. Ngừng đầu lên, một đàn quạ đen bay quanh vòng trên đầu chàng, vừa bay vừa kêu rồi chúng bay đi khuất. Tiếp đến, chàng nghe người này nói, người kia nói, câu chuyện loang nhanh thành một tin đồn. Nàng Ủa tự vẫn vì uất ức bị ép buộc gả cho Khun Trai, nàng không chịu đã thắt cổ chết trên cành cây Chuông. Tin đồn vang khắp vùng. Người ta bàn tán xi xào. Người bảo Ủa bị ép duyên như thế chết là phải, người bảo chết là dại, thiệt thân. Người lại nói: "Chết một mình như thế liệu sau này người yêu có chết theo mình hay không ? Tại sao không cùng chết với người yêu ? Kể chết trước người chết sau, liệu lên Trời rồi có tìm gặp nhau được hay không ? v.v...

Khun Lù nghi ngờ, chưa rõ thực hư ra sao. Chàng vội vàng vào nhà, đem một chiếc khăn đen dài ⁽¹⁾ quàng vào cổ, đem một con dao, đi ngay vào khu rừng cây Chuông lớn. Vừa đi chàng vừa nghĩ lại, lần này chàng nhất quyết sẽ tự vẫn trên cành cây Chuông cùng nàng. Tìm mãi không thấy, chàng cất lên tiếng gọi giữa rừng: "Nàng Ủa ơi ! em yêu của anh ơi !" Không có một tiếng người nào đáp lại. Chàng lại đi tìm, đến một góc cây Chuông to, gần đó có vết cò dạt, vết người vừa ở đây, vết chặt tre vương vãi và có vết chân nhiều người. Chàng đoán có thể Nàng Ủa chết tại đây, người ta đã làm cang khiêng nàng đi rồi. Chàng ra khỏi rừng, trở về hướng nhà Ủa. Lưng thưng đi bèn bờ một con sông quanh vắng, qua mấy thác nước chảy rào rào, tới khu đồng ruộng. Thấy có mấy bà cụ già tóc đã bạc trắng đang ra sông. Chàng tới gặp, chào các bà cụ, hỏi thăm có biết tin một cô vừa thất cổ tự tử là con gái nhà ai không ? Các bà cụ già đều trả lời: "Không biết !" Khun-Lù rơi nước mắt và nước mũi sụt sùi. Chàng lủi thủi tiếp tục ra đi. Đi đến đầu Mương gần nhà Ủa, âm vang tiếng cồng. Chàng tự hỏi mình: Cồng vui hay cồng buồn ? Vui chơi người ta thường đánh cồng chiêng, khi buồn việc tang đám cũng có tiếng cồng tiền đưa người quá cố. Chàng nghe rõ: Tiếng

(1) Khăn đen dài: Khăn đen của nam giới Thái thường giữ nguyên khổ rộng vai ta, dài một sai, bằng 1,50m đến 1,60m.

công buồn !. Dừng lại đó, chàng hỏi thăm nhiều người dân bản. Ai cũng nói: "Nàng Ủa tự vẫn qua đời rồi ! Tiếng công tang đám nàng đó!"

Khun Lù lau nước mắt, quay trở về nhà. Chàng thừa với cha ngọn nguồn. Chàng và Nàng Ủa yêu thương nhau từ thuở nhỏ, lớn lên không cưới được nhau, cha mẹ nàng ép buộc gả bán cho Khun Trai, không thể chịu nổi, chung tình với Lù, nàng đã thất cổ tự vẫn. Để tỏ nỗi lòng thương tiếc vô hạn và cũng không bao giờ quên lời thề hẹn ước, Lù xin cha cho chàng một con trâu đi làm ma tiễn đưa Nàng Ủa. Khun Lù vừa nói vừa khóc trước mặt cha chàng. Ông Pâng Nguyên mắng chàng một trận kịch liệt, không tỏ lòng thương. Ông nói: "Dù mi có mổ đến mười con voi làm ma thì mi cũng không thể nào gặp mặt Ủa được nữa rồi ! Mi thật đại dột ! Mi không hiểu biết cái gì sao ?..." Khun Lù thưa lại: "Cha dạy con như vậy con càng thêm buồn tủi, con chỉ muốn chết ngay đi theo Nàng Ủa"... Chàng khóc ! Chàng đã biết tính cha, ông đã nói thế nào là y lời thế ấy. Chàng có van xin đến đâu cũng không ích gì. Chàng càng thêm đau lòng. Chàng bình tĩnh thưa với cha chàng lần cuối, chàng không nài xin con trâu, chàng nói: "Dù Nàng Ủa đã chết, hồn con và hồn nàng vẫn bên nhau, con sẽ chết theo nàng, chúng con sẽ cưới nhau thành vợ chồng sống ở kiếp khác... Cha chàng vẫn lặng thinh.

Xuống sàn trâu, chàng cỡi thừng dắt đi một con trâu non đã lớn. Ông Páng Nguyên hăm hăm chạy tới giăng lại con trâu và quát mắng chàng. Chàng lại khóc, trở về nhà.

Đêm đến, nhân lúc ông nội và cha mẹ đều đã ngủ yên giấc, chàng khê xuống sàn cỡi thừng lên đưa con trâu trốn vào rừng, buộc trâu giấu vào chỗ kín, chàng chạy về khê lay gọi mấy đứa trai trẻ đi cùng chàng. Chàng chọn người khéo biết khóc. Khun Lù nói:

"Giọng ai xa xả như giọng "Ý liêng" ⁽¹⁾

mới đi,

Giọng ai nảo nuốt như giọng con ngoạng ⁽²⁾

mới đi,

Giọng ai găm gừ như giọng gấu tranh ăn

mật ong chớ đi,

Giọng ai xin xít như tiếng lợn hắt hơi

chớ đi,

Giọng ai kêu khóc thét gào như đâm vào

tai người, chớ đi,

Giọng ai cảm thông nỗi lòng ta hãy đi khóc

Nàng Ủa cùng ta !..."

Khun Lù chọn được tám chàng trai trẻ đi cùng

(1) Ý-liêng: một loài ve như ve sầu, kêu xa sã suốt trưa hè không mới miệng.

(2) Ngoạng: loài ve sầu con to, mình đen, tiếng kêu nảo nuốt về chiều khi mặt trời sắp lặn.

chàng. Đoàn người đem đồ lễ làm đám, dắt trâu đi đến đầu Mường, các bà già đang giã gạo, ngừng tay chày ⁽¹⁾ đứng đón chờ, trêu các chàng trai trẻ. Họ chào hỏi các chàng trai, nói mấy câu chuyện, cốt xem mặt ai là Khun Lù. Đoàn người dắt trâu đi đến, có chín người tất cả. Một bà lên tiếng trêu thử xem ai là Khun Lù sẽ lên tiếng đáp: "Cậu đi thứ ba đẹp trai, dáng con nhà sang trọng thế kia, thảo nào Nàng Ủa chết mê là phải". Lập tức anh ta trả lời: "Ấy các bà nhầm rồi ! Cậu tôi đi sau cùng kia !" Khi người thứ chín đi tới, các bà trầm trồ khen: "Ôi Khun Lù quả là một chàng trai mạnh khoẻ, xinh đẹp, dáng khôn ngoan khác mọi người thường. Bà khác lại châm chọc thêm: "Nàng Ủa chết rồi, ước gì tôi trẻ lại, tôi lấy được chàng". Khun Lù nghe tiếng, ghê tởm, mắng các bà già.

Đoàn người đi nhanh cho chóng đến nơi. Vừa lên đến nhà, Khun Lù đến ngay bên xác Nàng Ủa kể lễ, than khóc thảm thương. Đoàn trai trẻ thay nhau cùng than khóc đỡ lời chàng. Khun Lù khóc tiền hôn Nàng Ủa về Trời và khóc hẹn sớm được gặp nhau. Nghe tiếng khóc, ai cũng động lòng thương xót. Bà Bai Vương vừa ôm Khun Lù vừa khóc, kể lễ, hồi tiếc. Bà hận vì đã nghe chồng mà để mất con. Bà có ngờ đâu ép gả chồng cho con mà con

(1) Tay chày: ngày xưa người Thái giã gạo bằng chày tay, sau này mới có cối giã bằng chân.

gái bà không chịu, đã chết đau đớn thế này. Không ăn cơm uống nước gì được, bà muốn chết quách đi cùng con, bà ngồi khóc con cùng Khun Lù.

Tin Khun Lù làm ma Nàng Úa loang khắp vùng, đám tang người đông nghìn nghịt, không còn chỗ len chân. Một số bà già rủ nhau đến xem mặt Khun Lù, không vào được trong nhà, họ đứng đầy sán ngoài. Nặng quá, sán gãy sập, các bà già ngã dập đầu mà chết. Hồn các bà già biến thành đàn chim hoạ mi hót vang phụ hoạ với tiếng khóc của Khun Lù.

Đưa tang Nàng Úa xong, tốp trai trẻ đưa Khun Lù trở về nhà.

Mùa đông qua đi, đầu xuân tới, cây cối nảy lộc đâm hoa, trai trai gái gái vui chơi, riêng Khun Lù thân tàn mặt úa. Lúc nào cũng ngẩn ngơ thương nhớ Nàng Úa. Chàng nghĩ không biết bây giờ nàng có còn thương yêu mình như trước nữa không ? Nàng đã đổi kiếp rồi, lên cõi Tiên biết đâu nàng đem lòng thương yêu người khác, hẳn nàng sẽ quên Lù đã yêu nàng từ thuở ấu thơ đến tận năm nàng hai mươi ba tuổi, xa cách trần gian.

Mỗi buổi sáng, Khun Lù thường ngắm những tia nắng sớm rọi từ mặt trời mới hé mọc, chàng ngóng mong tin của Nàng Úa qua đó.

Bà Pâng Nguyên nhắc Lù hãy đi tắm gội, thay quần áo, rửa sạch ám hơi người chết cho người mát

mẻ, cho quên đi môi tình xưa đã chấm dứt. Bưng chậu nước Xổm-pôi⁽¹⁾ đi ra suối tắm gội. Đang sắp dội nước gội vào đầu, Khun Lù thấy trong chậu nước hiện lên hình Nàng Ủa. Nhưng thực, nàng gội đầu cho chàng, nàng nói chuyện bên chàng, chỉ thấy nàng cười với chàng và nàng nói không ra tiếng. Tự nhiên thấy gờn gợn tóc gáy, bây giờ Ủa thành ma rồi kia mà ! Chàng định quay về nhà mặc dù chàng vẫn chưa tắm. Chàng lại thấy bóng Nàng Ủa sóng đôi đi bên cạnh chàng, chàng ngồi xuống, cái bóng nàng cũng ngồi theo bên chàng. Khun Lù nhảy xuống suối tắm, bóng Nàng Ủa biến mất. Tắm rửa, kỳ cọ, thay quần áo sạch sẽ, người chàng bảnh bao ra.

Về đến nhà, chàng đem chiếc nhẫn ra lau mặt ngọc rồi đeo vào ngón tay, chàng lại thấy bóng Nàng Ủa đến cùng ngồi vuột ve chàng, tựa đầu vào vai chàng âu yếm.

Khun Lù lạnh người, toát mồ hôi. Nàng Ủa hiện về sau khi ông bà Pâng Nguyên đã cưới Nàng Meng cho Khun Lù rồi. Chàng gọi vợ dọn cơm chiều, ăn cơm xong chàng thấy rạo rực trong người. Nàng Meng đưa Khun Lù vào phòng nằm nghỉ. Chàng nói với vợ chuyện chàng sắp chết. Không còn xa nữa, chàng sắp vĩnh biệt vợ. Mới nằm chợp mắt chàng đã mơ thấy điềm gở. Chàng mơ thấy ổ trứng

(1) Xổm-pôi: nước ngâm quả chua, gội đầu sạch gấu, mượt tóc.

gà dưới gầm sàn nhà mình tự nhiên tan vỡ. Một đàn chó khoang đến liếm ăn sạch. Nằm bên vợ, chàng vẫn chỉ nhớ Nàng Úa.

Sáng hôm sau, mọi người đi làm việc, bà Pâng Nguyên đang chạy chỉ sắp vào khung cửi dệt vải dưới gầm sàn nhà. Khun Lù mang con dao nhọn ra chọc vào cổ họng tự tử, máu chảy lênh láng, đầm đìa. Máu chảy xuống gầm sàn nhà, bà mẹ gọi con: "Con làm gì đánh đổ nổi nước phang ⁽¹⁾ của mẹ như thế ? " Không thấy con thưa, máu đỏ vẫn chảy xuống, bà Pâng Nguyên lên nhà xem, thấy Khun Lù đã ngã vật ra nhà chết, máu dính đầy quần áo. Bà ôm con khóc ầm lên: "Ôi ! con tôi chết rồi ! Con đã có vợ sao con còn nỡ bỏ con đi ! Cha mẹ còn biết nương tựa vào ai được nữa Khun Lù ơi ! Chết thế này xấu hổ với thiên hạ lắm con ơi !". Cả nhà xúm đến, Nàng Meng khóc chồng. Ông Pâng Nguyên giận vì đã hết lời khuyên bảo, con không nghe lời, không muốn sống nữa là do ở nó, ông tiếc nuôi dạy con uống công nên làm đám tang bình thường, ông không cho làm ma to.

Hồn Khun Lù đang lơ lửng trên không, chưa lên được đến cõi Trời. Chết đi chàng vẫn còn giận cha chàng làm ma xoàng xĩnh cho chàng, chưa có

(1) Nước phang: nước ngâm vỏ cây "Phang", nước đỏ chót, người Thái dùng nhuộm chỉ màu đỏ.

lễ tiễn đưa hồn chàng về Trời. Hồn Nàng Ủa biết vậy, bay xuống bảo chàng hãy về đòi cha chàng làm lại lễ tiễn đưa hồn chàng về Trời thoả đáng. Chàng về đòi, biến phép, làm ông Pâng Nguyên ốm đau, quặt quẹo, lúc nhức đầu, lúc sốt thành cơn, người mệt mỏi, sức yếu gầy, cơm nước chẳng buồn ăn uống. Bà Cẩm Xôm đem áo của chồng và con gà trống bỏ vào lồng xách đến nhà bà Một⁽¹⁾ bói quẻ, gọi hồn. Hồn Khun Lù về nói với Một, cậu ta tức giận cha cậu làm ma qua quýt cho cậu, không làm lễ tiễn đưa nên hồn cậu hiện vẫn còn lơ lửng trên không, chưa được lên cõi Trời. Cậu về quá báo cho cha cậu biết mà liệu.

Bà Cẩm Xôm về kể lại với chồng việc bà đi xem bói. Ông Pâng Nguyên sai người sửa soạn lễ tiễn đưa hồn Khun Lù về Trời, không tiếc của, chỉ cần cầu cho ông được khoẻ mạnh. Lễ cúng mổ trâu, mâm cỗ đầu trâu, thịt thà linh đình. Đồ cúng gửi cho Khun Lù đầy đủ, chiếc ô đen có tua màu xanh đỏ cúng cho chàng che mưa nắng bay về Trời. Tiền bạc cho chàng chi tiêu và lót các cửa quan vượt qua mọi khó khăn cản trở. Con ngựa cho chàng cưỡi, con la để chàng thồ đồ đạc. Con bò, con trâu cho chàng chăn nuôi, con gà trống gáy sáng, con vịt đưa hồn chàng vượt qua sông Ngân... cho đến lựa cúng làm cho chàng đầy đủ để chàng được vui

(1) Bà Một: bà thấy bói, thấy cúng.

lòng. Mâm cỗ lớn cúng bằng thịt một con trâu đực to. Chiếc thủ để ngoài, mâm bày đầy thịt, lòng gan của một con trâu không thiếu miếng gì. Mâm xôi, con gà, cơm canh đầy đủ. Ông thầy cúng khẩn mời hồn Khun Lù về hưởng. Lúc ấy đang đói muốn ăn, hồn Khun Lù vui mừng về hưởng ngay quên mất rủ hồn Nàng Ủa cùng về ăn cỗ. Hồn Nàng Ủa ngồi chờ, định ninh thế nào chàng cũng đến rủ nàng cùng về ăn cơm vì hôm nay chàng có cỗ to. Không ngờ chờ mãi không thấy Khun Lù tới gọi, chàng đã đi ăn cỗ một mình. Nàng giận, nàng trách chàng quên nghĩa xưa. Khi nàng được ăn thịt gà, một miếng gan gà nàng còn dành phần chàng, thế mà nay chàng hưởng cỗ lớn chàng không gọi nàng cùng về ăn.

Nàng Ủa trách Khun Lù, giận chàng, hồn nàng bay về Trời. Hồn chàng bay đuổi theo, van xin gọi mãi mời nàng hãy ở lại về ăn cỗ cùng chàng đã, nàng vẫn không thừa và không quay trở lại. Đến cõi Trời, nàng than thở với bà Mặt Trăng và xin được biến thành một ngôi sao lấp lánh.

Ăn cỗ, nhận đồ lễ xong, Khun Lù vội về cõi Trời tìm Nàng Ủa và rồi cũng biến thành một ngôi sao khác. Hai ngôi sao⁽¹⁾ xa cách, nhấp nháy nhìn nhau. Dưới trần gian chàng và nàng đã biến thành

(1) Hai ngôi sao: Người Thái có tên gọi hai ngôi sao, sao Khun Lù và sao Nàng Ủa.

đá tại núi Pha Lăn người đời sau gọi tên hòn Khun Lù và hòn Nàng Ủa.

Nàng Ủa ở Nhà Then ⁽¹⁾ trên Trời, cậu Tào con trai Then Chăng tỏ tình yêu đương, thường quán quýt bên nàng, ngày ngày gặp gỡ, trò chuyện bên nhau. Cậu ngỏ ý sẽ cưới nàng.

Khun Lù thường đến tìm gặp Nàng Ủa nhưng không sao vào nổi cổng nhà Then.

Chàng rình mãi, một hôm nàng ra khỏi cổng nhà đi du xuân cùng người hầu gái, chàng đến gặp thì nàng bảo chàng: "Từ nay chúng ta hãy xa lánh nhau, cậu Tào con ngài Then Chăng sắp cưới nàng làm vợ. Nếu chàng cứ luẩn quẩn theo dõi gặp nàng e sẽ có điều phiền lụy đến cả hai người". Nói rồi nàng vút đi, chàng ngược mắt nhìn theo, tủi thân khóc.

Khun Lù kêu cầu lên Then soi xét cho nỗi oan ức của chàng. Một hôm Then Chăng sai gọi cả hai người vào xét hỏi. Ngài hỏi Khun Lù kêu oan ức điều gì hãy trình tường tận.

Chàng thưa trình Then: "Chàng yêu thương Nàng Ủa từ khi còn ấu thơ đến lớn thành trai gái ở lứa tuổi hai mươi ba. Hai bà mẹ và đôi trai gái quyết một lòng kết duyên chồng vợ. Ông Bai Vương cha Nàng Ủa ép gả bán nàng cho Khun Trai, người

(1) Then: Ngọc Hoàng.

nàng không yêu. Uất ức và chung tình với Lù, Ủa đã tự vẫn trước, chờ Lù đi theo sau, hẹn lên đất Nhà Trời sẽ kết duyên chồng vợ. Không ngờ Nàng Ủa thay lòng đổi dạ, đi yêu người khác. Xin Then soi xét".

Then Chẳng hỏi Nàng Ủa: "Khun Lù khai như vậy có đúng sự thật hay không ? "

Nàng Ủa thưa: "Đúng như vậy ạ !"

Then hỏi tiếp: "Tại sao Nàng Ủa không chung tình với Khun Lù ?"

Nàng thưa: "Sau khi nàng chết đi rồi, theo đúng thoả thuận giữa hai người thì chàng sẽ chết theo nàng ngay. Nàng chờ để hai người cùng lên cõi Trời xây dựng hạnh phúc gia đình. Thế nhưng Khun Lù sai lời hẹn. Chàng cưới Nàng Meng, chàng sống với vợ lâu ngày nhưng lúc đó Ủa vẫn kiên tâm chờ đợi, mong ngóng. Rồi chàng cũng tự vẫn, chết lên Trời tìm Ủa nhưng chàng đã không còn là Khun Lù năm xưa. Chàng có cô lớn, chàng được ông Pâng Nguyên cha chàng mổ trâu cúng và cho nhiều của cải. Chàng đi hưởng một mình, không rủ Ủa cùng về ăn cỗ. Ủa giận, Ủa đã xa rời chàng ra đi và đã cắt đứt tình yêu với Khun Lù, nhưng vẫn còn coi chàng là người anh họ. Xin Then soi xét".

Then phán quyết : "Nghe kể, ta thương hại Khun Lù. Tình yêu không thể bắt ép. Nàng Ủa có quyền tùy ý kén chọn chồng. Ở đây, đất Then

nhiều gái đẹp, gái tài, tuy Khun Lù yêu ai ta sẽ cho tác thành".

Ở phía trước cung điện nhà Then có khu vườn hoa quanh năm có đủ các loại hoa đẹp, cảnh lạ nơi thần tiên, có lầu của Then tới ngồi ngoạn cảnh. Có sân rộng cho trai trai, gái gái đến chơi vui. Khun Lù đến đấy chơi rồi cũng quen nhiều bạn trai, bạn gái. Cũng có cô ưng ý chiều chàng.

Thương thay ! Khun Lù vẫn không bao giờ quên chuyện tình cũ nghĩa xưa, chàng vẫn luyến tiếc Nàng Ủa, nhưng từ đấy hai người không bao giờ được sống bên nhau nữa. Mãi mãi họ chỉ là hai ngôi sao xa cách trên bầu trời, nhấp nháy nhìn nhau. Ngôi Khun Lù sáng hơn, ngôi Nàng Ủa mờ mờ.

NVH

(Sưu tầm, biên dịch)

[illegible]

65

๑๒๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

* *

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

[illegible]

75

๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

๗๘ ๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙

2020/06/06 16:00 ~ 16:00

အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် မြန်မာ့အလင်းစာမဂ္ဂဇင်း၏ အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့်

ကလေးများ၏ အသံများကို ခံရသည်။

$\hat{\sigma}_t^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (\hat{\mu}_i - \bar{\mu})^2$

$\sqrt{6} \sqrt{x^2 + 9}$

לפיכך נראה כי יש להבחין בין שני סוגי תגובה:

Der W. im gem. Ven. hat 9x6 bis 10x6

អំពី ៣ នៃ ១០៧ លើ ដោយ ប្រើ រូប ព័ត៌មាន វិជ្ជា ឆាប់

עס בלייבט באלד אַן אַלעס אַלס וואָס עס איז

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

ל' חסד כוונת ל' חסד חזק כוז מכל אלה

[illegible]

40 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050 1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059 1060 1061 1062 1063 1064 1065

$\gamma \sqrt{6} \times 6 \times 6$ כח כח כח
 $6 \times 6 \times 6$

דאס איז א גוטע זאך
און א גוטע זאך

[illegible]

$\frac{1}{x} = x^{-1}$

[Handwritten signature]

Handwritten: שמואל ו' לנס ראה כה יצא כוונת ג' אל

[Faint handwritten text at the bottom of the page]

မိမိတို့ကလေးများအတွက် အသုံးပြုနိုင်သော အချက်အလက်များကို အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြထားပါသည်။

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

99

[illegible]

[illegible]

[illegible]

၁၂၃၄၅၆၇၈၉၁၀၁၁၂၁၃၁၄၁၅၁၆၁၇၁၈၁၉၂၀၂၁၂၂၂၃၂၄၂၅၂၆၂၇၂၈၂၉၃၀၃၁၃၂၃၃၃၄၃၅၃၆၃၇၃၈၃၉၄၀၄၁၄၂၄၃၄၄၄၅၄၆၄၇၄၈၄၉၅၀၅၁၅၂၅၃၅၄၅၅၅၆၅၇၅၈၅၉၆၀၆၁၆၂၆၃၆၄၆၅၆၆၆၇၆၈၆၉၇၀၇၁၇၂၇၃၇၄၇၅၇၆၇၇၇၈၇၉၈၀၈၁၈၂၈၃၈၄၈၅၈၆၈၇၈၈၈၉၉၀၉၁၉၂၉၃၉၄၉၅၉၆၉၇၉၈၉၉၁၀၀၁၀၂၀၃၀၄၀၅၀၆၀၇၀၈၀၉၁၀၁၁၁၂၁၃၁၄၁၅၁၆၁၇၁၈၁၉၂၀၂၁၂၂၂၃၂၄၂၅၂၆၂၇၂၈၂၉၃၀၃၁၃၂၃၃၃၄၃၅၃၆၃၇၃၈၃၉၄၀၄၁၄၂၄၃၄၄၄၅၄၆၄၇၄၈၄၉၅၀၅၁၅၂၅၃၅၄၅၅၅၆၅၇၅၈၅၉၆၀၆၁၆၂၆၃၆၄၆၅၆၆၆၇၆၈၆၉၇၀၇၁၇၂၇၃၇၄၇၅၇၆၇၇၇၈၇၉၈၀၈၁၈၂၈၃၈၄၈၅၈၆၈၇၈၈၈၉၉၀၉၁၉၂၉၃၉၄၉၅၉၆၉၇၉၈၉၉

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

၁၈၂၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁၆ ရက်

לחם ויין וסודות

406 406 406 406 406 406 406 406 406 406

outlet from south end of the lake

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

של כבוד מלך המלכות שנת 1966

$\sqrt{2}$ und $\sqrt{3}$ sind die Lösungen von $x^2 - 2 = 0$ und $x^2 - 3 = 0$

၁။ နေပြည်တော် မြို့နယ်၊ အရှေ့ဘက်ရှိ ရွာများတွင်

$\sqrt{10} \approx 3.16$

2. Let α and β be roots of $x^2 + px + q = 0$. Then $\alpha + \beta = -p$ and $\alpha\beta = q$.
 Then $\alpha^2 + \beta^2 = (\alpha + \beta)^2 - 2\alpha\beta = p^2 - 2q$.
 Then $\alpha^3 + \beta^3 = (\alpha + \beta)^3 - 3\alpha\beta(\alpha + \beta) = -p^3 + 3pq$.
 Then $\alpha^4 + \beta^4 = (\alpha^2 + \beta^2)^2 - 2\alpha^2\beta^2 = (p^2 - 2q)^2 - 2q^2 = p^4 - 4p^2q + 2q^2$.
 Then $\alpha^5 + \beta^5 = (\alpha^2 + \beta^2)(\alpha^3 + \beta^3) - \alpha\beta(\alpha^4 + \beta^4) = (p^2 - 2q)(-p^3 + 3pq) - q(p^4 - 4p^2q + 2q^2)$
 $= -p^5 + 3p^3q + 2p^3q - 6pq^2 - p^4q + 4p^2q^2 - 2q^3 = -p^5 + 5p^3q - 5pq^2 - 2q^3$.

хб и ноб ивб дог хб 4д мин

67) 1000 1000 1000 1000 1000

הנהגתו של השר לא נכונה

Let ϕ be a function on $\mathbb{R}^n$ such that

צו חתום וצו סגור וצו חתום וצו סגור

[illegible]

כדור א' חמשה חלל כח' כולל כולל כולל כולל כולל

[illegible]

$\frac{1}{n} \sum_{k=1}^n x_k$

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

כוונתו לומר לך של כל ששאלו בו
 כוונתו לומר לך של כל ששאלו בו
 כוונתו לומר לך של כל ששאלו בו
 כוונתו לומר לך של כל ששאלו בו

[illegible]

וְהָיָה כִּי יֵרָאֶה אֶת-בְּנֵי אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׁמַח
בְּפָנֵינוּ וְיִשְׂמַח בְּפָנֵינוּ וְיִשְׂמַח בְּפָנֵינוּ

১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ
 ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ
 ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ
 ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ ১০০০ খ্রিঃ

၃၁ နှစ် ၇၅ နှစ် ၇၆ နှစ် ၇၇ နှစ် ၇၈ နှစ် ၇၉ နှစ် ၈၀ နှစ် ၈၁ နှစ် ၈၂ နှစ် ၈၃ နှစ် ၈၄ နှစ် ၈၅ နှစ် ၈၆ နှစ် ၈၇ နှစ် ၈၈ နှစ် ၈၉ နှစ် ၉၀ နှစ် ၉၁ နှစ် ၉၂ နှစ် ၉၃ နှစ် ၉၄ နှစ် ၉၅ နှစ် ၉၆ နှစ် ၉၇ နှစ် ၉၈ နှစ် ၉၉ နှစ် ၁၀၀ နှစ်

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

໑ ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ຂອບ ຄຳ ຮັບ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ
 ມາດຕະການ ທີ່ ບໍ່ ມີ ຄຳ ຮັບ !

III. TRUYỆN THƠ
KHUN LÚ, NÀNG ỦA
(Truyện thơ, trường ca dân gian
Thái Tây Bắc Việt Nam)

"Một mình vắng lặng viết dòng thơ
Kể nghe đôi lời truyện cổ xưa
Nói lại việc người Thái đời trước..."

Thiên Hoàng cai quản đất trời
Áy vị Then Chăng⁽¹⁾ thiên thần là Ngai
May thay sinh được một cô
Liên đặt tên quý Nàng Piên Coong peng
Xem cô như rồng qua nhà
Đến tuổi mười bốn cô thành gái xinh
Tựa như hé nở bông đào
Kén người thương chẳng có ai sánh nàng
Thông minh sẵn đủ tính trời
Mưu cao nghĩa cả cô nào kém ai
Thế rồi Then sắp xếp đôi
Nhưng nàng chẳng chịu, phạm sai luật trời

(1) Then Chàng: Người Thái gọi tên vị Thiên Hoàng.

Then Chẳng mới gọi hỏi tra:
 "Hồi nàng Piên nhỏ thương tình của cha
 Con xuống sông kiếp lương gian
 Thời hạn ở hai mươi ba năm ròng"
 Nhớ ngày đúng hẹn định ninh
 Nàng xin ghi tạc tuân truyền lệnh cha
 "Tạ ơn cha mẹ sinh thành
 Cha cho con xuống Mường Cang ⁽¹⁾ xứ trần
 Làm người để tiếng lương gian".
 Hãy kể tới chuyện ông Phìa ⁽²⁾ Chiềng Ly ⁽³⁾
 Có phúc trị Mường dựng xây
 Bàn dân thiên hạ người người noi theo
 Yên vui quyền chức đến già
 Mắn may con gái sinh thành hai cô
 Xem như sen nở đôi bông
 Người chị tên gọi cô nàng Cẩm Xôm
 Còn cô em gái sinh sau
 Cha đặt tên gọi Ngân Liêng cô nàng
 Hai cô như ngọc như vàng
 Nặng bề nuôi dưỡng nên người lớn lên
 Mẹ cha hết đời thương yêu
 Đến năm mười bốn tuổi thành gái xinh
 Phìa cha cho ở phòng riêng
 Chị em xứng được sống chung một lầu

(1) Mường Cang: Giữa Huyện lý hoặc Tống lý. Hiện nay còn có tên Mường Cang ở huyện Than Uyên, tỉnh Lào Cai.

(2) Phìa: Chức thời xưa của người Thái ngang tri châu hoặc chánh tổng.

(3) Chiềng Ly: Tên địa điểm. Hiện nay còn xã Chiềng Ly ở huyện Thuận Châu, t.Sơn.

Cầm Xôm là chị trong nhà
Thường ngày em chị ngoạn vườn xem hoa
Trong vườn là chốn vui chơi
Hoa thơm thưởng thức, áo chung hơi cùng
Xuân qua, hè tới nóng lên
Tiếng kêu vạn vật gọi đàn tìm đôi
Trần ruộng lớp lớp thênh thang
Hoa vàng tàn úa có thời đời hoa
Bông rơi, bông rụng lia cành
Bỗng sấm nổi dậy mưa sông đỏ ngầu
Hai cô đang sống yên bề
Liên rời lầu tía bước lẩn ra sông
Tới bờ cởi áo vấy ra
Xuống sông tắm mát đùa vui sóng cồn
Hai nàng bơi lội trên sông
Đang trên Trời thấy rành rành hai cô
Dáng người xinh đẹp tựa tiên
Người trần mà đẹp khác gì chuốt lau
Thiên Hoàng sắp đặt cho con
Đầu thai xuống đó làm con hai Nàng
Nhớ khi xuống sống dưới trần
Lệnh trên Trời giáng đưa nàng Coong Peng
Hai mươi ba năm sau lại phải về...

*

Nói xong cho hạ xuống trần
Thả nàng đến đứng bên bờ con sông
Phép nàng biến hoá thành sung
Một quả sung chín phức thơm khắp vùng

Hương thơm toả tới bờ sông
 Chị em đang lúc buồn nhàn muốn khuấy
 Nắng hè nóng nực mồ hôi
 Rửa nhau tắm mát giải khuấy trưa hè
 Chị em chân bước khỏi nhà
 Người người nhìn thấy đồng tình hai cô
 Vừa đi đến bãi bờ sông
 Hương thơm ngào ngạt quần quanh nơi này
 Cẩm Xôm ước thấy vật kia
 Nàng quay mình lại hỏi em tỏ tường:
 "Mùi chi thơm phức thế em ?"
 Em liền đáp chị Cẩm Xôm cô nàng:
 "Mùi hoa chi đó chị ơi !
 Ta tìm cho rõ hương thơm vật gì ?"
 Váy áo cởi để trên bờ
 Hai cô xuống tắm đùa vui sông cồn
 Vùng sâu mãi miết tắm bơi
 Quả sung chín đỏ bập bênh tới nơi
 Hương thơm đến trước mặt rồi
 Hai nàng đỡ lấy quả sung chín hồng
 Chị rằng: ta bóc ăn chẳng ?
 Ngân Liêng đáp lại: Em xin tỏ bày
 Quả thơm của quý chị ơi
 Ta đem về biếu Phìa cha chúng mình
 Nàng chị cười tùm với em
 Thử này đem biếu Phìa cha chê cười
 Cô em rửa chị bóc ăn
 Cẩm Xôm bửa quả thành hai miếng đều
 Đưa em một nửa cẩm ngay

Ngân Liêng bỏ miệng cắn nhai ăn liền
 Cô chị mới hỏi em rằng:
Quả thơm ăn thử thế nào hả em ?
 Cô em đáp chị Cẩm Xôm:
Qua cổ xuống bụng ngọt ngào chị ơi !
 Thế rồi cô chị mới ăn
Nuốt vào miếng quả tràn lan khắp người.
 Chị em lại rửa nhau về
Tới nơi nhà ở sống bên mẹ mình
 Bỗng thời sang tháng thứ ba
Chị em khó ở khác thay trong lòng
 Bởi đâu dụng dạ bồn chồn
Cô em khẽ hỏi chị mình Cẩm Xôm:
 Thấy chẳng cái chuyện lạ lùng ?
Cô chị chẳng giấu trả lời em ngay:
 Chị thấy khó chịu gần đây
Hai cô thổ lộ cùng nhau chuyện buồn
 Vì sao xảy sự như nhau
Tư tình chẳng có, tấm chồng thì chưa
 Ôm nhau khóc lóc trong phòng
Kể ra cùng mẹ rạch ròi chuyện nì
 Khốn thay thân thể chị em
Mẹ rằng mẹ chẳng thấy gì xảy ra
 Chị em khóc lóc buồn rầu
Lúc ấy mẹ hiểu hai con nỗi lòng
 Phải chăng con xuống tắm sông
Hăm hai con gái, thuồng luồng tà gian
 Cẩm Xôm thưa đáp mọi điều
Từ ngày hai trẻ đến bờ sông kia

Rủ nhau tắm mát bơi vui
Thấy quả sung đỏ nổi trôi chòng chênh
Ngát hương thơm tới quá gần
Chị em đón đỡ lấy ngay quả này
Mùi cùng bụng thấy mùi thơm
Ngân Liêng nằng rủ chị em ăn liền
Đại đột hai người đã ăn
Nghe xong mẹ đoán biết ngay sự tình
Khuyên con an ủi yên lòng
Việc này trên đã xét soi rành rành
Trời đưa con xuống đầu thai
Thương hai con trẻ phải mang tội tình
Thúi thúi mặt ứa hàng ngày
Người người thiên hạ chơi vui yên bề
Ngân Liêng hỏi chị sáu lòng:
Bây giờ ta muốn ăn gì chị ơi ?
Cầm Xôm đáp lại em mình:
Ước quả có mùi mát ngay mát lòng
Chị em một dạ như nhau
Khôn khổ nhường này, then thùng nhân gian
Cái thai ba tháng bụng mang
Ngọc thể ứa vàng, ngày ngày chẳng nguôi
Đêm ngày hai ả lắng lo
Mẹ liền tình thực thăm dò hai con
Bình thường trong bụng hay không
Nhìn đồng ruộng thừa bờ liền thênh thang
Hết tầm ngoái lại phía sau
Sương sa phủ trắng đồng mùa đàng kia
Sen vàng nhỏ lệ sầu bi

Cớ sao thân thể tay chân nặng nề
Mang thai đã bốn tháng rồi
Hai nàng sắc kém yếu gầy người đi
Ngày qua tháng tới dạ mang
Hai cô thêm nặng, bụng đeo nổi sầu
Mùa hoa, hoa nở khắp Mường ⁽¹⁾
Chị em thui thui âu sầu nào nguôi
Hai cô suy nghĩ tâm tình
Trời cho đâu thai xưa nay đâu nhiều
Sinh trai và gái sau này
Ta không gả chúng cho ai người ngoài
Nếu như sinh gái cả hai
Ta gả một Tào ⁽²⁾ luôn đôi vợ hiền
Tình thương chung sống một nơi
Khi ấy ta kể hai con rạch rời.
Người cha nay mới biết tin
Liên bàn với vợ mọi bề xếp thu
Xem ai ưng ý tác thành
Ta gả cho chúng nên đôi vợ chồng.
Bà mẹ thưa lại cùng ông
Tính suy góp ý xét xem với chồng
Tốt người thấy có Khun Bai
Không giàu mà cũng chẳng nghèo được duyên
Ngân Liêng ta gả cho chàng
Rồi còn tính đến Cẩm Xôm cô nàng
Gả đâu cho xứng thông gia
Xem ra có Tào Khun Pâng sánh cùng

(1) Khắp Mường: Khắp vùng, khắp Tổng, khắp Châu huyện.

(2) Một Tào: Một cậu con nhà quyền quý.

Cầm Xôm ta gả cho chàng
Ngài Phìa ưng thuận kế hay cao cường.
Khun Bai đến lạy hỏi xin
Tiếp rồi lại tới Khun Pâng lạy trình
Phìa cha tiếp lễ nhận lời
Chị em biết vậy suy mình xấu xa
Mang thai đã bảy tháng trời
Thương thay em chị nặng thêm nỗi sầu
Lấy chồng mà nghĩ thẹn lòng
Ngày qua tháng hết mùa xuân lại về.
Mang thai tám tháng rành rành
Héo hon mình mẩy, rồi bời tâm can
Bên mẹ trò chuyện càng rầu
Thương lòng hai trẻ vạ mang nỗi buồn
Cái thai chín tháng chờ ngày
Chú, cô trực sẵn đón giờ nở sinh
Bà, dì chờ đến dương nuôi
Hai cô quần quai cơn đau xé lòng
Rạng đông rồi nắng nhú lên
Ngân Liêng sinh được bé nàng quý yêu
Mặt xinh trông thật là xinh
Trời cho con gái kể bên mẹ hiền
Mụ mẫm da dẻ hồng hào
Bé đẹp khuôn đúc thấy đâu bao giờ
Chú, cô ẵm cháu quá mừng
Bố thương thơm nựng bé yêu tận tình
Ngân Liêng mẹ mới sinh con
Đặt tên Ủa bé, mến thương vô cùng.
Cầm Xôm nàng đẻ con trai

Trời thương, trời phú sinh trai đầu lòng
Cả nhà hết đôi mừng vui
Cô nàng đặt Tào Khun Lù tên con
Ngọc vàng đẹp tựa bức tranh
Mặt mày thân thể nhẵn như đánh chùi
Đẹp tựa bông ban đầu mùa
Dường nuôi chăm sóc lớn cùng một đôi
Hai trẻ lớn theo ước mong
Ngân Liêng luôn hỏi chị mình về con:
Tào Lù có khoẻ mạnh không ?
Sữa dòng tốt đủ bé dùng hay chẳng ?
Xôi thơm trứng thịt đủ không ?
Cầm Xôm đáp lại: Em ơi yên lòng
Lù Tào khoẻ lớn càng thương
Bú no, ngủ kỹ mớm cơm đủ đầy
Xôi ngon gạo trắng ăn đều
Khun Lù no đủ ngày càng lớn nhanh.
Còn về Ủa bé thì sao ?
Sữa bú cá thịt cơm ăn hàng ngày ?
Ngân Liêng mới đáp chị rằng:
Về cô Ủa bé chúng mình chị ơi
Chỉ ăn có trứng mà thôi
Mặt tươi chúm chím má đào cười vui.
Hai mẹ của hai cậu cô
Yêu thương đôi trẻ như con chính mình
Sớm chiều qua lại ngày ngày thăm nhau
Lâu dần nhiều Tết nhiều năm
Hai trẻ thêm tuổi, ngày ngày lớn lên
Ủa nhỏ bên cạnh Khun Lù

Đôi trẻ được quý tựa vàng, kim cương
Sống chung chi khác uyên ương
Ấp ôm, kẻ mặt, dạ lòng yêu thương
Từ đó Tạo cha ⁽¹⁾ có mưu
Thế này đành phải cho con riêng nhà
Khun Pâng cai quản quê mình
Còn bà vợ là Cẩm Xôm cô nàng
Theo chồng hưởng lộc cùng chồng
Chị em lúc ấy khóc liền với nhau
Thương ời ! em, chị cách xa
Mỗi người mỗi chốn mỗi nơi thế này !
Gần xa dù cách một ngày
Luôn luôn lòng dạ chớ hề đổi thay
Nhớ khi em, chị cùng chơi
Biết chi lo lắng việc riêng gia đình
Thương thay Khun Tạo ⁽²⁾ một mình
Còn cô Nàng Ủa nặng nề, buồn tênh
Cả hai bỏ bữa chẳng ăn
Cớ sao xa cách mỗi người mỗi nơi
Lo sao ta lấy được nhau
Ủa liền than khóc với anh Khun Lù
Dù ta xa cách bao lâu
Xa xăm cách trở hai bên phương trời
Thương nhau nhớ nghĩa, nhớ tình
Nói xong câu dặn lại rơi lệ sầu
Rào rào ướt áo đầm đìa
Khác nào đầm chọc, thân nằm đông gai

(1) Tạo cha: Ông Phia, ông quan gốc Mường, ông ngoại Khun Lù.

(2) Khun Tạo: Khun Lù.

Chung tình với Ủa dần dò
Đứng lên Lù nói cùng người nhất thương:
Trái tim ơi ! ta yêu nhau
Tạo, nàng trao đổi nhớ tình mến thương
 Bao lâu cũng vẫn một lòng
Thương em, anh chớ đổi thay bao giờ
 Tình ta sau trước không sai
Khun Lù vừa khóc nói vừa cầm tay:
 Dù rằng đường cách xa xôi
Chết sống đôi bạn, chung tình càng thương
 Ủa em một trái tim anh
Chắc thành chồng vợ, nay ngày chia tay
 Tin đời, cách biệt thế này
Tạo xong nàng tiếp lời thương cùng chàng:
 Bình an ở lại anh Lù
Đôi ta tạm cách biệt nhau sao đành
 Mùa hoa thơm nở gọi em
Thương em luôn hãy vượt đàng thăm em.
 Đôi bạn dặn nhau nao lòng
Ủa, Lù đến lúc chia tay nhau rồi.
 Chàng lại nhắc nàng thân thương
Đi em ! Tình thăm của đời anh ơi !
 Ủa qua rừng núi trập trùng
Bữa ăn nhớ gọi hồn ⁽¹⁾ anh bên nàng
 Chớ thương Tạo khác đổi lòng
Nhớ thuở thơ ấu ta từng yêu nhau

(1) Hồn: Người Thái quan niệm người sống cũng có phần hồn.

Thương anh nhớ hẹn chẳng thay
Đến mùa Ban ⁽¹⁾ vông hoa nở đỏ rừng
Ve sấu các loại kêu vang
Thương thân, chớ đại liễu thân hỡi nàng
Chờ anh ngày ấy đồng lòng
Yêu nhau chẳng thấy mặt nhau hàng ngày
Mẹ cha đem đến cảnh đau
Xưa rằng mẹ sẽ gả thành lưá đôi
Mà sao nay nữ chia tình
Lệ rơi lúc sắp phải xa rời nàng.
Cách trở, chịu nổi sao đành
Ủa đi ngoái lại nhìn chàng hồi lâu
Khuất bóng chân bước nặng nề
Khun Lù về gặp mẹ chàng thở than
Khóc thương thương nhớ Ủa nàng
Lớn lên làm Tạo nắm quyền thay cha
Mà chàng chẳng nghĩ chẳng lo
Mùa hè nóng nực bức oi thế này
Ngoài trời đồng nước mênh mông
Lù chàng vẫn chỉ tâm tâm nhớ tình
Nặng lòng luôn nhớ một nàng
Mong sao ta lại tới ngày gặp nhau
Lù nghĩ mà nước mắt rơi
Thấy nhiều trai gái rủ nhau vui vầy
Chàng trò chuyện qua cơn sầu
Vẫn lòng chung thủy nhớ tình phương xa
Trai hầu nói với Khun Lù:

(1) Ban: Hoa ban.

Người thương còn nhớ cậu mình hay chẳng ?
Kiếm quà ta tới thăm nàng xem sao.

*

Bây giờ nói tới Ừa nàng
Nặng lòng thương nhớ Khun Lù lắm thay
Ngày ngày khóc lóc chung tình
Buồn thay cách trở người thương nhớ chàng
Mong sao gặp mặt đêm ngày
Xa em, anh có buồn lòng hay chẳng ?
Ừa em vàng ủa Lù ơi !
Thương Khun mong sớm có ngày gặp nhau
E rằng bác ngăn cản chàng
E rằng Lù Tạo đổi thay côi lòng
Nàng nhìn trời rộng sáng sao
Thương Lù mong ngóng mắt nhìn xa xăm
Trời tỏ mặt đất sương sa
Chung tình nàng nhớ bao giờ có người
Buồn tình mong mãi càng sầu thương thay !

*

Giờ đây nói tới Khun Lù
Nhớ mong Ừa nhỏ chẳng người bao giờ
Buồn lòng trong chốn tâm can
Nhớ em, Nàng Ừa nơi vùng phương xa
Ôm gà đi chơi cho khuây
Thấy người trò chuyện ngoài đồng chơi vui
Gái trai tung quả còn màu
Áo tà nẹp đỏ nẹp vàng đẹp tươi

Cánh vui chàng cũng bớt sầu
Một đàn trai nhỏ tới thăm hỏi chàng
Gái cùng một lứa với nhau
Má hồng ửng đẹp, ngực phồng chúm xinh
Ruộng từng thửa, bờ liền bờ
Cọn nước quay vòng mức trào đổ nhanh
Khun Lù bước tới ngồi ngơi
Nghe tiếng quay cọn lòng thêm bồi hồi
Nhắc chàng càng nhớ người thương
Rằng nàng luôn chỉ chờ mong Khun Lù
Rằng chàng yêu Ủa hay chẳng
Khun Lù thấy lạ, cọn kêu tiếng người.
Nghe xong chàng khóc sầu đau
Nhớ thương Nàng Ủa phương trời xa xôi
Thế rồi chàng trở về nhà
Kể lại với mẹ những câu chuyện buồn
Bữa cơm chàng bỏ không ăn
Đường xa chẳng quản, núi rừng ngại chi
Tới thăm em quý của chàng
Mẹ chàng mới nói, trả lời bảo con:
Mẹ cha chẳng cản con đi
Trao con của quý đem sang làm quà
Con đi gặp Ủa, chú, dì
Nói rằng cha mẹ gửi lời tới thăm
Chớ buồn, đừng ốm, khoẻ luôn
Khun Lù lúc ấy dạ lòng thấy nguôi
Tạo rủ trai hầu kiếm măng
Hái cam, lê lá cả tầu vườn trong
Quả ngon trái ngọt hiếm hoi

Chú đi đường dẫn đưa Lù thông dong
Mẹ chúc thượng lộ bình an
Chuyển lời thăm chú, cùng đi, cháu thương
Mạnh khoẻ, vui vẻ, bình an
Lúc nào cũng nhớ chú đi, cháu yêu
Bằng qua rừng núi trập trùng
Chú cháu mệt mỗi tiết trời bức oi
Lù rằng xa cách người yêu
Trên đường thổ lộ tâm tư của mình
Qua rừng rồi tới cánh đồng
Thấy các cô tung còn ⁽¹⁾ thu áo khăn
Khác gì cánh bướm tiền đưa
Thấy đều thiếu nữ mặt xinh vui cười
Má hồng da trắng dáng tươi
Kháo nhau nhìn trộm Khun Lù qua đây
Chú liền muốn nhập cùng vui
Lù can chú hãy yên lòng chờ lo
Nếu chú ưng ở lại chơi
Ngại gì rồi chẳng có cô ưng tình
Tin đồn đem đến với nàng
Rằng Lù bằng núi, vượt đàng tới thăm
Ưa nàng rất đổi mừng vui
Đón chàng cùng bước lên thang vào nhà
Cầm tay quăn quýt đôi tình
Thật là định mệnh, Bụt Trời se duyên
Quá vui hoá lại lệ rơi

(1) Tung còn: Nam nữ chơi tung quăng con, ai bắt trượt phải nộp áo hoặc khăn. Khi xong cuộc chơi phải hát chịu thua xin lại khăn, áo rồi chào nhau ra về.

Gặp nhau như thể cải hoàn tái sinh
Bai Vương, cha Ủa đã ra
Đón cháu tay bắt ôm Lù tới thăm
Ngân Liêng, mẹ Ủa cũng ra
Cầm tay ôm cháu liền ngay tức thì
Ngờ đâu Lù lại tới thăm
Khó khăn cách trở đường xa vượt đèo
Nàng Ngân thăm hỏi đôi điều
Thường ngày bác mạnh, vẫn hằng nhớ ta
Lù thưa di chú rạch ròi:
Mẹ con vô sự, gia đình luôn vui
Cả cha con cũng bình an
Mẹ luôn ghi nhớ hẹn xưa thương Lù
Mất trào lệ thấm tuôn rơi
Mẹ mới dẫn Lù quà mang tới đây
Thức ăn thay mặt mẹ con
Mẹ luôn mong ước ngày con trưởng thành.
Nàng Bai thương cháu vô cùng
Cảm ơn hai bác tặng quà gửi thăm
Cam, lê quả ngọt lá kèm
Lại thêm măng đắng, chú di biết ơn
Nàng Bai rất đổi mừng vui
Để cho hai trẻ tâm tình chẳng ngăn
Mặc cho hai đứa tiếp nhau
Liền vào phòng vắng Ủa, Lù chuyện riêng
Đôi tình ân ái giường chăn
Nàng thầm kể lại chuyện xưa hai người:
Thương anh em vẫn chung tình
Ngày ngày mong ngóng chờ chàng tới đây

Đêm đêm em ngủ chẳng yên
Ước sao em được tới thăm gặp chàng
Đường xa ngàn núi cách ngăn
Thân gái dặm trường, hồn vía phách phiêu
Đêm nằm nghĩ tưởng bên chàng
Trở mình nào thấy chàng đâu hỡi chàng
Đó là hồn đôi em thôi
Thì thầm bên Tạo nàng vui mỉm cười
Yêu thương tỏ nỗi tâm tình
Lủi lũi thổ lộ chuyện ghi trong lòng:
Xa nhau đã bấy lâu rồi
Sớm chiều lủi thủi anh hằng nhớ em
Bữa cơm anh gọi hồn em
Đêm đêm tưởng nhớ ngấm sao thấy nàng
Sao sa, sao đổi ngôi trời
Mọc lên rồi lặn, lẽ thường đời sao
Sao sa cũng tựa đôi ta
Kể câu tâm sự bên tai nhân tình
Ừ, Lủi than vãn về mình
Đêm dài, sang canh, hợp ý tâm đồng
Thâu đêm gà gáy qua đêm
Tiếng vang "Khảm khá" ⁽¹⁾ núi cao vọng về
Tiếng chim đã xích lại gần
Khác chi Ừ Tạo kể liền tựa đôi
Ước sao sống mãi với nhau
Nàng gần bên Tạo, thành hai vợ chồng

(1) "Khảm khá": Giống chim gọi đôi về đêm, mỗi con ở một ngọn núi xa cách, kêu tìm nhau suốt đêm, đến khi sáng mới bay tới gặp được nhau.

Đêm ngày chung gôi má kẻ
Nhìn đôi trai gái lửa vui bên sàn
Lúc ấy chú cũng thấy vui
Lửa thanh thiếu nữ nhiều người hàn huyền
Đến nhà cùng Ủa vui chơi
Lúc ấy mới thấy trên môi mỉm cười
Các cô trêu ghẹo Khun Lù
Điều chi uẩn khúc chôn sâu đáy lòng
Chẳng cười, chẳng nói, mặt sầu
Nghĩ thầm nhớ vợ ở nơi quê nhà
Đàn con mong ngóng chàng về
Khóc hoài mà mãi bố chưa thấy hồi ?
Ủa, Lù mới nhếch miệng cười
Chú liền đáp lại các cô đôi lời:
Cảm ơn các bạn mọi người
Lời hay ý đẹp ngợi khen kẻ hèn
Anh đây chưa có chốn nào
Ấy người xâu xi thế này ai yêu
Quanh cô chưa một tâm tình
Chẳng chê kẻ khó trao duyên anh cùng
Các em xin chờ cười chê
Những lời của chú bông đùa các cô
Mọi người đều phá lên cười
Một cô thanh nữ tỏ tình tặng khăn
Đùa vui trò chuyện đôi trao
Đến khuya rồi cũng chia tay ra về
Đến nhà cô gái một nơi
Khun Lù ấy của người thương Ủa Nàng
Cha chàng hỏi chú đôi câu:

Đến đây cô gái nào thương cậu rồi ?
Chú liền cúi lạy Tào cha
Ơn cao nghĩa cả phúc to ông bà
Các cô chẳng chê khó nghèo
Thế rồi chú cháu ở chơi lâu ngày
Lù sánh mặt Ủa ngày ngày
Bằng quên mẹ ở bên nhà nhớ mong
Mẹ rằng: Lù có khoẻ không ?
Mà sao lâu mãi vẫn chưa thấy về.
Nhớ con Lù Tào lắm thay
Bà gọi người ở bảo mau xem chàng
Trai hầu hai đứa lên đường
Rời nhà mạnh bước cùng nhau đi liền
Mặt trời xế núi bóng chiều
Trai hầu hai đứa thấy đông đúc nhà
Gặp đàn thiếu nữ trên đường
Họ liền chào hỏi thăm dò các cô
Nghe chàng mạnh giới Khun Lù
Chàng cùng nàng ngọc bình an chẳng nàng?
Họ liền đáp lại thịnh tình
Chúng tôi nói với hai trai tin lành
Chàng nàng tươi mạnh lầu cao
Nói xong câu chuyện mắt nhìn lướt ngang
Lát rồi hai đứa tới nơi
Gặp Tào gặp Nàng cậu cô cả đôi
Cúi chào thưa họ tới đây
Tào đang cùng Ủa ngang ngồi bên nhau
Tào - Nàng đều hỏi hai người:
Chúng bay cất bước đến đây việc gì ?

Họ quý thừa cậu cùng cô
Bà nhà mong cậu, chúng con đón về
Cậu Khun ở lại quá lâu
Bà lớn sai bảo chúng con lên đường
Mời cậu mau hãy về nhà
Không được nán lại thêm thời gian nao
Nghe tin cô, cậu lệ rơi
Ròng ròng nước mắt tuôn sầu đầm khăn
Đôi tình quần quýt mà buồn
Ít ngày chung sống khác gì giấc mơ
Thương nhau ai nỡ xa nhau
Thương cho Nàng Ủa than thân khóc hoài
Ngã lẩn lộn luyến Tào Lù
Thế rồi Nàng Ủa, áo đôi tặng chàng
Thương em giữ áo thay người
Khóc hoài, khóc mãi, bao giờ sấu người !
Lù chàng căn dặn Ủa em:
An lòng ở lại, chớ hể ốm đau
Anh đi trở lại quê nhà
Thương anh, em hãy chờ ngày gặp anh
Chớ buồn nghĩ quần liễu thân
Nói xong đành phải chia tay Ủa Nàng.
Xin chào mẹ quý bế đi
Cùng cha bế chú Bai Vương Tào Mừng⁽¹⁾
Cháu xin tạm biệt chú đi
Ông Bai chúc cháu về nhà mạnh vui

(1) Tào Mừng: Chức Tào của "bản nương" tức là vị chủ cai quản một vùng dòng dân.

Khun Lù một cháu quý yêu
Chú đi gửi cháu thăm cha mẹ chàng
Bà, cô đều đến chia tay
Ủa theo đưa tiễn đoạn đường khá xa
Gái làng đưa mắt nhìn nàng
Chú Lù mới gọi với về phía sau:
Ở yên cô gái vợ người
Thế rồi họ đáp chú Lù gheo trâu:
Đi yên ông lão tôi ơi
Đem lời tôi gửi thăm con mắt còi
Thăm vợ, bà lão mắt lồi
Và đàn con trẻ quật què của ông
Mắt mờ tai điếc chẳng nghe
Vội chi mau bước quàng xiên lạc đường
Đá kỳ bỏ lại mà về
Nghe trâu Lù, Ủa người sấu cười theo.
Chú than còn vương tơ tình
Nàng Ủa và Tạo than phiền với nhau
Ở yên em Ủa của anh
Thương anh, nán đợi anh, không ủa vàng
Nàng khuyên dặn với anh yêu:
Đi về may mắn Tạo Lù, chồng em
Gửi lời thăm bác đôi bề
Đi an chồng quý lòng yên tạm về
Thương em, năng tới thăm em
Gái hầu rủ Ủa bước quay lại nhà
E mẹ cùng bố trách chê
Mặt trời xế bóng khuất dần ngọn non.
Khun Lù hồi gót tới nhà

Cầm Xôm nhìn thấy con về đến nơi
Ôm con vào thụ bữa chiều
Vừa ăn vừa hỏi chú đi mạnh chăng ?
Ngày ngày như trước bình an
Khun Lù lúc ấy thưa cùng mẹ cha
Tạo, đi vẫn sống yên vui
Và cùng Nàng Ủa họp xum an lành
Chú đi cầu chúc mẹ cha
Nói đoạn bà mẹ nhớ em khóc oà
Chị em mong sớm có ngày gặp nhau.

*

Tháng qua rồi tới năm qua
Thương thay Ủa nhỏ quý yêu vô ngần
Chung tình luôn nhớ Khun Lù
Đêm ngắm nhìn sao ngắm gần bên chàng
Nàng Bai cùng Ủa lúc này
Nhớ Lù và chị Cầm Xôm trong lòng
Chị em xa cách lâu ngày
Mẹ con cất bước vượt đàng đi thăm
Bai Vương chẳng cản vợ con
Ông cho soạn sửa mang quà tặng theo
Cô và hầu gái cùng bà
Tiết hè nóng nực, đèo qua bãi bằng
Một cơn gió thoảng lướt qua
Thấy nhiều cảnh vật trên đường chuyện vui
Thế là đã tới chôn quê
Vào nhà con trẻ Khun Lù rồi đây
Gái hầu chạy tới đón bà

Chào cô Nàng Úa những lời kính thân
Chị bà niềm nở đón em
Mừng mà hoá khóc nào ngờ gặp em
Đến nhà chị, hãy vào nhà
Chị em gặp gỡ điểm may đến mình
Úa quý, cháu của bác đây
Đến gần bên Tào, nàng ngồi sóng đôi
Hai người bá cổ má kề
Em thương còn nhớ lời thề ta chẳng ?
Hay xa tình ái đã phai
Đến đây, Nàng Úa đáp ngay lời chàng
Đôi ta trời cao ghép thành
Dù rằng mẹ cản, Then nào lại ưng.

*

Nàng Bai thăm chị lâu ngày
Nhớ nhà, nhớ cả chồng mình lắm thay
Bai Vương chắc hẳn mong bà
Ngập ngừng nề chị nói câu cáo từ
Em xin trở lại nhà em
Cùng xin mạn phép anh là Pâng Nguyên
Em xin tạm biệt chị anh
Cầm Xôm mới dặn người em gái mình
Anh rể cũng nói một lời
Cho anh chị gửi thăm cùng chú Bai
Mong em mọi sự tốt lành
Đường về luôn mạnh không hề yếu đau
Mọi người vô sự bình an
Em thương, em của nỗi lòng chị ơi !

Còn cháu Ủa nhỏ của ta
Ở lại với bác ít lâu nữa thôi.
Nàng Bai hết sức nể lời
Để Ủa ở lại, dặn con đôi điều:
Ở lại với bác ít lâu
Mẹ nàng căn dặn kỹ càng hồi lâu
Dứt lời đoạn bà hồi gia
Dọc đường nghe thấy tiếng kêu chim trời
Băng rừng rồi tới cánh đồng
Bỗng rồi bà tới làng quê nhà bà
Vô phòng tâm sự cùng chồng
Ông hỏi anh chị bên nhà mạnh chăng ?
Quán dân gây dựng bản Mường
Mọi sự tốt lành, bà thưa lại ông.
Mọi người sinh sống đủ đầy
Chị anh, gia sự, ngày ngày yên vui
Dặn ông gìn giữ sức mình
Rồi bà hỏi hết việc nhà vắng xa
Chị giữ Ủa nhỏ ở chơi
Sống gần bên bác, bạn vui với Lù
Nghe xong ông bố nhớ con gái mình.

*

Năm qua, năm đến, năm qua
Mắn may phúc đức lại sinh con bông
Bà Bai quý hoá vô cùng
Tin lành tới bác nơi xa tỏ tường
Pâng Nguyên bà nhớ đến em
Bà đem hoa quả thăm em sinh thành

Đường xa chẳng quán nhọc nhàn
Bác và cháu Ửa cùng nhau lên đường
Tới nhà em ruột của bà
Bước chân lên lầu vào phòng nàng em
Bai Vương ra kính cẩn chào:
Đến thăm chúng em, chị thương em nhiều.
Nàng chị đáp lại đôi điều
Cô Ửa cùng đến cúi chào mẹ cha
Bé thơm cô bé mới sinh
Chị khen bé nhỏ trắng hồng xinh tươi
Tên bé, mẹ đặt Nàng Tiên
Then thương cho được có đôi gái hiền
Hai gái đều đẹp như tiên
Nàng Bai yêu quý khác chi Ửa Nàng.
Bác vui ở lại thăm lâu
Pâng Nguyên xa nhớ vợ hiền lắm thay
Bà rủ Nàng Ửa cùng đi
Lại về cùng bác ưng lòng cháu chàng ?
Ửa thuận, xin phép Bai Vương
Và thưa cùng mẹ cho theo bác về
Cha không ngăn cản điều chi
Đôi bên thuận để con bên Khun Lù
Ửa thương chỉ có một người
Đàng nào tùy ý hai bề với nhau
Chị dặn rồi tạm chia tay
Thong dong bác cháu lại quay trở về
Ửa và bác đã tới nơi
Bố Lù ra đón cháu cùng vợ yêu
Mừng cháu và vợ đã về

Hỏi thăm em vợ, Ngân Liêng, nàng đi:
Mới sinh cháu nhỏ lọt lòng
Sức khoẻ phục bình, mạnh chẳng hủi nang/
Bà Xôm và Ủa trả lời
Hai người cùng nói một nhời như nhau.
Khun Lù, Nàng Ủa ái ân
Đôi tình gần gũi đêm ngày bên nhau
Trời vừa hửng sáng rạng đông
Ý liêng ⁽¹⁾ đưa bạn vang rừng từng đôi
Loài hoa đua nở khoe hương
Cánh hoa toả rụng thơm xa cả vùng
Ủa - Lù dạo bước rong chơi
Thấy đàn gái trẻ đùa vui trong làng
Đàn trai hát hát cười cười
Lù vui Hạng Khuống ⁽²⁾ bạn cùng gái trai
Đâu đâu thường thấy từng đôi chuyện trò.

※

Bây giờ lại chuyện Bai Vương
Làm quan cai quản một vùng bình an
Phúc ngài lắm hạ nhiều hầu
Lại sinh gái nhỏ là Nàng Coong Peng
Tiếng lành vang khắp gần xa
Rằng có cô chị đẹp xinh nhất miền
Ai gặp đều phải ngắm nhìn
Khun Trai, Tạo nọ mừng xa trong vùng

(1) Ý liêng: Loài ve sầu con to, cánh vàng, từng đôi thì nhau kêu oang oang vào mùa hè.

(2) Hạng Khuống: Sân chơi vui của nam nữ thanh niên trong từng ban vào các buổi tối.

Biết tin, lòng dạ bồn chồn
Liên gọi trao với người tin trong nhà
Đến xin hỏi cưới Úa Nàng
Khun sắm lễ vật dâng hoàng cho mang
Trao tặng Nàng Úa, ông Bai
Bàn đi tính lại cho hai người nhà
Họ đi đến tận miền xa
Dọc đường họ gặp nhiều người vui chơi
Hai chàng mãi miết mà lo
Mất nhìn chọn mặt nhờ ai giúp phiền
Gặp anh trai nhỏ hỏi chào:
Hai anh từ chốn Mường nào tới đây ?
Họ thưa lời lễ ngọt ngào:
Việc trọng của Tào Khun Trai mường ngoài.
Họ chỉ nhà tốt cho ngơi
Lên nhà bỏ kiếm ⁽¹⁾ đặt đồ xuống xong
Kính chào ông bố chủ gia
Rượu com tiếp khách, chủ nhà hân hoan
Hai chàng đứng day lay già
Tạ ơn cụ chủ rượu vừa đủ thôi
Có việc con mới tới đây
Ông già nhà chủ tỏ câu đáp chàng:
Hai Tào hạ cố tới thăm
Cảnh nhà nghèo thiếu yếu neo thế này
Có chi tiếp đãi vừa lòng.
Rượu uống bằng bát tiệc xong tiếp lời:

(1) Bỏ kiếm: Đi đường xa đeo kiếm "Đáp" phòng thân, vào nhà phải cất kiếm rồi mới được nói chuyện.

Xin thưa chuyện với bề già
Có điều bày tỏ vương mang nỗi lòng
Mừng ta có Ủa cô nàng
Nặng nề nhìn mặt nở ra nỗi niềm
Ai trông không khỏi xiêu tình
Tin đưa tới Tào Khun Trai bên mừng
Tạo mơ thương nhớ hàng ngày
Mới giao trọng trách cháu bề tới đây
Tạo xin tình mỗi bang giao
Chớ mà xa lánh xin nhờ cậy ơn.
Ông già nghĩ cảnh động lòng
Tình rượu, trời sáng nắng lên rơi vàng
Ông già đi đến thưa cùng
Mọi điều kể lại chân tình chẳng sai:
Khun Trai Tào lớn mừng bên
Tiếng lành Nàng Ủa đồn vang khắp miền
Thực lòng cử mối tới đây
Xin cưới Nàng Ủa sánh đôi cùng chàng
Có hai người đã tới nơi
Họ nhờ tôi đến thưa cùng ngài ời.
Bai Vương quyền quý hỏi thêm:
Hai người mạnh mối trợ nhờ nhà ai
Cho vời họ đến gặp ta.
Ông già đi gọi hai người đến thưa
Vào nhà cúi lạy Bai Vương
Ngài hỏi người có việc chi giải bày
Trước tiên cung kính lời thăm
Ngài Bai vui tiếp hai người xin thưa:
Cậu con trị Bản an lành

Nhưng thương Nàng Ủa, quý Phìa bề cha
Mời giao hai đứa chúng con
Khun Trai quà gửi ngọc vàng biếu cha
Gói khăn xin gửi cưới nàng
Và đây thêm nữa tích xà vàng tươi
Của quý quà mọn kèm theo
Cầu mong xin cưới cô nàng sánh đôi
Hai người quý lạy và xin
Nghe lời nói khéo vui lòng đáng thương
Bai Vương ưng thuận gả con
Hai người lại lạy tạ ơn cáo từ
Xin về thưa lại Tào nhà
Nói xong lui bước tạm về trình lai.
Hồi sau trở lại bán làng
Thong dong vượt núi qua đèo đường xa
Mấy ngày họ mới tới nơi
Vào nhà trình lạy thưa cùng cha Trai
Kể lại chuyện đi công thành
Phìa cha thích thú tỏ ra vừa lòng
Khun Trai phấn chấn khác thường
Thật là trời phú đẹp duyên thuận tình
Chàng Khun sắp đặt mọi người sửa sang.

*

Bây giờ lại kể Bai Vương
Khun bàn công việc cùng bà mọi câu
Tào nói xong rồi bà Bai
Thưa rằng Then cả hai đầu trẻ đôi
Anh em tựa thế vợ chồng

Ta nên gả chúng thành đôi xum vầy
Nàng Ua cùng trẻ Khun Lù
Cớ sao cắt bỏ nghĩa tình lia tan
E rằng việc ép duyên con
Lỡ ra uống phí công nuôi hai người
Nàng thừa mọi lễ với chồng
Bai Vương giảng giải đáp lời vợ yêu
Mụ Trời đúc chúng một lò
Có lời ước hẹn từ khi sinh thành
Nhưng Trời đặt lệ luật đời
Thì dù trên có định rồi chẳng xong
Anh em dù đã một lòng
Nếu như ta ghép chúng thành lứa đôi
Sợ Trời sẽ hại đến ta
Chi bằng gả quách đường xa cho rồi
Tính bàn cùng vợ mọi điều
Nàng Bai chẳng dám cưỡng lời chồng yêu
Nàng đành sai báo người thân
Hãy đi đón cháu mau về nhà ngay
Cẩn dặn kỹ càng cô em
Các cô khéo giấu chuyện ni liệu bề
Phòng Ua khóc lóc lạc hồn
Nói sao cho cháu yên lòng tùy cô
Nói rằng mẹ nhớ mong con
Hai cô sửa soạn gấp mau lên đường
Đi gọi đón Ua về nhà
Núi non hiểm trở đường xa chẳng nề.
Thế rồi cũng đã tới nơi
Khun Lù, Nàng Ua đón chào hai cô

Ưa liền thăm hỏi mẹ mình
Ở nhà mẹ khoẻ, nhớ mong Ưa nhiều
Mẹ giao cô đón Ưa về
Dù lời nói dối nghĩ lòng chạnh thương.
Nhìn lên bầu trời mịt mờ
Chiều về ngày đoạn, tối rồi tiết đông
Gái trai tìm bạn sánh đôi
Ưa liền cùng Tạo bước vào phòng hương
Khó nghĩ Nàng Ưa, Khun Lù
Tạo rằng xa cách hai mình sống sao ?
Em về luôn hãy nhớ anh
Trước sau anh chỉ một lòng với em
Hai người cùng đắp một chăn
Mà kẻ đầu gối cùi tay nông nân
Đến khi gà gáy sang canh
Bỗng Ưa tỉnh giấc chiêm bao giật mình
Nàng khóc nước mắt tràn đầy
Tạo quay mặt lại hỏi em chuyện gì
Vì sao nàng lại khóc oà
Vừa đáp lại chàng vẫn còn lệ rơi:
Em nằm mơ giấc lạ thường
Thấy con sông đỏ đục ngầu chảy qua
Đá lán ngăn ngang tình ta
Mơ cây chuông cả chặn ta đôi đường
Mơ áo em rách bay đi
Mơ đời em phải lấy chồng xa anh.
Nàng kể với Tạo Khun Lù
Hai người thấy lạ điểm mơ hãi hùng
Vì sao mơ xấu thành lo

Thế rồi trời sáng lúc nào chẳng hay
Nắng tia lọt cửa sổ chàng
Dậy rồi nàng nói hỏi cô thực lòng
Ưa cháu thăm bác lâu ngày
Pâng Nguyên bế bố coi thường cháu chàng
E Lù và bác cười chê
Cháu cũng muốn về mẹ thương lắm thay
Mẹ cho gọi Ưa trở về
Thế nhưng cháu thấy như cơn gió lửa
Phải chăng Tạo khác xa mong
Động lòng cô mới nói ra với nàng
Có Tạo mừng khác Khun Trai
Cha sinh thành cháu, ấy người nàng ơi
Nhận lời ghi tạc chẳng sai
Mẹ liền thúc giục các cô đón về.
Ưa biết, lặn như chết rồi
Bồi hồi than khóc hoài thân ngã kênh
Cha hại Ưa nhỏ gà đi
Ta nỡ lòng nào cách Lù được đây !
Lù ngã vật vã cùng nàng
Nghĩ lời hai mẹ ước nguyện với nhau
Cớ sao quyết bỏ hên thế
Đau lòng cay đắng như dây nguồn ⁽¹⁾ rừng
Thương thay Nàng Ưa quán chàng
Họ cùng cơm bỏ chẳng ăn được nào
Gắn nhau như thể giắc nông

(1) Dây nguồn: Dây cây thuốc độc, uống đắng.

Xin cho soi xét bề trên giúp cùng
 Ủa liền thưa với cô mình
Cháu đang sốt rét nhức đầu lăm cô
 Băng rừng e bệnh nặng thêm
Các cô trở về thưa cùng mẹ cha
 Cháu không xa được Khun Lù
Hai bà cô dặn lại nàng đình ninh
 Vượt đàng trở lại quê mình
Nàng cô về tới vào thưa rạch ròi
 Kể lại với vị cha nàng
Và cùng mẹ quý việc rồi vừa đi
 Nàng Ủa đau yếu trong tâm
Thân gầy vàng yếu khác thường chẳng an
 E rằng ai đã đưa tin
Hai người than vãn kêu ca thương cùng.
 Mẹ biết vội vã đi liền
Lên đường tới Ủa gặp ngay con mình
 Chị chào em là bà Bai
Rồi kể ước hẹn cũ hồi năm xưa
 Sao nay sai hẹn ước nguyên
Nàng Bai nước mắt rùng rùng tuôn rơi
 Và thưa với chị Cẩm Xôm
Bai Vương yêu tiếc người ta đó mà
 Gả con cho khách lạ xa
Sợ bề trên trách xứng đâu Tào, Phìa
 Em ngăn Bai Tào chẳng nghe
Nói xong đem Ủa dứt tình ra đi
 Thương Lù khóc lóc âu sầu
Liều thân ôm giữ Ủa Nàng ai ngăn

Uất lòng chẳng nói nên lời
Mong thành chồng vợ mẹ mình gả cho
Ngờ đâu ta phải xa lìa
Bao giờ ta lại có ngày gặp nhau
Tay Lù ôm Ủa bên mình
Nàng dặn lại chàng lời thề quyết tâm
Nhớ khi hai đứa bên nhau
Bây giờ sao nữ chia ly chúng mình
Nàng dặn nói hết mọi điều
Chàng chớ quên lời đình ninh nghe em
Xa em hãy ngắm sao thay
Thương em xin hãy thăm em luôn cùng
Xin đừng bỏ nghĩa xa tình
Đôi ta yêu quý tơ mảnh nhện sa
Dùng dằng tích bạc trong tay
Mẹ nói hết đoạn đềm nàng rời đi
Chàng theo nàng những âu sầu
Tiễn đưa nàng tới cánh đồng buồn thui.
Nghe hoa mi hát đua đàn
Ủa sầu bên Tạo những hòng ngả lẩn
Nhìn trời ảm đạm mây trôi
Tay cầm tay luống thương than khóc cùng
Ở yên Lù Tạo chồng nàng
Xa anh em khác nào thân thác rồi
Sao cho cùng mẹ tới nhà
Khuôn Lù với gọi kêu than dặn nàng
Lên đường an mạnh em ơi
Tạo càng đau đón thương nàng vợ yêu
Lo sao được sống bên nhau

Em thương tình cách hôn đời của anh
Chớ liêu với "nguồn" dây leo
Trời cao làm chứng đôi ta đây cùng
Ừ đừng hoài thác lia đời
Đến đây Tạo Ừ khuất xa bóng rồi.
Trở về chàng những âu sầu
Chàng than vãn kể bạn cùng nữ thanh
Đắng cay muôn nhớ tình yêu
Còn phần Nàng Ừ trở về sao đây
Đường xa quanh vắng bóng người
Ừ thương nhớ Tạo quay nhìn gặp đâu
Buồn trông mù mịt sương sa
Bước vào rừng núi ngóng đâu thấy chàng
Ngã lăn vật xuống nào ngờ
Nằm bèn rom đống, ngất đi tức thì
Bai Vương bà cuống quýt lên
Ôm ngay Nàng Ừ kêu lay con bà
Đừng chết đau lòng mẹ đây
Tình lại con ơi, rủ đi bụi rơm
Tóc rối búi lại cho con
Ừ nhỏ tình lại hãy thương mẹ cùng
Chẳng nghe, chẳng cự, nằm im
Mẹ rằng mong cậy nhờ ai lúc này
Gọi ai sai bảo bây giờ
Đàn chim én nhỏ lượn bay trên đầu
Bà liền nói với bầy chim
Hỡi chim én nhỏ cánh đen kia cùng
Giúp mau báo đến Khun Lù
Ừ ngã ngất rồi, lia đời mất thôi

Sá thân vì luyện tình chàng
Đàn chim én nhỏ vội bay xa rời
Đến ngay báo với Khun Lù
Chim rằng: Nàng Úa ngóng mong chờ chàng
Nàng chết không tiếc thân mình
Mẹ khóc nàng cũng chẳng hồi lại cho
Khun Lù vội bước ra đi
Đến nơi liền ngã sóng đôi bên nàng
Tỉnh ra Lù gọi hồn nàng
Tỉnh lại em Úa, vợ thương hồn chàng
Úa ơi ! Hãy tỉnh lại em
Vì sao ngã vật nằm bên rơm vàng
Tóc em rồi bắn bụi lai
Em thương nghĩa cách, vợ yêu trên đời
Lù ôm ấp ủ thân nàng
Úa liền tỉnh lại quân trong tay chàng
Mập máy nàng nói với chàng
Em hết đường nghĩ mong đi xong đời
Chết đi thành ma đỡ phiền
Mẹ lên tiếng nói van nàng một câu
Thương mẹ nghĩ kỹ con ơi
Mẹ e cha sẽ quyết hoại mẹ con
Khun Lù nói với Úa Nàng
Em hãy gắng sức trở về nhà em
Về cùng mẹ kính chớ sầu
Thương anh xin chớ phiền lòng gì thêm
Khun Trai khi đến với nàng
Mặc cho chàng lượn vòng quanh giậu rào
Thương nhau sau trước một lòng

Dặn rồi Tao cũng đành lòng chia tay
Thương anh chẳng quản đường xa
Tin Trời minh chứng tình se đã rồi
Mỗi người một ngã cách xa
Thương thay Ủa - Tao khóc than ngoài nhìn
Trở về gặp bố Bai Vương
Thấy nhà có khách phương xa đông người
Gái trai trò chuyện xum vui
Họ ra chào đón Nàng Piên gia hồi
Hai tay ngấn mắt che mày
Trào tuôn nước mắt ướt đầm thấm khăn
Đời cha sao nữ thế này
Khóc than ngày sống qua ngày sầu mang
Bỏ cơm buồn chẳng muốn ăn
Nặng lời Ủa nói những cô gái hầu
Mắng họ lời lẽ to câu
Mẹ nghe khó lọt bảo nàng tình tâm
Dù sao con chớ nặng lời
Ủa con hãy nhìn tình lòng mới nên
Ủa nhỏ động tâm khóc kêu
Kêu Trời, kêu Mẹ, kêu Thần chứng minh
Xin đừng gả bán cho Trai
Cha trừng quát mắng dọa đem chém đầu
Xá chi thân mọn khóc hoài
Xin thưa mẹ hãy thương tình cho con
Trần đời ai có khổ thân
Vừa nói mắt vẫn chảy ròng ròng tuôn
Xấu xa cái kiếp thẹn thân
Mùi ôi tựa thể ngựa người hám hôi

Ôi Tào mừng xa sắp lại
Me rằng sao mãi nhất thời thế con
Ừ ời ! Bình tình yên tâm
Hết mong nhớ Tào chết đi cho rồi.
Bây giờ nói tới Khun Lù
Thương thay thân Tào khóc than nào sâu
Bỏ cơm vì nghĩ chung tình
Nhớ người sinh đẻ cùng thời luyện thương
Đêm nằm mơ tới người yêu
Mắt trào đầm lệ rờn rờn tuôn rơi
Quyết lòng tìm đến thăm em
Côn trùng vang tiếng núi rừng xa kia
Tới nơi gia thất Bai Vương
Ông đón hỏi chàng Lù Khun đến đây
Ngân Liêng, đi cũng cùng ra
Nàng nắm tay nhỏ nghĩ thương trông lòng
Bối đầu chẳng nở bụng tình
Nói ra câu chuyện ở nghiêm cho rồi
Khun Lù chẳng nói lặng yên
Ừ nhỏ suy nghĩ thương tình Lù Khun
Tình sao họ lấy được nhau
Hai người than khóc muốn cùng thác đi
Lù nói với Ủa lời thương
Nước này chỉ có anh về cho xong
Thương nhau thăm hỏi nhau cùng
Nói vậy suy ngẫm sâu đau nỗi lòng
Chàng đi chơi với bạn làng
Trại làng đều tỏ thương tâm vô cùng
Gái làng thanh nữ mặt trông

Họ liền rủ Úa tới làng chơi vui
Chờ buồn khuây khoá bạn cùng
Nghe lời Úa mới đến sàn xum vui
Họ ngồi rủ rỉ thăm thì
Cả đàn trai trẻ cùng anh Khun Lù
Họ cùng than vãn với chàng
Và cùng Nàng Úa một mình hắt hiu
Trong lòng chỉ nghĩ Lù Khun
Chung tình tâm trạng một đời chồng thương
Lù vội đến với Úa em
Ôm nhau than khóc biết sao bây giờ
Gần anh tựa thể đổi đời
Yêu nhau sao hãy luôn thời gặp nhau.
Thiếu nữ tỏ động lòng thương
Sầu đau giọt lệ tuôn rơi lúc nào
Vì đâu tình phải cách xa
Chàng Lù than thở cùng nàng mãi thôi
Kể lại những quang thời qua
Càng thêm cay đắng càng đau nỗi lòng
Giận cha nỡ dứt đôi tình
Nhớ xưa ta bạn chơi cùng với nhau
Bên nhau tựa thể một thân
Chẳng lo chẳng nghĩ có ngày xa nhau
Thành đôi lương tưởng đâu lia
Khôn khổ nhường này chết đi cho xong.
Bồng gà đã gáy quá đêm
Bạn nam cùng nữ tan vui trở về
Chàng nàng quay gót nhẹ nhàng
Đêm khuya thanh vắng quanh hiu bốn bề

Chàng nhập vào buồng với nàng
Cùng chung chăn đắp quần nhau tự tình
Má kề thân áp liền thân
Yêu nhau ân ái rung nơi vách nhà
Em không ngoảnh mặt xa chàng
Thế rồi thoáng đã rạng đông lúc nào
Gái làng già gạo liền hồi
Tiếng động người vật thức rồi trước ta
Xôn xao cười nói đi làm
Lúc ấy mẹ thấy lạ lòng sao đây
Vào buồng xem Ủa dậy chưa
Bà Bai chần lặt con trần mình tron
Dậy đi Ủa nhỏ muộn rồi
Nàng Bai khê bảo nhẹ nhàng với con
Tỉnh dậy trời sáng bạch rồi
Vội vã Ủa nói đáp lời mẹ cô
Nóng mình đầu vầng mẹ ời
Nàng Bai bà mẹ hỏi dồn Ủa con
Người mệt sao Ủa chẳng kêu
Mấy mình đau ngực con không nói cùng
Bụng đau không thấy lẫn mình
Khi ấy Ủa Nàng tỏ bấy nguồn cơn
Đau lòng khác lắm tâm can
Đêm hôm khuya khoắt nếu kêu ầm nhà
Canh gà kêu ngại hồn siêu
Nghe lời con nói nàng Bai thương tình
Áo dâu đưa mẹ bói thầy
Xem ma chi vậy làm con khốn lòng
Mẹ vén màn Ủa dậy chưa

Nàng Bai chân lết xem con thế nào
Thấy ngay Khun Lù nằm bên
Mẹ liền mắng Tào, Ủa cùng lời vang
To gan ngủ với Ủa đây
Khun Lù lo sợ lảng thính buồn rầu
Bai Vương, ông bô bực mình
Mắng chửi Khun Lù nặng lời lắm thay
Tuốt gươm toan chém cổ Lù
Mây dăm cướp Nàng trong buồng con tao
Mây làm tai hại nhà tao
Sợ run Lù khóc hoảng hồn phách tan
Quý lay nhận lỗi xin cha
Cầu mong tha tội nói mà vẫn run
Xin tha tội chết cho con
Thương cho Khun Lù khẩn cầu mọi mong
Ủa nhỏ than khóc ngà lẩn
Hai người thương xót nhìn nhau âu sầu
Tao liền tạm biệt ra đi
Chuyện trò căn dặn bà dì rồi xa
Ủa tỏ tâm sự với Lù
Chàng nàng cùng khóc đỏ ngầu mắt đôi
Nỗi buồn chịu đựng sao đang
Chao ôi ! Cha hai gả con cho người
Ủa muốn trốn chết cùng chàng
Không thể nán lại ít lâu nữa rồi
Lòng em không thể quên chàng
Chuyện đành tạm gác hai người chia tay
Thương nhau nhìn chẳng thấy nhau
Trở về Ủa khóc nhớ hoài Lù thương.

Giờ đây nói đến Khun Lù
 Vượt rừng băng núi qua đèo tới quê
 Đến nhà ngồi nghỉ buồn tênh
 Mẹ liền mắng Tào nặng lời lắm thay
 Vì sao mi dám làm liều
 Nếu thương thì đã nhớ lời hẹn xưa
 Vun cho hai đứa thành đôi
 Tiếc rằng người đã bỏ đi lời nguyện
 Bai Vương yêu rẻ người ngoài
 Dù cho Úa phải lấy chồng phương xa
 Con hãy dứt bỏ tư vương
 Nghe cha khuyên bảo đôi lời cùng con
 Cha sinh có một con trai
 Công cha nuôi dạy lớn lên nên người
 Cha cưới vợ khác cho con
 Nàng Meng tâm tiếng đẹp người nết na
 Con gái Khun Hắc một nàng
 Mặt xinh dáng gọn trắng hồng đẹp tươi
 Ai trông đều cất tiếng khen
 Mẹ Lù liền tiếp tỏ lời nghi suy
 Bảo con cần kẻo tỏ tường
 Mẹ lo vật quý cưới về cho con
 E Tào phương xa coi thương
 Khun Lù thương mẹ đành lòng xin vâng
 Nín gác mắc mớ riêng tư
 Mặc cho tình thế sau này hăng hay
 Chung tình với Úa khắc sâu
 Nao nao lòng những nhủ lòng sao quên

Ngày ngày đi lại tạm khuây
Tâm trí vẫn nhớ Ừ nay thế nào
Lúc này em có nhớ anh chẳng nằng.

*

Tháng qua tháng lại tới năm
Ừ ngóng mong gặp bên nhau cùng chồng ⁽¹⁾
Một thân khó nghĩ buồn phiền
Nhớ chàng em có nguôi tâm khi nào
Tính sao gặp gỡ chồng ta
Phong thư kèm với bông hoa thăm chàng
Gửi lời nhắn nhủ Tào Lù
Nhớ em ở phía bên này có chẳng
Đêm nằm mơ sống bên chàng
Ừ em tỉnh dậy chỉ là giấc mơ
Mắt trào lệ thấm tuôn rơi
Bức thư gửi Tào đủ điều đã ghi
Nhờ em mang bức thư này
Cô đi trèo núi vượt đèo tới nơi
Khun Lù rất đổi vui lòng
Chào em tay bắt mặt mừng hỏi han
Ừ thương mong nhớ đến chàng
Phong thư chàng mở đọc xem chuyện gì

*

Bỗng nhiên ngã gục kêu than
Ròng ròng nước mắt tràn trề trào tuôn

(1) Chồng: Mặc dù chưa được phép cưới, Lù - Ừ đã thế nguyên tự nhận nhau vợ chồng.

Tình sao được nàng sống bên
Chót nghe cha mẹ cười rồi Nàng Meng
Dù rằng cô ấy đẹp xinh
Chàng vẫn chẳng muốn sánh đôi má kè
Nàng Meng vàng đeo đầy tay
Cùng không bằng Ủa bạc vòng xối nương
Luôn luôn nghĩ nhớ Ủa Nàng
Dù rằng áo rách càng thương nhau nhiều
Then trên sinh kiếp một đôi
Dù cho cau bồ phân đều thành ba
Không sánh nổi bạn tuổi thơ
On sao hai mẹ nhớ lời thề xưa
Nhớ ngày chàng nhập phòng nàng
Cha nàng bắt tội chúng mình thì sao
Thương Lù hãy tới thăm Lù
Gặp em, anh sẽ thoả lòng ước mong
Đôi ta tự vẫn về Trời
Chớ nán ở lại côi trần ép duyên
Tạo Lù thư đáp liền ngay
Nói ra tâm trạng cùng nàng vợ thương.
Cô em tạm biệt trở về
Hai co em nhỏ đường xa tới nhà
Chuyển lời Lù nhắn chị mình
Ủa Nàng nghe đoạn, càng thương nhớ nhiều
Thư qua thư lại gió bay
Càng thêm nhắc Ủa nhớ ngày xa xưa
Trăm bề ruột rối tơ vò
Mặt trời xuống thấp rơi vào rừng non
Tối đen hết ánh sáng trời

Càng thương nhớ Tạo Khun Lù chồng yêu
Vào phòng trái đêm gối đôi
Hãy về với em hôn Lù chồng ta
Ừ than, vừa nhớ vừa buồn
Dù rằng chỉ có thư thay mặt chàng
Nghĩ ra một kế diệu kỳ
Tay cầm chiếc gối quăng ngay gậm sàn
Giả vờ xuống nhặt gối rơi
Mẹ nàng thấy động hỏi xem chuyện gì
Đi đâu vội vã Ủa con
Nàng liền thưa đáp mẹ mình hỏi han
Gối xuống gậm sàn gần trâu
Qua khe cửa sổ gối văng chót rơi
Hãy mau xuống mà nhặt lên
Nghe mẹ bảo vậy trúng rồi ý cô
Nhẹ nhàng bước xuống gậm sàn
Nghĩ suy thực hiện nao nao cả lòng
Ủa liền lên vội ra đi
Mong sao chóng gặp Khun Lù chồng thương
Bước chân vội vã bước nhanh
Sốt sa cách trở người trông mỗi mòn
Băng rừng rồi đến cánh đồng
Lâu lâu đi mãi cùng thời tới nơi
Lù ra ôm lấy Ủa em
Đến với anh, người Then cho đầu thai
Đôi ta ầu yếm từ lâu
Tiếc vì Bai Vương ép duyên ta ly
Họ kêu thâu Mụ trời cao
Bối do cha Tạo Bai Vương nở lòng

Bỏ đi cái nghĩa cái tình
Chia ngăn đôi lứa cách nhau thế này
Cả hai cùng khóc than thân
Cả đôi lẫn mình thác đi cho xong
Thương thay Khun, Ủa buồn than héo mòn

*

Nay kể tới bà Bai Vương
Mãi lâu chẳng thấy Ủa về nhà sao
Giật mình tìm gọi khắp nơi
Hỏi cô hỏi thím hỏi bà nhà trong
Thấy chẳng Ủa nhỏ đi đâu
Già thưa bà chủ thấy đâu cô Nàng
Bà vào xem Ủa vắng phòng
Vội vàng bà bỏ đi tìm con dâu
Đi qua đồng vắng quanh hiu
Hết tâm nhìn thấy bạn làng đằng kia
Thoắt mau mau bước bước chân
Lúc ấy Ủa, Lù trong nhà nhìn ra
Thấy mẹ và cả cô em
Đúng bà Bai mẹ và em rành rành
Bước nhanh vung vẩy vội vàng
Lát rồi mẹ đã tới nơi Khun Lù
Thấy rõ hai đứa bên nhau
Mẹ liền nặng tiếng bực mình tuôn ra
Nắm tay kéo Ủa lôi đi
Ủa kêu gào khóc gọi Khun cứu nàng
Hai đứa ngây ngất cả người
Nắm một tay Ủa kéo đi tức thì

Khun Lù nắm niu tay kia
 Ủa như muốn chết kêu đau thế này
 Xin buông tay cả hai người
 Mẹ vẫn nắm chặt thì Lù buông ra
 Ngực em đau xé đến nơi
 Nàng kêu van khóc hết hơi cổ khăn
 Tay Ủa sắp xé ra rồi
 Lù anh buông thả em về cho xong
 Lù thương Nàng Ủa vợ yêu
 Bỏ tay nắm giữ buông nàng ra đi
 Cả hai cùng khóc kêu trời
 Nàng niu phen cửa giữ người chẳng theo
 Ông nội lên tiếng mắng to
 Bà cô, thím dì nhiech nàng gái hư
 Nửa phen cửa đứt tay nàng
 Ngã lăn tựa chết nửa người còn chi
 Máu lênh láng chảy như phang ⁽¹⁾
 Tiếng tâm để lại, người đời truyền loang
 Một giọt rơi ⁽²⁾ biến thành hoa
 Một giọt xuống ruộng thành mầm "xanh ca" ⁽³⁾
 Một giọt xuống nước "pa păn" ⁽⁴⁾
 Nàng đi theo mẹ quăng đường xa xôi
 Đến nơi quê cũ nhà nàng
 Luôn luôn kể lại chuyện qua mà buồn

(1) Phang: Cây thuốc đỏ dùng làm phẩm nhuộm.

(2) Giọt rơi: Giọt máu rơi bên cửa sổ nhà Lù mọc thành cây hoa râm bụt.

(3) Xanh ca: Cây nhỏ, lá đỏ, mọc ở ruộng, ăn được, thường gọi "rau xanh ca".

(4) Pa păn: Giọt máu rơi xuống nước biến thành "pa păn", loài cá nhỏ đuôi đỏ sống nâu dưới các tảng đá.

Loài vật cũng sống từng đôi
Bề trên sao nữ duyên tình nhẹ tênh
Nàng sẽ liễu mình thành sao
Cả hai sao lại khôn thân nhường này
Tội chi khổ cả đường xa
Thương cho chàng Tào vấn vương của nàng
Dáng in xa cách than ôi
Thác đi chồng vắng tình thương cho rồi
Diện vào đeo nhẫn trong tay
Khăn hồng quấn cổ gáy che gọn gàng
Diện tình lên trước con Then
Bọn đen trắng cổ quạ khoang lủ mảy
Tóc chải chằm vàng đẹp xinh
Điểm trang soi bóng nom mình chĩnh chang
Rừng sâu vội bước lệ tuôn
Khóc than dặn lại cây thom dọc đường
Kiếp sau chớ giữ mùi thom
Ừ sắp bien đến cõi trời thành sao
Ở lại anh thương chồng nàng
Khi hay tin biết hãy cùng chết theo
Chớ lâu quên mặt nhận nhau
Cõi Trời ta đến kêu Then giải bày
Then trên mình xét tỏ tường
Anh chớ ở lại ngày lâu cõi trần
Đau lòng đỏ mắt lệ tuôn
Rừng sâu núi thẳm liễu thân phen này
Ừ treo cành "Chuông" ⁽¹⁾ về trời

(1) "Chuông": Loài cây cao trong rừng sâu, người Thái thường nói là cây của nhà Trời. Thất cổ trên cành "Chuông" hồn sẽ được về trời.

Thương ôi ! Ừa chết phải đi một mình
Khun Lù Tào chẳng biết cho
Ngày ngày Tào vẫn chơi trong bản làng
Đành đi đành nói vẫn buồn
Tào đi dạo giữa cánh đồng giải khuây
Tai nghe gà chọi gáy lồng
Đàn trai niên thiếu chơi vui hát cười
Lù ta luôn nhớ chung tình
Nào lòng vương vấn khóc than một mình.
Nói tới Nàng Ừa vào rừng
Tới khu cây cả Chuông hào ⁽¹⁾ vắng xa
Thấy cây cao lớn nhìn lên
Đến nơi nàng khóc thân tàn buồn tênh
Ngước lên cảnh lớn "Chuông" to
Đứng ngồi quỳ xuống Ừa tuân phép màu
Nói với cây "Chuông" ngả cành
"Chuông" liền cành uốn thấp đưa đón nàng
Với tay nàng bám cành "Chuông"
Lên tiếng Ừa nói với cây thẳng cành
"Chuông" vút lên ngọn tới trời
Thế nhưng nàng lại bằng quên phép thần
Trên cao ngó xuống trần gian
Nhìn thấy Khun Lù rong ruổi đồng quê
Nàng càng chung luyện chồng mình
Ừa phù cau quả thả rơi xuống trần
Cau bay tìm tới Tào Lù
Thử xem chàng có chung tình xưa chẳng ?

(1) "Hào": Cây "hào", cùng loại với cây "Chuông".

Gió đưa ngấn trước mặt chàng
Nói xong lời dặn cau liền bay đi
 Tới nơi lơ lửng trước Lù
Vớ cau chàng cắn rõ mùi nàng yêu
 Nhường thấy gió thoảng hương bay
Khun Lù nhớ lại tình xưa thương Nàng
 Gặp đàn thôn nữ tới nơi
Khun liền kể lại nhai cau hương nàng
 Các em nhai thử xem sao
Anh xem có đúng hương nàng hay chẳng ?
 Thôn nữ nếm từng miếng cau
Chàng Lù ngửi thử xem mùi chi đây
 Khun ta miệng thốt lên rằng
Xem ra hương vị các em từng người
 Không ai hương giống Úa Nàng
Đàn trai nhỏ tỏ ý an lòng Lù.
 Đến đây nói tiếp Úa Nàng
Mình cô lơ lửng trên cành "chuông" cao
 Tâm tư nghĩ tới chồng yêu
Muốn quay trở lại tìm anh Khun Lù
 Thế nhưng "chuông" cả cành cao
Thương thay một dạ chung tình khóc than
 Tiếng kêu lơ lửng trên không
Thương Úa bỏ mạng một mình thác đi
 Úa lên trên cõi nhà Trời
Tiếng đồn sẽ tới tai chàng thương chẳng
 Than thân rồi giờ khăn đào
Khóc dạn cây cả "chuông" cao búp ngàn
 Chết đi cũng chỉ một lần

Chớ để lè lười mắt lỗi xấu xa
Phận ta chết bỏ Khun Lù
Thân ta vĩnh biệt Tạo chàng anh yêu
Bỏ mạng trên cành vể trời
Nàng liền thắt cổ treo trên "chuông" cành
Đẹp người chết uống thương ời
Then trên đã định tuổi đời hăm ba
Mệnh kia xếp đặt không may
Cuộc đời ngắn ngủi tiếng vang cõi trần
Người đời ai nỡ ép duyên
Khác chi hoa nở tàn ngay tức thì.
Nàng Bai giật thót Ủa đâu
Nghĩ nghĩ chuyện gỡ rợn run cả người
Hỏi han khắp ở trong nhà
Xét tra tìm Ủa mà buồn lắm thay
Con ời ! Đâu hãy báo tin
Mẹ nàng kêu khóc lòng con khắp vùng
Rừng sâu sục sạo lần theo
Cầu kêu tìm chẳng thấy con nơi nào
Than thân trách phận khóc sầu
Trên đầu đàn quạ kêu vang vọng trời
Bay vòng quanh mãi thốt ra
Người nào thắt cổ trên cành cây kia
Nàng Bai nói với quạ đen:
Quạ thấy nàng chết nơi nao quạ hời
Chúng liền kêu báo nàng Bai:
Nàng nào thắt cổ cành "chuông" trong rừng
Bà Bai nhờ quạ làm ơn
Quạ đàn bay thẳng tới nơi dẫn đường

"Chuông" đa cây cả rợn rừng
Bà Bai ngừng thấy Ủa Nàng lửng lơ
Con ơi oan ức điều chi
Sao con chết uống thân mình nhường ni
Con thương, con quý, con yêu
Mẹ than vãn mãi đón đau ngã đùng
Ròng ròng nước mắt tuôn sầu
Tưởng ơn nhờ cây gái con công hoài
Trông lên thấy Ủa trên cành
Bà Bai muốn chết cùng con tức thì
Cành "chuông" cao cả khó lên
Khóc đùng rồi lại khóc ngồi chẳng yên
Những mong Khun Tạo đến đây
Bảo chàng leo lấy xác nàng xuống cho
Bồi yêu từ thuở bé thơ
Hai người nhất mực chung tình với nhau
Cả hai kẻ tựu thành đôi
Giờ đây nàng thác một thân tội nàng
Ta nhanh tin tới Khun Lù
Tạo mau giúp lấy xác nàng xuống nhanh
Biết sai cây bảo ai đây
Khóc than buồn hận ruột gan tơ vò
Bỗng trông thấy một gói bùa
Nàng Bai vội với cầm tay xem nào
Phù bùa lập tức nhờ cây
Vỗ quanh thân gốc "chuông" to động cành
"Chuông" ơi, đem hộ cô nàng
Gió lay lá động rung rinh rào rào
Từ từ cành ngã thấp cho

Cây cong ngọn uốn vòng vòng xuống đây
Bà Bai tay với thân con
Rồi bà nói tạ ơn cây giúp bà
"Chuông" lại thẳng đứng vút cành
Bà than ôm khóc con mình thảm thương
Thác đi hồn còn vẫn vương
Xong đời hồn vẫn chờ Lù chết theo
Nên thân thể xác còn tươi
Nhấn đeo tay ngón như nằm ngủ yên
Nàng Ban gan ruột còn cào
Con thương, con quý, khóc than vãn hoài
Mẹ nay hối hận muộn rồi
Hận vì ép gả bán con cho người
Ưc oan chẳng chịu nổi này
Ơi con mẹ hỡi, Ừ Nàng còn đâu
Xác nàng khiêng vồng về quê
Cha nàng sắp đặt làm ma tiễn nàng.
Tới đây kể Tạo Khun Lù
Lòng luôn nghĩ nhớ Ừ Nàng chẳng nguôi
Quạ đàn kêu tiếng lạ lừng
Kêu ra tiếng nói quẩn quanh bay vùng
Tin đưa tới Tạo Khun Lù
Rằng nàng Ừ nhỏ treo thân thác rồi.
Thác thực hay đồn tin hư
Lòng chàng đau đớn muốn cùng chết theo
Thác thực sao Ừ em ơi !
Đứng ngồi than khóc rồi Lù nhấn đeo
Khăn đào quàng cổ ra đi
Băng rừng tìm kiếm lần lần bước chân

Chết theo Nàng Ủa về trời
Ta không chịu nổi đòn đau đã nhiều
Rừng thiêng đầy những "chuông" to
Tìm đi tìm lại thấy đâu bóng nàng
Bỗng nhiên nước mắt chảy tràn
Vết đây chàng đoán chỗ khiêng xác nàng
Lần theo dấu vắng ra sông
Phơ phơ tóc bạc người già nơi đây
Các bà đang đứng bên sông
Khun Lù lên tiếng hỏi thăm các già:
Rằng thưa các mẹ tôi ơi !
Biết chẳng tin tức một nàng chết oan
Ấy người con cái nhà ai
Các bà đầu bạc liền thưa lại chàng:
Già đây không rõ chuyện này.
Khun Lù lại khóc ruột gan nóng lòng
Bộn bề ngồi đứng chẳng yên
Gắng lê bước tiếp đi tìm người thương
Lát sau tới bến đầu Mường ⁽¹⁾
Âm âm tiếng động trong làng vọng ra
Người ta lại đánh công chiêng
Công vui đã vậy, công buồn thì sao
Dừng thăm tốp khách qua đường
Biết Nàng Ủa đã liễu mình thác đi
Khun Lù ngã ngựa người ra
Trở về nhà liệu mọi bề sao đây
Chàng thưa câu chuyện cùng cha

(1) Mường: Làng to, tổng lý, châu lý.

Ngon nguồn khúc triết trước sau tỏ tường
Rằng con cùng Ủa chung tình
Yêu nhau từ thuở ấu thơ đến giờ
Thế nguyên lúc địu trên lưng
Thương nhau từ thuở sơ sinh lọt lòng
Thế nhưng cha mẹ ép duyên
Bắt buộc Ủa Nàng gả cho Khun Trai
Đến nay gái nhỏ qua đời
Treo thân cảnh cả "chuông" cao xong rồi
Con xin trâu mỗ làm ma
Tiễn hồn nàng trở về trời biệt ly
Thưa cha vừa khóc vừa xin
Lạy cha xin chớ cản ngăn việc này
Pâng Nguyên mắng nhiếc Khun Lù
Dù cho mi có mỗ mười con voi
Cùng không thấy mặt Ủa rồi
Mắng Lù đủ cả mọi điều tuôn ra
Khun Lù rất đổi buồn lòng
Mắng con đến thế con cùng chết theo
Bởi con chẳng thể nào quên
Dù không mắng nhiếc đã như chết rồi
Lời ngăn sắt đá nhường này
Lời cha tựa thể núi cao cản lòng
Đầu con cay đắng vô ngần
Dạ con như thể cắt rồi muối tra
Tĩnh tâm Lù lại xin thưa
Dù rằng con chết hồn không xa nàng
Chết đi hồn vẫn bên nhau
Tạo Lù chỉ nói chết đi cho rồi

Xuông sàp tay dặt con trâu
 Cha chàng mắng cấm giằng trâu lại nhà
 Đau lòng mắt ứa lệ rơi
 Vắng cha chàng trộm kéo trâu giắt lùi
 Dem đi giấu để một nơi
 Lòng như lửa đốt khóc nàng xót xa
 Mọi người đều tỏ thương tình
 Cụ già, ông nội Lù về xem trâu
 Lỡ liều cháu trộm đem đi
 Lén về Lù chọn đưa người đồng tâm
 Ai mà tốt giọng giang kêu
 Xin cùng tới khóc tiễn đưa Ủa Nàng
 Tiếng ve sa sả hăng đi
 Mở lời sang sảng "ngoạp" ⁽¹⁾ rùng hăng đi
 Cùng Khun kể lẽ khóc than
 Khóc thương Nàng Ủa, vợ yêu của chàng
 Giọng ai gấu gừ chó đi
 Giọng ai tiếng tựa lợn xì chó đi
 Khóc kêu tựa đám tai người chó đi
 Giọng ai khóc hay hăng đi
 Chọn xong người khóc soạn đồ làm ma
 Cả thấy chọn được tám người
 Lên đường rong ruổi băng qua cánh đồng
 Đoàn người tới quăng đầu Mùng
 Khun Lù lặng lẽ người đi sau cùng
 Trâu nhớ được giắt đi theo
 Những chàng trai trẻ thoát nhanh bước đều

(1) "Ngoạp": Loài ve sầu con to, cánh vắn, kêu vang không biết mỏi miệng.

Cô bà già gạo trong làng
Thấy rành trắng trai của chàng Lù Khun
Rằng Lù đem đến con trâu
Mổ làm lễ cúng đưa ma Ủa Nàng
Người người chuyện nói truyền lan
Tin Nàng Ủa nhỏ chết oan ấy mà
Nỗi này ta phải giết người
Ai ai chầy nắm chắc tay đập đầu
Thấy đàn trai trẻ tới nơi
Các bà chào Tào Khun Lù đến đây
Đáp lời lên tiếng cảm ơn
Ấy chàng Khun Tào đang đi sau cùng
Các bà tỏ ý chào mừng
Họ cùng chầy sẵn giờ lên đợi chờ
Lát sau Lù bước tới nơi
Mặt mày trắng trẻo hồng hào đẹp xinh
Dáng người tựa thể như tiên
Kể ra người ấy cùng quen mặt rồi
Rằng đen cười ngấm rõ ràng
Quạt phấn nom Tào đích là thực xinh
Các bà cô bác người già
Chạy tới chào Tào Khun Lù tới đây
Nao nao luống cuống gặp chàng
Đẹp xinh đến vậy thảo nào Ủa mê
Mọi bà lòng mở tùm lờ
Ước sao quả héo nước ngấm tươi cùng
Chết mê cũng sẵn chết theo
Ước sao trẻ lại tình nên bên Lù
Khun Lù mắng lại các bà

Nói chi chuyện gở tởm kinh bà già
Khác chi con hổ cái già
Minh cong hời hám quạ già mặt đen
Mắt nhăn tựa thể cánh rơi
Răng thưa mòn xấu lẹm cầm hoẵng nai
Mắt nhử kèm nhèm má nhăn
Xấu xa đồn cả tựa hồ sim khô
Nói năng thổ lộ mùi hôi
Mắng xong Lù lại tiếp đi lên đường
Bước nhanh cho tới nhà Nàng
Đoàn trai cùng rú khóc thương Ủa người
Chàng lên tiếng trước khóc than
Mọi người đều khóc cùng câu theo Lù
Chàng vừa than kể đoạn rồi
Cả đoàn trai trẻ ầm ầm khóc theo
Đồng tâm, đồng giọng, đồng lời
Khóc buồn vang đến tận trời cùng thương
Khóc than kể nỗi tâm tình
Nàng Bai lòng động ôm Lù cùng than:
Ủa thương của mẹ, con ơi !
Lù Khun anh của con đây đây mà
Dầu thai Then tạo sinh cùng
Chót vì mẹ đại hận mang côi lòng
Hận vì mẹ đã hại con
Ép con nào mẹ có ngờ nhường ni
Con ơi ! Ủa nhỏ thương ơi.
Lời than kêu khóc quện cùng Lù Khun
Các bà bạc tóc đến coi
Ai ai cũng muốn nhìn xem Khun Lù

Len nhau vào ngõ đến nơi
Người đông nặng quá gây ngay gỗ sần
Các bà ngã chết về trời
Biến thành bạc má chim kêu một bầy
Hót vang trong núi rừng non
Tiếng chim vẫn luyện Tạo Lù lắm thay
Đàn trai kể lẽ khóc than
Trời cao sao nữ ly duyên đôi tình
Hai người cùng lứa sinh thành
Thương nhau từ thuở lọt lòng đã yêu
Thương nhau địu vòng cùng nằm
Tưởng rằng hai đứa đẹp đôi chẳng thành
Tưởng rằng cha mẹ thương mình
Cớ sao ép gả nàng đi cho người
Vi đâu không được tác thành
Lòng đau nên nổi thác oan thế này
Về Trời ghi nhớ nỗi niềm
Không còn trông cậy vào con, mẹ sầu
Anh chỉ muốn chết cùng em
Về trời, em hãy đợi chờ anh theo
Em thương vợ quý anh ời
Chớ nghe ma quỷ ngất tình với anh
Chớ tư tình với con Then
Đôi ta thể thốt trước sau y lời
Khóc than hồn tiên về Trời
Lòng trung hẹn gặp tết này tới nơi
Chẳng lâu, tạm cách xa nàng
Khun Lù than khóc mặt vàng héo hon

Em thương tình quý anh ời
Nhớ khi còn nhỏ tựa như tờ mảnh
Đôi ta chung quyết một lòng
Sao mà sớm thác cách ngăn duyên tình
Nghĩ đến hận uất trong mình
Khác chi một giấc mơ qua quạnh lòng
Gặp nhau khi chết theo nàng
Em yêu, Ừa quý nhất đời của anh
Chỉ khi cùng chết về Trời
Sống trần gì nữa đắng cay nỗi đời
Sống chi hổ thẹn với người
Khóc than xong đoạn chia tay ra về
Khun Lù đã tới nhà mình
Trong phòng vắng vẻ vẫn tuôn lệ sầu
Đành đi qua lại buồn phiền
Ngước trông trời lớp táng mây mịt mù
Dạ đau như cắt quên nàng được sao.

*

Đông qua năm tới xuân sang
Lù vẫn than khóc Ừa mà héo hon
Bây giờ vẫn nhớ như xưa
Hay quên lời hẹn chia ly nghĩa tình
Vẫn thương như trước không nàng
Hay nay chung sống cùng ai đó rồi ?
Tạo Lù thương nhớ buồn rầu
Lắng lo suy ngẫm nao nao cõi lòng
Lòng sầu vàng ủa tâm can
Nhìn phương trời sáng ánh dương toả tràn

Ban mai trời nắng ấm lên
Mẹ lên tiếng gọi bảo con Khun Lù:
Sao con cứ mãi ủ ê
Hãy đi tắm rửa sạch mùi đám tang
Tắm đi rũ sạch bụi tình
Rửa cho khuôn mặt âu sầu hết đi.
"Thưa vâng" Lù đáp mẹ mình
Bước đi nặng chịch sâu người nổi nào
Tay mang chậu nước tai chua
Bên bờ suối vắng nước chua gọi đầu
Cúi trông rõ bóng Úa Nàng
Ngồi bên Lù Tạo xoa chua gãi đầu
Giật mình hoảng hốt đứng lên
Tránh xa lên quăng suối trên gọi đầu
Bóng Úa lại dần bước theo
Đền ngồi bên cạnh vuốt ve anh chàng
Xuống nước tắm bóng biến đi
Nước chua trong chậu dội lên gọi đầu
Cọ mình tắm mát sạch người
Tĩnh tươi mày mặt đẹp tươi trắng ngần
Tắm xong chàng trở về nhà
Ngọc lau nhẵn sạch đeo vào ngón tay
Hiện lên lại bóng Úa Nàng
Đến bên Lù Tạo yếm âu cùng chàng
Ngoái sau bóng đã biến đi
Chàng càng khó nghĩ tay chân rụng rời
Ma gì ám tựa vợ yêu
Lòng ta luống những nhớ thương vô ngần
Nàng Meng hãy dọn cơm mau

Tôi đây lòng những xôn xao cõi lòng
Nàng Meng bên cạnh Khun Lù
Chàng luôn miệng nói lo mình chết đi
Chuyện trò với vãi với nàng
Gậm sàn tôi thấy trứng gà ổ rơi
Chó khoang ăn hết đi rồi
Tưởng rằng chuyện thật nàng nhìn xem sao
Thực lòng chàng nhớ Ủa Nàng
Đường cùng hết nghĩ chàng liền liều thân
Bỏ mặc, theo Ủa về Trời
Dem dao cửa cổ hoại mình xá chi
Máu đào chảy đầm áo Lù
Chết đi theo vợ yêu thương xong đời
Mẹ chàng lúc ấy đang ngồi
Dưới sàn quần sợi chỉ lỏng cửu khùng
Thấy dòng máu đỏ tuôn rơi
Mẹ lên tiếng hỏi Tào con trên nhà
Sao con đánh đổ nồi "phang" ⁽¹⁾
Bà mắng con mà lim im tiếng thưa
Con bà đã thác đi rồi
Hồn phiêu phách lạc về Then theo tình
Nàng Pâng khóc lóc thảm thương
Tưởng rằng mẹ được trông nhờ vào con
Cả nhà mong cậy ở con
Yên lòng nương tựa vào con nối dòng
Làm trai sao chết bê bàng
Máu chảy dòng đỏ đầm sàn tựa "phang"
Thương cho thân phận Nàng Meng khóc chồng.

(1) "Phang": Nồi nước ngâm vỏ cây "phang" làm phẩm nhuộm màu đỏ.

Nàng xinh nói với Khun Lù
 Anh mau hãy trở về nhà với cha
 Mới mong rũ sạch tanh hôi
 Chúng ta sẽ hợp sống chung một nhà
 Khun Lù liệu cách xem sao
 Liền đem điều hại tới cha của chàng
 Ngày ngày khó ở trong mình
 Dem gà đi bói rằng Lù giận cha
 Chết đi chẳng được ma chay
 Hồn Lù về báo cho cha ôm hoài
 Làm ma cúng lại đủ đầy
 Mọi thứ sắp đặt chớ hể thiếu chi
 Mới mong bỏ điều xấu đi
 Mẹ cha bàn bạc đồng lòng với nhau
 Sửa sang được đủ vật cần
 Lễ tang làm lại tiễn đưa Khun Lù
 Trâu to đem giết mổ liền
 Cùng con mẹ khóc tiếc thương vô ngần
 Nàng Bai không gả cho con
 Hai con uất hận chết oan thế này
 Lù Khun con quý, con thương
 Khóc con lăn lóc cổ khàn lòng đau
 Hồn con hãy trở về Trời
 Tìm nhau gặp gỡ chẳng hể lạc nhau
 Cùng con mẹ sắp đồ ma
 Thác đi, nay mẹ cúng giao cửa nhà
 Lên Trời đi dạo vườn tiên
 Cùng con đủ thứ mẹ cho Khun Lù
 Đồ quý, của hiem đủ điều

Đây ô, la, ngựa, trâu, bò mẹ trao
Quá nửa thật quả khó lòng
Cổ trâu mâm lớn bấy ra cùng Lù
Ủa ngồi chờ Tạo chẳng mời
Khun Lù lúc ấy bằng quên rủ nàng
Bới chàng nán lại hơi lâu
Ngày ngày thương nhớ bữa thì quên ăn
Đói lòng quên khuấy vợ yêu
Nàng nghĩ tủi giận Khun Lù lắm thay
Gan gà Ủa có cũng phần
Đến nay Lù có cổ trâu chẳng mời
Không gọi Ủa đến cùng ăn
Nên nàng dẫn lại Khun Lù, nàng đi
Về Trời sẽ biến thành sao
Tần ngần Lù Tạo ngẫm nao muộn rồi
Bấy giờ mới rủ lại nàng
Dầu sao xin chớ để tâm xá chàng
Mong em đừng giận anh cùng
Hãy lui trở lại cô ăn cùng mình
Lúc ấy em Ủa chẳng thừa
Mặc Lù lơ lửng nàng bay lên Trời
Chàng than kêu khóc mặc chàng
Rồi chàng vội vã đuổi theo nhìn nàng
Ủa sao chẳng đợi chờ anh
Quay lại ăn cỗ thịt trâu với mình
Nếu em còn nhớ lời nguyên
Đôi ta cùng trở về Trời với nhau
Nói chi Ủa chẳng ngoài quay
Khun Lù chạy vội cùng theo về Trời
Hai người biến nấp vào mây

Hai hôn biến trở thành sao trên trời
 Biến vào lấp lánh bên nhau
 Khun Lù sao sáng ngôi nhìn tỏ hơn
 Ủa Nàng ngôi sáng ít hơn
 Thương nhau cách bức khác chi ngăn phòng
 Lù không được gặp Ủa rồi
 Một ngôi trong đám Tua rua là chàng
 Hai hôn biến đá dưới trần
 Ủa Nàng bên Tạo thành hình "pha Lăn" ⁽¹⁾
 Một hôn về trời cùng ông ⁽²⁾
 Nàng về với chốn cung đình nhà Then
 Khun Lù trốn đuổi theo nàng
 Thương thay Ủa đã bên chàng con Then ⁽³⁾
 Những mong cưới được Ủa Nàng
 Thế nhưng Thiên tử đã yêu mất rồi
 Bên nhau quán quýt đêm ngày
 Nói cười kể cạnh hai người luyện thương
 Uống công anh Tạo Khun Lù
 Không được gặp Ủa sống buồn độc thân
 Tiếc rằng chót chết theo nàng
 Thương cho Lù Tạo lệ tuôn âu sầu
 Một hôm Then gọi vào hầu
 Hỏi Lù sao lại theo trăng về trời
 Lù thưa sau trước mọi bề
 Bể tôi với Ủa có lòng yêu nhau

(1) "Pha Lăn": Mồm núi đá ở Mường Mọt, Lang Chánh, Thanh Hoá có hình Khun Lù, Nàng Ủa.

(2) Ông: Sông cùng ông nội.

(3) Con Then: Công tử con trai Then Chàng.

Thương nhau từ thuở còn thơ
Có lời hẹn ước từ khi lọt lòng
Đồng niên đến tuổi hăm ba
Cha nàng duyên ép gả chồng: Khun Trai
Chẳng yêu đau đớn tâm can
Liều thân nàng đã lên canh thác đi
Rủ Lù cùng chết theo nàng
Trần gian xưa sống hai chung một nhà
Nay đưa nhau tới cửa Trời
Xin Then soi xét bề tôi phận nhờ
Ngài bèn tra hỏi Khun Lù
Vì sao Nàng Ủa lại vào Hoàng cung
Then hỏi đến Ủa đáp lời
Trần gian xưa Ủa với Lù yêu nhau
Duyên se kiếp bện chẳng thành
Một khi Ủa lánh xa chàng lia tan
Cả nhà ép Ủa một lòng
Gả chồng bắt phải sống cùng Khun Trai
Bước cùng nàng đã hoài thân
Tạo Lù thương nhớ chết theo về Trời
Pâng Nguyên cha mẹ thương chàng
Mời đem đồ lễ đủ đầy cúng cho
Mổ trâu nấu cỗ làm ma
Anh Tạo vội vã chẳng mời nàng đi
Giận chàng, nàng đã chia tay
Mau chân lên trước về Trời xa Khun
Nàng xinh vừa nói túm cười
Then nghe ngấm cũng động lòng thương thay
Then ban lời dạy tỏ tường
Cho Ủa lấy Lù, nàng ưng về đây

Vui chung nhập phòng tại mi
Đêm chơi hoa nở cửa Then xum vầy
Ung ai tựa thể Ủa Nàng
Xem ra có thể dựng xây gia đình
Then se duyên thăm chỉ hồng
Khun Lù cúi lạy tạ ơn công dày
Xuống vườn gần gũi chơi hoa
Nói năng qua lại chuyện trò gái Then
Nhưng chàng vẫn tiếc Ủa Nàng
Dù trăm gái đẹp Lù này chẳng yêu
Bấy giờ Ủa nhớ nàng đây
Xuống chơi dạo cảnh vườn hoa hát lừng
Người người mây mặt trắng hồng
Khun Lù đứng nấp ngấm nhìn Ủa qua
Hai người đều thấy mặt nhau
Khun Lù nước mắt ròng rơi tiếc thắm
Chàng lên tiếng nói dặng lòng
Ủa ơi hãy đến chàng đây bớt sầu
Đoạn xong Nàng Ủa trả lời
Lù ơi thư thả em thời tới thăm
Dứt câu nàng vội qua nhanh
Cửa sau mau bước nàng đi mất rồi
Lù mong chẳng thấy mặt nàng
Chàng thương nhớ Ủa lên qua tìm nàng
Dùng lời ngon ngọt dỗ dành
Giơ tay vẫy gọi đùa vui với nàng
Lần ấy nàng nói với chàng
Tối đêm xin chớ đến đây gheo nàng
Then mà trông thấy tội chàng
Hai ta đều sẽ vạ mình đến thân

E rằng mang tội cả hai
Then cao đã quyết một lời chẳng sai
Dù cho tình nghĩa cách ngăn
Thân em xa cách biệt anh nhường này
Lù ta lui bước ngậm ngùi
Thương cho thân phận chết cùng hoài thân.
Đêm đêm qua lại gái đàn
Gặp bao thiếu nữ xum vầy vui chơi
Má hồng vú núm chúm xinh
Thân hình gọn ghẽ trắng ngần đẹp tươi
Mười đêm trò chuyện bên nhau
Mặt nhìn Lù ngấm nhiều cô gái làng
Các cô dong dạo vườn hoa
Tốp này tốp khác nhiều người đến chơi
Khun Lù có quyến luyến người
Nhiều cô gần gũi Khun Lù chuyện vui
Có cô gái ở trời cao
Có nàng niu lậy Khun Lù gheo chơi
Lúc ấy Ủa rời Hoàng cung
Nhìn nàng duyên dáng đẹp tươi hồng hào
Dạo vườn nàng ngắt bông hoa
Một đàn hầu gái vui vầy cùng cô
Khun Lù nhìn ngấm từ xa
Mặt nhìn thấy mặt chẳng hề gặp nhau
Tạo Lù ứa lệ sầu rơi
Tháng năm qua lại Khun Lù lẻ loi
Cách ngăn chẳng gặp tình xưa
Chung tình mà vội thác theo hoài đời
Khun Lù nấp bóng trời cao mỗi mòn.

PHẦN II
DÂN CA

CHƯƠNG I

NHỮNG ĐIỀU DÂN CA CỦA NGƯỜI THÁI VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM

1. HÁT Ở MÂM CƠM, MÂM RƯỢU

(Khắp mú lẩu pan khẩu)

Hát ở mâm cơm, mâm rượu là điệu hát phổ biến, thông thường của người Thái vùng Tây Bắc. Khi trong gia đình có công việc mừng vui, người ta đều nấu cỗ mời họ hàng nội ngoại, mời dân bản và anh em, bạn bè đến dự. Tùy từng việc và tùy khả năng kinh tế của gia chủ mà nấu cỗ to, vừa hay nhỏ.

Cỗ to người ta mổ trâu bò; cỗ vừa thịt lợn; cỗ nhỏ chỉ mổ gà vịt, mua thêm ít thịt lợn hoặc làm thịt con lợn nhỏ.

Tiệc vui của từng gia đình, quan trọng nhất, mỗi năm một lần người ta cúng nhà (sên hươn). Người Thái cúng cơm tưởng nhớ tổ tiên, ông bà, cha mẹ, anh em đã qua đời, cứ mười ngày cúng cơm một lần gọi là cúng tuần (pạt tông). Cúng

"pat-tông" chỉ cơm canh thường trong nhà, không mời khách.

Thời trước, hàng năm cứ sau vụ thu hoạch lúa mùa tháng mười xong, từ tháng mười một cho đến Tết âm lịch người ta thay phiên nhau cúng nhà, cho đến khắp bản. Một nhà cúng, cả bản đến dự vui. Cũng có nhà nghèo không cúng nhà hàng năm được, người ta khẩn vái khất ông bà, ông vải, tổ tiên xin cho con cháu làm ăn được mùa, khấm khá để có đủ gạo, rượu, thịt làm lễ cúng nhà. Nhà nghèo vài ba năm mới cúng nhà một lần, thường cúng lấy lệ, không mời được đông đủ họ hàng xa gần và khắp dân bản.

Tục cúng nhà của người Thái vùng Tây Bắc gần đây người ta kết hợp với ăn Tết nguyên đán luôn thể.

"Sên hươn" người ta ăn cơm, uống rượu và hát mừng gia chủ đã cúng nhà, mừng cả gia đình sẽ được mạnh khỏe, làm ăn gặp nhiều sự may mắn, mọi sự tốt lành, trồng lúa lúa tốt, nuôi trâu bò lợn gà phát triển...

Khi trong gia đình có đám cưới là việc mừng vui lớn. Sau khi làm lễ búi tóc ngược (Tăng cẩu) và cúng chung chần gôi (xú phả) xong, người ta dọn cơm rượu liên hoan mừng cô dâu, chú rể mới. Nhiều người đến dự tiệc vui. Ăn cơm, uống rượu, đại diện hai họ chúc mừng lẫn nhau. Anh em, họ

hàng, dân bản chúc mừng hai họ, mừng cô dâu, chú rể.

Cô dâu mới đem quần áo mới tặng bố mẹ chồng và đem gối thêu, vải trắng, vải đen, thổ cẩm, khăn piêu, khăn mặt tặng lưu niệm cho các bậc bề trên tùy theo ngôi thứ, tặng vật giá trị hơn kém khác nhau.

Hát mừng trong đám cưới, nhà trai hát tỏ tình biết ơn bên nhà gái đã có công sinh thành và dạy dỗ con gái nay trở thành dâu hiền, con thảo của cả hai họ. Nhà gái hát đáp lời, tạ ơn nhà trai lo tổ chức đám cưới chu đáo, mừng vui. Anh em, họ hàng, bạn bè hát mừng cô dâu, chú rể.

Cứ mỗi người, mỗi đợt xong đoạn hát mọi người nâng cạn chén mừng dâu rể mới.

Điệu hát ở mâm cơm, mâm rượu (Khắp mù lầu pan khẩu) dùng chung cho tất cả các cuộc vui liên hoan như: mừng nhà mới, mừng cơm mới, mừng hoàn thành một công việc lao động sản xuất, mừng tai qua nạn khỏi, mừng khách quý hoặc anh em, bạn bè ở xa đến thăm v.v... gia chủ tiếp cơm rượu.

Hát vui mừng, chúc tụng nhau ở mâm cơm rượu, bất kể nam hay nữ khi hát xong đoạn, mọi người trong mâm cơm đều cất tiếng hoà nhịp tiếp theo cuối câu hát gọi là "ời giới", cũng có khi vỗ tay tán thưởng.

Hát ở mâm cơm, mâm rượu thường không có

nhạc đệm, người ta thích thú, khoan khoái, vừa uống rượu vừa nghe hát, không biết mệt, không biết chán, có thể ngồi ăn uống từ chập tối đến khuya, có khi ngồi thâu đêm đến gần sáng mới tan tiệc rượu hát.

2. HÁT THƯƠNG YÊU (*Khấp báo xao*)

"Khấp báo xao" là điệu hát thương yêu của nam nữ thanh niên với nhau.

Thường vào những đêm trăng sáng đẹp trời, từng tốp có vài cô bạn gái, sau bữa cơm chiều rủ nhau ra ngoài sân nhà (dù chan) ngồi ngắm trăng, đem theo sa kéo sợi, se bông hay quay sợi, quay tơ, vừa làm việc vừa ngồi chuyện trò vui vẻ.

Nam thanh niên từng tốp chậm rãi bước nhẹ nhàng, vừa đi vừa gảy đàn môi, kéo nhị, đánh đàn tính hoặc thổi sáo đến sân nhà các cô gái đã ngồi sẵn từ trước (khửn chan).

Đến nơi, nam thanh niên hát đánh tiếng, hỏi lên nhà cùng vui chơi có được không. Bên nữ hát đáp mời lên.

Ngồi trên sân, đôi bên nam nữ hát đối đáp nhau. Bài hát không có ai sáng tác sẵn từ trước. Gặp nhau, thông thường bên nam hát thăm hỏi bên nữ trước.

Tuỳ từng lời, bên nữ suy nghĩ hát đáp cho đúng ý của bên nam. Bên nam vừa hát vừa chơi đàn nhạc. Bên nữ chỉ hát, không có nhạc kèm theo.

Lệ hát, bao giờ cũng đến chào hỏi nhau. Sau đó tuỳ câu chuyện nói với nhau bằng lời hát. nam thanh niên từ làng bản xa tới hát thăm gia đình và ca ngợi làng bản của bên nữ. Bên nữ đáp và có lời thăm hỏi lại bên nam.

Sau đó bên nam hát; ca ngợi bên nữ hay, đẹp, cao sang. Bên nam mình thấp kém, nghèo hèn, đâu xứng đôi được với các nàng. Bên nữ đáp lại: suy tôn, ca ngợi bên nam cao sang, nữ các em xấu người, kém nết, không dám sánh đôi được với các chàng.

Nam nữ hát vui với nhau, khi tạm dừng hát, bên nam chơi nhạc, mọi người ngồi nghe thưởng thức đàn, sáo, nhị.

Khi trời đã khuya, thường bên nữ hát nhắc mời bên nam hãy nghỉ buổi hát đêm nay đã, hẹn hôm khác chúng ta lại gặp nhau.

Bên nam hát chào chia tay rồi xuống thang ra về.

"Khắp báo xao" thường còn hát ở các mâm cơm rượu của nam nữ thanh niên tiếp nhau.

Xã hội bản Mường của người Thái thời xưa, nam nữ thanh niên kết bạn với nhau một cách lành mạnh, thân thiết, giúp đỡ nhau rất nhiệt tình.

Khi hai người nào đó yêu nhau, chỉ một nam một nữ chung thủy với nhau, tình yêu chính đáng, xứng đôi, được bạn bè tán thưởng, vun vào và giúp nhau bảo vệ tình yêu, giúp nhau cưới xin.

Con gái đi làm nương trồng bông, dệt vải, trồng chàm nhuộm, khi dệt thành vải được giữ làm của riêng, khi lấy chồng đem về nhà chồng. Một người con gái, không thể phát được một mặt nương trong rừng có nhiều cây cối rậm rạp. Cô ta phải nhờ đến các bạn trai, bạn gái khác giúp đỡ. Khi phát xong nương, cô gái tổ chức một bữa cơm rượu liên hoan mời các bạn giúp mình tới dự. Ăn cơm, uống rượu, họ hát mừng chúc chủ nhà trồng cây tốt tươi, thu hoạch kết quả cao.

Thanh niên tiếp nhau cơm rượu, họ hát lời yêu thương nhau. Có người hát giỏi, hát hay, hát hợp ý nhau; một đôi nam nữ có thể hát đối đáp, tìm hiểu yêu đương nhau, hát được từ chập tối đến suốt đêm, người hát không mỏi, người nghe không chán. Họ hát rất tình tứ. Hát đưa nhau đi chơi khắp cùng trời, cuối đất. Họ hát dẫn nhau lên xứ tiên để cùng hưởng thú vui tiên cảnh, xong họ lại hát dẫn nhau cùng về cõi trần, về bản, về nhà mình. Sau đó, họ hát với nhau để công bố trước tập thể, họ không phải đôi nhân tình thực sự. Cuối cùng họ hát chào tạm biệt nhau.

"Khấp báo xao" khi hát ở mâm cơm rượu người ta không đệm nhạc.

3. HÁT THƠ (*Khắp xứ*)

Thời xưa, con trai con gái của những gia đình tương đối khá giả, có học chữ Thái, người ta hay làm thơ trao đổi tình cảm yêu đương với nhau. Khi nhận được thư bằng thơ người ta đọc theo cách hát thơ, người Thái gọi là "Khắp xứ". Hát thơ phổ biến trong nhân dân thường dùng đọc các truyện thơ Thái như các truyện *cô Trắng, cô Đen, cô Nàng Cóc, cô bé Nàng Hổ, cô nàng tóc thơm*, truyện dịch *Tống Trân Cúc Hoa* v.v... "Khắp xứ" còn dùng hát các tập trường ca như *Xống chụ xon xao, Khun Lù Nàng Ủa, Tào Hôm - Nàng Hai* v. v..

Người Thái không gọi ngâm thơ mà gọi hát thơ. Bởi "Khắp xứ" là một điệu hát khác với các làn điệu hát khác. Người "Khắp xứ" không kể nam hay nữ, ai thích thì hát. Thường nam giới hay hát nhiều hơn nữ giới. Không mấy ai thuộc đầy đủ được cả một quyển sách. Những khi thư thả, tâm hồn sáng khoái, thích thú, người ta giở sách ra hát vui trong gia đình. Thường người già hay những người đứng tuổi ưa thích hát thơ. Nam nữ thanh niên và lớp trung niên thích hát truyện thơ tình yêu. Truyện thơ tình tứ, người ta hay hát, hát đi hát lại mãi không chán, có người hát đến thuộc lòng những đoạn thơ hay. Người ta nhớ từng câu, từng đoạn và cách dùng chữ trong trường ca *Xống-chụ xon-xao* vận dụng vào hát đối đáp trai gái.

"Khắp xứ" thường hát một người, không đệm nhạc ồn ào. Người ta thường thức giọng hát ngân láy, uyển chuyển, lúc thấp lúc cao trong từng câu, từng chữ của câu thơ. Người hát tập trung vào sách hát, người nghe yên lặng để nghe rõ từng câu chữ cho rành rọt.

Người thích hát thơ thường cũng là người ưa thích làm thơ, có văn chương trong xã hội bản Mường Thái thời xưa.

Người Thái thường hay nằm trước cửa sổ, mở cửa đủ ánh sáng xem sách, gối cao đầu, chân bắt chéo hát thơ.

Khi người bố đang hát thơ, người mẹ thường nhắc con trẻ chớ đùa nghịch, yên lặng mà nghe thơ. Nghe hát thơ cũng thành thói quen thích thú, truyền lại tình cảm cho người ta lúc vui, lúc buồn. Có người nghe hát thơ đã rơi nước mắt, thương cho mối tình đậm thắm, sâu sắc của Khun Lù với Nàng Ủa mà họ đau đớn phải chia tay nhau.

4. HÁT DONG CHƠI (Khắp khơ-nay-chơi)

Trong một năm, qua Tết âm lịch xong, bước vào đầu xuân, mọi người lo cấy lúa, chăm sóc cây lúa ngoài đồng cho đến khi gặt hái xong. Người Thái ở vùng núi, ruộng không nhiều, phải làm nương

nửa mới đủ thóc gạo ăn. Ngô, khoai, sắn, bầu bí, rau, dưa cho đến bông vải, chàm nhuộm v.v... đều trồng ở nương.

Công việc ruộng nương rất bận, ít có thì giờ vui ca hát. Từ tháng mười âm lịch, sau vụ gặt mùa, thóc ngô phơi khô, quạt sạch đem về nhà hoặc đưa về kho thóc (*lậu khẩu*) của gia đình xong, người ta mới được thư thả.

Từ tháng mười đến Tết âm lịch, nhà nào cũng đều sẵn thóc gạo, lúc ấy người ta nghỉ ngơi, vui chơi, ca hát. Ở vùng Tây Bắc, vào thời gian ấy khi hậu đã sang mùa khô, gió hiu hiu, trời trở lạnh.

Sau bữa cơm chiều, các chàng trai rủ nhau đi chơi. Mỗi người cầm theo một cây sáo nôi (*pí tam*). Sáo nôi làm bằng các đoạn trúc già (*Mạy loi*) lấy trên núi đá vôi. Tiện một đốt trúc, khoét lưỡi, dùi lỗ, làm đoạn sáo đầu. Tiếp đó lấy một đến hai đoạn trúc rỗng khác nối thêm vào cho tiếng sáo thêm hay. Muốn có tiếng đệm ùm ùm và rập nhịp người ta làm thêm một ống tre nữa. Tiếng sáo thổi thu vào ống tre, một người khác bịt thả, bịt thả ống tre phát thành nhịp. Như vậy mỗi cây sáo cần có hai người sử dụng. Có thể nhiều cây sáo cùng thổi một lúc. Khi nghe tiếng sáo nôi (*pí tam*) thổi trên cánh đồng làng bản lúc ban chiều, người ta biết đó là tốp nam thanh niên đang đi dạo chơi. Một

đợt sáo pí tam thối dứt, tiếp đến tiếng hát điệu "Khơ-nay-chơi" cất lên.

Khơ-nay-chơi là điệu hát dong chơi, thường hát lúc đi dong chơi ngoài đường, trên cánh đồng hoặc lúc đi vào rừng.

Mở đầu câu hát bao giờ người ta cũng cất lên tiếng Khơ-nay-chơi trước rồi hát tiếp điều gì mới hát, hát bâng quơ vui chơi, vô thường vô phạt như:

Khơ-nay-chơi...

Yêu em Then chẳng cho

Thương em Then chẳng se

Then se duyên, cha mẹ chẳng gả

Then gả rồi cha mẹ chẳng ưng...

(Bài hát như thế, nghĩa là chẳng có yêu ai cũng chẳng ai yêu mình, hát vui bâng quơ vậy thôi).

Nữ thanh niên cũng hát Khơ-nay-chơi nhưng thường hát chỗ kín đáo. Không hát ở nhà, ở trong bản, ở cánh đồng làng. Họ hát lúc vào rừng, hát vui bâng quơ, thoải mái lúc kiếm củi, tìm măng, hái rau, hái nấm rừng... cho đỡ mệt.

Lớp người đã đứng tuổi hoặc người già không còn tuổi bông đùa nên không hát Khơ-nay-chơi nữa.

Thanh niên hát Khơ-nay-chơi thường hát sả to, tiếng vang xa trên cánh đồng hoặc oang oang trong khu rừng. Nữ hát không dùng đàn sáo kèm.

5. HÁT CHÀO HỎI (Khắp tặc-tuộng)

Phong tục của người Thái vùng Tây Bắc Việt Nam khi có khách đến nhà, chủ và khách đều chào hỏi nhau.

Nam giới với nhau, dù người bề trên, bề dưới hay ngang hàng nhau cũng đều chỉ đứng nói lời chào hỏi nhau rồi chủ nhà mời khách ngồi. Ngày xưa, khi nhà có khách bề trên có chức tước đến chơi, để tỏ lòng cung kính, chủ nhà chấp tay vái chào, rồi mời khách ngồi tiếp chuyện.

Với nữ giới tiếp nhau, khi gia đình có người đến thăm, đến chơi, gặp gỡ thông thường, người ta chào hỏi nhau bằng lời nói, rồi đưa ghế mây thấp mời ngồi, phụ nữ không ngồi ghế cao, ghế dài.

Khi có người bề trên đến nhà, từ anh chị, chú bác, cô dì, ông bà... người phụ nữ ngồi thụp xuống, nếu trên đầu có đội khăn piêu thì bỏ khăn ra cầm tay rồi cất tiếng chào. Tùy theo người khách đó ở thứ bậc gì mà dùng lời chào thích hợp.

Thực tế, trong đời sống hàng ngày, khi gặp nhau bất kỳ ở đâu, người ta đều chào hỏi nhau bằng những lời lẽ thông thường, không ai hát.

Những khi tổ chức vui chơi, người ta mới hát. Thanh niên nam nữ hát đối đáp với nhau, mở đầu bao giờ đôi bên cũng phải có vài lời chào hỏi nhau.

Sau đó mới vào nội dung chính của buổi hát.

Điệu hát chào hỏi không khác nhiều so với hát thương yêu. Chỉ khác nhau ở chỗ lời lẽ và giọng hát tỏ ý thăm hỏi còn hát thương yêu tình tứ hơn. Tôi xin trích một đoạn làm ví dụ:

...Chàng ở phía nào đến
Từ đâu lại tới đây ?
Qua đường suối gặp cá
Qua đường ruộng thấy lúa chẳng chàng ?
Thấy lúa trên nương đủ mọi năm
Cọng rơm dưới ruộng đủ chẳng chàng ?
Chị em bên nhà bình an cả
Chàng ở yên, vui mạnh chứ chàng ?...

Đến chơi gặp gỡ nhau rồi khi ra về đều phải chào tạm biệt, đó là cách xã giao lịch thiệp của tất cả các dân tộc, không riêng gì người Thái. Chào hỏi nhau khi chia tay, thông thường người ta nói miệng rồi chủ, khách tiễn chân nhau.

Trong văn nghệ dân gian, người Thái có nhiều bài hát chào hỏi và tạm biệt nhau.

Truyện thơ "Khun Lù - Nàng Ủa" kể lại thời xưa Khun Lù đến thăm chú dì là bố mẹ của Nàng Ủa, khi về có lời chào bằng câu hát:

...Xin chào mẹ quý bề di
Cùng cha bề chú Bai Vương Tạo Mừng
Cháu xin tạm biệt chú dì...

Thời xưa, nếu kẻ ăn người ở trong nhà, chào hỏi rồi muốn nói chuyện gì với ông bà chủ, kẻ cả với các con của chủ, người phải quỳ xuống chào rồi nói gì mới được nói. Tôi xin trích dẫn một đoạn truyện thơ. Khun Lù mượn cớ đi thăm chú dì để được gặp Nàng Ủa. Cô cậu gặp nhau vui mừng, quần quýt bên nhau chẳng muốn rời. Thấy cậu nán ở lại với người yêu mãi chưa muốn trở về nhà. Bà Cẩm Xôm mẹ cậu sốt ruột, sai hai đứa ở đi đón cậu về. Khi hai đứa đến, gặp cậu Khun Lù và cô Nàng Ủa đang ngồi vui chuyện với nhau, chúng quỳ chào thưa:

...Họ quỳ thưa cậu cùng cô

Bà nhà mong cậu, chúng con đón về...

6. HÁT MÚA XOÈ **(Khắp xe)**

Múa xoè là điệu múa phổ thông của mọi người dân Thái. Nam, nữ, già trẻ, lớn bé ai cũng biết và ai cũng có thể múa được dễ dàng.

Mỗi khi trong làng bản có liên hoan hay một gia đình nào đó trong bản có việc vui, cơm rượu xong người ta tổ chức chơi hát múa xoè.

Không ai mời ai, khi nghe tiếng trống chiêng xoè nổi lên, dân bản rủ nhau đến đông vui. Già xoè với già, trẻ xoè với trẻ.

Xưa kia chỉ có hai điệu xoè cơ bản, giản đơn: xoè tập thể và xoè đôi. Xoè tập thể không kể số người, đứng đến chật nhà thì thôi. Người ta cầm tay nhau, bước nhịp đi, chân ra chân vào, theo tiếng chiêng trống. Rồi thay đổi, buông ra, nhịp đi vẫn như cũ, người ta cùng vỗ tay theo nhịp, chân bước và tiếng chiêng trống.

Xoè đôi, cứ hai người, một nam một nữ, họ cầm tay nhau, bước từng bước theo nhịp chiêng trống, một bước sang phải, lại một bước sang trái rồi vỗ tay. Khi xoè người ta có kèm theo hát. hát theo nhịp xoè là điệu hát nhộn nhịp, có đệm đàn tính, kèn bè hoặc sáo. Khi múa xoè, tiếng nhạc âm vang càng vui. Chiêng trống chưa đủ, người ta còn dùng ống tre bương gõ xuống nhà dập nhịp.

Sau này, các chức vị tầng lớp trên có điều kiện, đã lập thành các đội múa xoè có huấn luyện để biểu diễn cho các Tọa Phìa, Án-nha Mường thưởng thức. Các bài hát múa xoè được sáng tác ca ngợi bản Mường và công đức người đứng đầu. Các điệu múa xoè được cải biên dần, có múa khăn lụa, múa quạt, múa nón, múa xáp, múa đàn tính v.v... Ở từng Mường người ta chọn trao, đặt ra chức Đội trưởng múa xoè bán chuyên nghiệp và cho được hưởng phần ruộng chức.

"Khấp xe" chỉ hát khi có múa xoè. Thanh niên nam nữ hát múa xoè thường hát những bài hát

vui. Người ta cũng hát đối đáp nam nữ, một bên hỏi hoặc kể chuyện, bên kia hát đáp lại, chơi vui đến khuya không chán.

7. HÁT GIẢI SẦU (*Khấp xáng buồn*)

Người ta thường có lúc vui, lúc buồn. Những chuyện buồn riêng tư đôi khi khó thổ lộ, than vãn, nói ra được với người khác, kể cả bố mẹ, anh chị em thân thiết trong gia đình.

Người Thái thường nói: "Nam giới có trái tim cứng" (*phủ chai chăur kheng*).

Ai sống cũng có tình cảm riêng tư, thế nhưng nam giới không uỷ mị mà có lòng dũng cảm, dễ vượt qua được những khúc mắc riêng tư.

Người ta bảo: "Nữ giới có trái tim yếu ớt" (*phủ nging chăur ón*). Phụ nữ nói chung nhất là con gái khi mới lớn lên chưa qua từng trải nhiều trong đời, dễ xúc động, dễ đón đau trong lòng khi có sự buồn phiền. Những chuyện về tình yêu, chuyện thầm kín riêng tư đôi khi khó tâm sự được với người khác. Sống trong gia đình thường có bố mẹ, anh chị em; ở trong bản có đông người làng, nếu nói ra chuyện riêng của mình người con gái thường ngượng ngùng, e ngại, xấu hổ. Chỉ những khi vắng vẻ, vào rừng kiếm măng, kiếm củi, họ tự cất lên tiếng hát than vãn giải sầu.

Một cô gái có mối tình đầu, người yêu ở xa, lâu ngày không thấy đến, cô nhớ, cô mong, cô suy nghĩ lo lắng không biết liệu rồi hạnh phúc lứa đôi của mình có thành sự thực hay còn trắc trở. Cô buồn, lúc vắng vẻ, cô cất lên tiếng hát giải sầu:

...Chặt cây em chặt cụt

Cắt cây em cắt đứt

Cắt đứt, chim Tắt-lo làm tổ

Chim vợ đẻ chim chồng đứng canh

Em nhớ anh em buồn

Cây to mọc rừng cao xa cách thực, thương ời !

Hay:

...Nước mắt tràn đầm vãi

Nước mắt tràn thấm khăn

Dòng dòng cơn mưa rào mùa tháng chín

Hiu hiu gió thì thấm rãng thiệt cho

tình thương đôi ta !

Từ xa xưa, các bậc cha mẹ vẫn thường tôn trọng tự do yêu đương của các con thế nhưng khi gả chồng cho con gái họ cân nhắc xem xét kỹ lưỡng. Bố mẹ thường lo sợ đời con mình sẽ khổ khi lấy phải người chồng không chăm chỉ làm lụng hoặc gia đình nghèo túng. Khi cha mẹ khuyên can nhưng con gái mình vẫn cứ đeo đẳng yêu đương và vẫn quyết xin lấy nhau. Trường hợp ấy bất đắc dĩ bố mẹ phải ngăn cấm con.

Người con gái khi đã yêu, tình yêu có sức mạnh thường không dễ cắt chia. Bị bố mẹ ngăn cấm, cô gái quyết giữ vững lòng chung thủy với người yêu, cô buồn và khó nghĩ, kính trọng cha mẹ nhưng không nỡ bỏ người yêu. Cô gái hát than thân:

*...Nhưng, mẹ ngăn tình chẳng được
Cha quả mắng chuyện tình chẳng nghe,
Chết cùng anh cũng mặc
Chết bên chàng chẳng ân hận chi
Chết cùng tình như được mổ năm cột
Chết với người yêu như được ma hai chục trâu...*

Cha mẹ bao giờ cũng khuyên bảo con và lo lắng chọn người tốt gả con đi lấy chồng. Khi khuyên dạy con gái không nghe lời, buộc lòng cha mẹ phải chọn người ưng ý gả cho con. Dùng quyền cha mẹ ép gả con gái cho người mà cô gái chưa được tìm hiểu yêu đương, bề con phải nghe lời cha mẹ, cô gái buồn rầu hát khóc than:

*Vào rừng, cây rừng rủ em buồn
Chim rừng rủ em than
Về nhà dâu nhà ⁽¹⁾ rủ em ly, em đành ly
Không nghe lời cha, cha cắt lương chiều
Không nghe lời mẹ, mẹ cắt lương cơm
Không được ăn cơm gạo xàng gạo xẩy
Được ăn cơm đặt trên mo chó liếm...*

(1) Dâu nhà: Cây dâu ở vườn nhà vẫn thường hái lá nuôi tằm.

Cũng có trường hợp cô gái đã yêu một chàng trai nhưng rồi cha mẹ bên trai không ưng cho cưới, buộc chàng trai phải ly biệt, xa cách người yêu. Cô gái buồn hát than:

... *Thương em ời !*

Dối em ăn quả cau rừng

Bỏ em ăn đào hoang

Dối em nhai trầu đại

Mộng tình lừa nước mắt

Tại anh nữ đặt cầu mớm cho em qua

Đặt cầu chênh vênh cho em ngã

Xây dựng tình duyên thực thương tình !

Điệu hát giải sầu thường hát to tiếng, ngân dài như gào thét, như kêu khóc, than vãn.

8. KHÓC TIỀN HỒN **(Hãy xán-xống)**

Khóc tiền hồn (*Hãy xán-xống*) được người Thái xếp vào loại than buồn, khác với hát giải sầu. Nam giới, khi trong gia đình có người qua đời, ai cũng thương tiếc đau đớn, buồn rầu, có người nhỏ nước mắt sụt sịt, không mấy ai khóc than to tiếng bằng điệu khóc bi ai, vãn vãn. Khóc tiền hồn thường do phụ nữ hát.

Con dâu, nhất là con dâu cả, khóc khi bố mẹ chồng mình qua đời. Người con dâu khóc có điệu

sâu bi, tiếng than dài, nảo nuột, lời lẽ đúng nhịp, đúng vần giữa câu nọ với câu kia. Người ta mặc váy áo tang, vịn ôm bên quan tài ngồi khóc suốt đêm, khóc đến khản cổ, khóc đến mệt lả, có người khóc đến ngất đi bà con phải vực cứu đem đi nghỉ. Người Thái thường nói: "Cha mẹ là người sinh thành và nuôi dạy các con khôn lớn nên người. Công ơn ấy không bao giờ đền đáp hết được. Khi cha mẹ mất đi, những người con đau đớn nhất về tình cảm không gì có thể bù đắp lại được".

Bài và lời lẽ của con dâu khóc bố mẹ chồng có người khéo kể lể đôi khi ta thấy sâu sắc nghĩa tình không kém, có khi còn đậm đà tình cảm hơn con gái khóc cha mẹ.

Người con dâu khóc kể lại sự tình trong cuộc đời mình về làm con dâu của cha mẹ. Cha mẹ thương con, cha mẹ đã lo cưới con, vun đắp cho tình đôi lứa chúng con nên vợ nên chồng. Chúng con đã có đàn cháu nối tiếp cuộc đời dài lâu nhờ ơn đức của ông bà. Cha mẹ thương con, cha mẹ luôn quý con, luôn quan tâm dạy bảo cho con trở thành đứa con dâu hiền, hiếu thảo của cha mẹ. Thế nhưng, Thiên đã định mệnh, tổ tiên đã gọi đưa hồn cha mẹ đi về Trời, lòng hiếu thảo của con chưa được đáp đền, cha (hoặc mẹ) đã vội ra đi, đau lòng con lắm cha ơi (hoặc mẹ ơi!).

Trong ngày hôm đó, bữa sáng và bữa chiều người

con dâu dọn cơm, bưng mâm đến đặt trước linh cữu, mời cha, (hoặc mẹ xới cơm), không có tiếng đáp lại, con lại khóc, cha (hoặc mẹ) không còn dậy ăn cơm cùng con cháu nữa rồi !

Con dâu người Thái khóc gọi bố chồng là: "Cha chủ cầm đầu của con ơ !" (*po chẩu hua khỏi a !*), khóc gọi mẹ chồng là: "Mẹ chủ cầm đầu của con ơ !" (*Me chẩu hua khỏi a !*) và còn gọi bố chồng là "Cha đẻ ra đầu con ơ !" (*po ok hua khỏi a !*), gọi mẹ chồng là "Mẹ đẻ ra đầu con ơ !" (*Me ok hua khỏi a !*).

Tục bản Mường của người Thái, người con gái khi về làm dâu nhà chồng do bố mẹ chồng có quyền hành cai quản, đứng đầu, là người chủ cầm đầu đưa con dâu. Người con dâu có trách nhiệm phải tuân theo sự hướng dẫn làm ăn sinh sống và dạy bảo làm người tốt theo ý của cha mẹ chồng. Người Thái thường nói: "Con dâu là con sống suốt đời với nhà mình, đưa con sẽ sinh ra cháu nối tiếp dòng họ nhà mình".

Con gái dễ gần mẹ, bố mẹ đều thương con nhưng khi lớn lên, đi lấy chồng phải thuộc về họ nhà chồng đó là định luật chung của xã hội bản Mường.

Khi cha (hoặc mẹ qua đời), bài khóc của con gái cũng khóc vắn, cũng nhịp điệu sầu bi như con dâu nhưng lời lẽ khác. Con gái khóc kể lại công ơn sinh thành của cha (hoặc mẹ) sao chưa để con

đền đáp cha (hoặc mẹ) đã vội ra đi, bỏ con sống bơ vơ không còn cha (hay mẹ).

Dù con dâu hay con gái khóc cha (hay mẹ) lời lẽ thương tâm, cuối cùng vẫn phải có đoạn kết: "Hồn đã ra đi, hãy thanh thản ra đi. Hồn vượt đường xa thuận tiện, dọc đường không gặp ma ác quỷ dữ chần ngăn, hồn vượt sông Ngân (*Năm ta-khai*) không gặp sóng to cản trở, hồn về Mường Trời với Tổ tiên, hồn sống thảnh thơi trên đất Then. Vĩnh biệt hồn !".

Người ta có đủ các bài khóc. Điệu khóc than sâu nảo vẫn như khóc cha mẹ nhưng lời lẽ khác đi. Có bài vợ khóc chồng, em khóc anh chị, cháu khóc chú bác cô dì, cha mẹ khóc con v.v...

Xã hội Thái thời xưa có tổ chức bản Mường. Mường sau này thành châu, huyện là cấp cao. Gần đây mới có cấp tỉnh lên Trung ương.

Ở cấp Mường có đặt chức Ông Mo-Mường giữ cả sổ cúng Mường, có sách khóc cúng tiễn người qua đời từ quan chức xuống đến dân thường. Dưới cấp Mường như các Phìa-tổng và bản làng cũng đều có sách cúng hồn gọi là "xán-xống".

9. HÁT RU CON **(Khắp cóm lụk)**

Người Thái sau khi sinh con, trẻ nằm bên mẹ

áp ú đèn dây thàng. Sau đó người mẹ đặt con nằm trong nôi. Nôi đan bằng tre, có hai sợi dây treo, trái đệm nhỏ và lót đệm vừa lòng nôi đặt con nằm. Khi trẻ mới vài tháng, lắc lư nhẹ cái nôi cho con dễ ngủ. Khi trẻ dăm tháng đến một năm tuổi, người ta đu đưa nôi như đưa võng cho trẻ ngủ. Trẻ nằm nôi võng cho đến khi biết đi, biết chạy, không thích nằm nôi nữa mới thôi.

Đặt con nằm trong nôi, khi lắc lư hoặc khi đu đưa, người mẹ thường hát ru con, trẻ được nghe mẹ hát êm tai, ngủ ngon giấc. Hát ru con ngủ trong nôi người Thái gọi "Hát đu đưa" (*Khấp ú-u*). Điều hát đệm tiếng ú-u đu đưa theo nhịp võng êm ái, dịu dàng, thương yêu:

*Ú... u... ru con ngủ đi
Nhắm mắt ngủ đừng khóc
Ngủ được ngủ ngon chớ dậy
Mẹ đi vắng chưa tới
Mẹ đi ruộng chưa về...*

Ru con còn có một điệu hát, hơi khác ú-u chút ít, người Thái gọi "Nựng con ngủ" (*Cóm lưk non*). Khi dỗ con, đặt con nằm trên đệm tẩm tại không đu đưa, mẹ nằm bên con nựng cho con ngủ ngon giấc. Người mẹ xoa vuốt hoặc khẽ vỗ vào lưng, vào hông con nhỏ, hát "Nựng con ngủ". Dù lúc đưa trẻ đang khóc, mẹ dỗ và nghe tiếng mẹ hát ru êm tai trẻ nín, ngủ liền, im tiếng khóc.

Hát "Nựng con ngủ" lời có thể dùng chung như hát ru con nằm nôi nhưng không đệm tiếng ú-u:

... Đố xôi chín đi nương

Canh gà chín đi ruộng

Canh cá chín để nhà bốn em

Ngủ đi, con quý của mẹ ngủ đi...

Người ta thường hay đệm câu "ngủ đi con quý của mẹ ngủ đi" (*Non é lá non é*) hát đi hát lại nhiều lần.

10. HÁT ĐÁNH ĐU **(Khắp khí chọn-cha)**

"Đu đánh đu" là điệu hát đồng dao, trẻ thường hát khi ngồi chơi đánh đu.

Gậm sàn nhà người Thái, từ khu giữa sang phía sau (gọi phía quần) thường dành một chỗ thoáng dang cho trẻ chơi tránh mưa nắng. Mẹ có thể giã gạo, sàng sảy gạo, cho lợn gà ăn, xếp củi... vừa làm việc gần đấy vừa trông phòng con ngã khi chơi. Cũng có thể người bố ngồi chẻ lạt, đan lát, đánh phen gianh, sửa chữa cày bừa, bổ khúc củi to... vừa làm việc vừa trông con.

Trẻ từ ba bốn đến chín mười tuổi, cả trai lẫn gái thường thích chơi một mình hoặc chơi với bạn. Dưới gầm sàn nhà, trẻ thường hay chơi nhiều trò chơi. Con gái nuôi riêng một con gà con gọi "Cáy

tắc", thường là gà mái. Con trai nuôi một con gà trống, lớn lên làm gà chọi. Con trai thích chơi chọi gà. Cả con trai và con gái đều chơi đánh hạt bàm bàm (*Tó mák lẹ*) và ngồi đánh đu (*Khí chọn-cha*). Khi đánh đu, trẻ thường hay hát. Điệu hát theo nhịp đu đưa, thích thú. Lời hát do người lớn truyền dạy có ý nghĩa phản ánh đời sống trong xã hội, có nhiều bài thấy vui trẻ cứ hát:

*Đu đánh đu... đường Mường Muối
Suối Năm Bắc, suối nước nguồn
Nhìn phía dưới thấy người đi thuyền
Nhìn lên trên thấy người cưỡi ngựa*

*Đu đánh đu... lơ lửng
Gái nuôi tằm chẳng nên
Dây gân rừng đi Lao
Đi Lào được núc nác...*

CHƯƠNG II

HÁT Ở SÀN CHƠI

(Khắp Hạng-Khuống)

Hát ở sàn chơi (Khắp Hạng-khuống) cũng là hát thương yêu của thanh niên Thái. Tôi đặt thành mục riêng bởi hát Hạng-khuống có đặc trưng riêng, khác với hát thương yêu thông thường.

Hạng Khuống là sàn chơi vui buổi tối của nam nữ thanh niên Thái thời trước. Thường mỗi làng bản có một "Hạng Khuống", nếu làng bản to có thể có vài chiếc "Hạng Khuống".

Nam nữ thanh niên rủ nhau dựng Hạng Khuống. Nam giới đi chặt cây cột về, nữ cùng ra dựng. Người ta dựng thành một cái sàn hình vuông hoặc chữ nhật, lát sàn bằng tre bương bổ ép, không lợp mái. Xung quanh thưng nan và trang trí hình hoa văn, chim cá bằng gỗ lạt. Có cầu thang lên. Giữa Hạng Khuống có bếp đốt củi sáng.

Mỗi Hạng Khuống thường có 4 đến 5 nữ, họ cử ra một cô làm chị gọi là "Tổn Khuống". Cô Tổn

Khuống được bố trí ngồi giữa và bốn cô em ngồi ở bốn góc.

Tối đến sau bữa cơm chiều, vào những ngày đẹp trời, các cô sắp sẵn vài bó củi, ống nước uống, ghế ngồi, điều hút thuốc láo để mời nam giới đến chơi vui hút. Các cô thanh nữ, tùy việc của từng người đem đến Hạng Khuống, người kéo sợi, người cán bông, người quay tơ, guồng sợi... vừa ngồi làm việc, vừa chuyện trò với nhau và chờ các bạn nam thanh niên đến chơi vui.

Có tục lệ của Hạng Khuống.

Các bạn nam thanh niên đến Hạng Khuống thường rủ nhau đi từng tốp từ vài người đến dăm người. Khi gần đến nơi nổi nhạc lên như gảy đàn môi, kéo nhị, đánh đàn tính hoặc thổi sáo v.v... phải hát đánh tiếng cho nữ biết. Bài hát đầu tiên thường hát khen ngợi Hạng Khuống:

... *"Đàng xa nhìn thấy lửa*
Đàng xa nhìn thấy nước
Thấy nước sông sâu muốn lặn
Thấy nước suối trong muốn uống...
... *Thấy em má hồng muốn chuyện*
Thấy Hạng Khuống lộng lẫy muốn lên
cây nhờ lắm thay !...

Tốp nam đàn hát đánh tiếng xong, chậm rãi bước đến chân cầu thang Hạng Khuống phải đứng

chân, không được tự tiện xộc lên là bất nhã sẽ bị bên nữ chê trách và phải chịu phạt vạ. Hình thức phạt vạ thường là bên nam phải nấu một bữa cơm rượu, mời bên nữ đến dự và có lời xin lỗi bên nữ.

Khi đến nơi, tốp nam có lời hát xin lên Hạng Khuông:

*... "Xin lên sàn cùng rồng lượn với nhé
Xin lên chòm cùng rồng ngồi với nhé
Xin lên lồng chim gáy
Xin lên đùa vui cùng phúc đức rồng với nhé!..."*

Mặc dù đã sẵn có cầu thang ở sàn, nhưng bên nam vẫn phải hát xin thang, chờ bao giờ bên nữ đáp cho lên mới được lên:

*...Thang ba bậc thả xuống đưa anh lên với nhé
Thang sáu bậc thả xuống dẫn anh lên với nhé
Thang tre nhỏ của nàng thả xuống cho anh
lên với nhé.*

Bên nữ hát đáp, dùng dằng, chưa đồng ý cho bên nam lên ngay. Các cô còn bắt bên nam phải đứng dưới đất hát tiếp vài ba bài nữa đã. Các cô đáp lời: "Chưa có thang lên":

*...Thang ba bậc còn ở trên rừng bương
Thang sáu bậc còn ở trên rừng tre
Không có dao mỏng lưỡi không phát lấy được...*

...Chờ em còn phải nhờ anh em đi
phát rừng kiếm thang
Hãy tỉnh tâm, mềm tựa như nước đường
Hãy tỉnh tâm, ngọt tựa như nước mía
Hãy nán đợi chờ chút ít, sau rồi có thang,
anh ơi !

Bên nam lại phải hát than vãn, van nài, kêu ca:

... Dĩn đốt anh, ăn hết bằng cái "bung" rồi
Muỗi đốt anh, ăn hết bằng cái "pụn" rồi
Bọ chó từng đàn leo bám, cho anh chịu
sao đành

Em thương của anh ơi !
Cho anh xin thang lên sàn với !...

Bên nữ thương tình, lúc ấy mới hát "Thả thang cho lên", tức là bên nữ mời lên:

... Bây giờ, thang ba bậc em thả xuống
Thang sáu bậc em trao...

Ngay từ khi bên nam giới bước chân lên cầu thang Hạng Khuống, bên nữ đã có ý tự nhắc nhở xa xôi, lên sàn chơi cho chắc chắn, chờ đỡ chừng dứt đoạn "gãy thang".

...Thang tre nhỏ em bắc
Nếu lên hãy lắc xem thử cái thang
Không lắc thử thang, e lỡ thang em bị một
Không đóng thử thang, e lỡ thang em lúc lắc...

Tốp nam lên sàn rồi, bên nữ chưa đưa ghế mời ngồi ngay. Các cô còn hát kháy các chàng trai đã:

... Nếu lên hãy lên ngồi cúi bó ⁽¹⁾

Ngồi cúi bó khê đổi trao...

Các cô hát giao hẹn, chàng trai nào đã có người yêu rồi hay có vợ con rồi xin đừng đến đây trò chuyện tình duyên mà thêm sầu thương, dang dở.

Bên nam lên sàn rồi, bên nữ chưa đưa ghế mời ngồi, lại hát bảo hãy tạm ngồi lên bó cúi đã. Không bao giờ bên nam chịu lép ngồi như vậy, đành cứ đứng, buộc bên nữ phải cất tiếng hát: "Lên sàn rồi sao còn đứng":

... Sừng sừng đứng như cây dựa lợi thế
anh ơi !

Sừng sờ như cây gỗ dựa vách đất
Vợ chàng nhẩn đến đứng sao ?...

Bên nam phải hát: "Hỏi mượn ghế":

...Không có ghế anh đây đành phải đứng
Nắng lên chiếu rọi chân ghế mây vàng
Thương anh xin hãy đưa mượn ghế ngồi...

Bên nữ vẫn chưa chịu đưa ghế mời bên nam ngồi, buộc bên nam còn phải hát hỏi mượn ghế lần nữa. Các cô hát đáp "không có ghế":

(1) Cúi bó: Nói lái ngược gọi là "bó cúi".

... Nghèo chẳng có đủ tiền mua ghế mây
Không có ghế ngồi thót
Chẳng có thót ngồi khúc gỗ
Không có khúc gỗ ngồi phệt giữa sàn thôi
anh ơi !...

Thế rồi bên nữ cũng đem ghế mây mời bên nam ngồi. Ngồi chơi, bên nam hát hỏi mượn điệu hút thuốc Lào:

...Anh đây cổ khàn muốn nhai vò
Cổ thêm muốn hút thuốc
Điệu cày nhỏ khắc rồng vàng bọc của em đâu?

Bên nữ hát đáp vặn lại bên nam: Muốn hút thuốc Lào sao không chịu mang theo ống điệu mà lại đến đây hỏi, nữ không hút thuốc cơ mà ! các cô hát:

...Ống điệu sao anh lại chẳng mang theo
Ống hút sao chẳng mang cùng
Sao không bảo con nhỏ giúp cùng đem cho ?...

Bên nam hát trả lời: Ở nhà thiếu gì ống điệu, đến chơi vui Hạng Khuống ai lại đeo theo ống điệu bao giờ ? Các anh đây muốn hút ống điệu của các nàng người thương cơ, anh ta khịa ra chuyện có mang theo ống điệu nhưng đi đường chẳng may vấp hòn đá bị vỡ mất điệu rồi:

... Ống điệu anh có mang theo thực mà

Ổng hút cũng có mang cùng
Nhưng trên đường đi, qua suối gập ghềnh
Qua đàng suối đá gồ ghề
Trời nổi chớp loè, anh ngã, va đá điều vờ.
Được hút bằng điều của người thương
sẽ tan cơn đau đầu
Được hút bằng điều của người tình
sẽ tỉnh cơn buồn ngủ...

Bên nữ đem ống điều ra mời bên nam hút. Lệ người Thái đưa điều mời hút thuốc Lào thường đưa kèm theo đóm châm lửa, loại đóm chẻ bằng tre ngâm gọi là "Đín khan" đóm cháy đều lửa hút mới ngon. Thế nhưng bên nữ vẫn hát:

...Đây đóm bằng cây "mạy ỏ" cả gốc
Đóm cây bương cả đốt
Ổng điều nhỏ tre gai đắp tro bệp
Anh hút chơi chút ít chớ thể chữa đi...

Các cô hát cũng có ý nói trước xa xôi với bên nam, các anh đến chơi vui Hạn Khuống lần này cùng các cô, nên qua lại dài lâu, "chớ thể chữa đi".

Các cô vẫn nói kháy các chàng trai đã có vợ, khi đi chơi hút thuốc phải luôn nhớ đến vợ ở nhà. Buộc các chàng trai phải hát nói rõ thực sự mình chưa có vợ:

... Hút thuốc hút hai điều
Hút thuốc hút ba điều

*Một điều gửi tặng con sóc nhỏ trên ngọn
cành bồ quân*

*Một điều gửi biếu con sóc đuôi to trên
ngọn cây sấu*

Một điều gửi tặng vợ thương yêu trong nhà...

Bên nam đến chơi vui ở Hạng Khuống ngày đêm.
Nam nữ từng đôi quen nhau, không còn khách sáo
nữa. Đã hiểu nhau rồi, họ hát tìm hiểu yêu đương
nhau đến khuya. Trăng lặn, sương sa, họ phải tạm
chia tay nhau ra về, hẹn lại nhau ngày mai hay
vào hôm khác lại đến chơi vui tại Hạng Khuống.
Bên nữ hát dặn bên nam:

*...Nếu đôi ta thương nhau hãy lại đến
Đến cùng xum Hạng Khuống ta chơi vui
nhiều ngày anh ơi !*

Khi đôi nam nữ thực sự thương yêu nhau rồi,
hứa hẹn quyết tâm cùng nhau xây dựng hạnh phúc
gia đình. Bên nam phải về nói với mẹ cha, hỏi
ý kiến cha mẹ xem có ưng ý không đã.

Cha mẹ hỏi lại con trai mình cận kê, yêu ai,
yêu nhau thực sự rồi hay chỉ mới gặp gỡ qua quýt
đã muốn cưới xin. Cha mẹ thẩm tra lại nếu chưa
biết kỹ. Khi biết rõ cô gái mà con trai mình yêu
là người tốt, cha mẹ sẽ thuận lòng. Bên nam hát:

*... Khi ấy, anh trở lại, về với gia đình
Anh thưa câu chuyện kể cùng mẹ cha*

*"Hạn Khuống" nọ nam thanh nữ tú xum vui
Con đã lên sân vui cùng đàn thiếu nữ
Mắt nhìn thấy mặt má đào xinh tươi
Con đã chung tình, đêm nằm tưởng nhớ, mẹ ơi!...*

Khi cha mẹ bên nam ưng thuận cho con trai mình tiếp tục se duyên bền vững với người đã yêu, cha mẹ tạo mọi điều kiện cho con trai mình qua lại gặp gỡ người yêu. Hạn Khuống là nơi vui chơi chung. Khi đã yêu nhau người con trai phải năng đến nhà cô gái, chỉ hai người gặp gỡ nhau tại sân riêng của nhà cô gái. Trong bài ca Hạn Khuống bên nam đã hát:

*...Lúc ấy, mẹ cha biết vậy tỏ ý mừng vui
Con sắp xuống nhà, mẹ vội tìm cho con
chiếc áo mới
Con sắp đi chơi với người thương mẹ vội
tìm cho con chiếc khăn
Đến gặp nhau nơi nhà người thương rủ rỉ
chuyện tình...*

Bên nam chưa thực sự tin hẳn ở sự yêu đương của bên nữ, phải thăm dò thêm kỹ càng. Yêu đương qua lời hát chơi vui ở Hạn Khuống biết đâu chỉ là hát vui như cơn gió thoảng. Bên nhau hỏi lại người yêu của mình đã yêu nhau thực sự hay vẫn còn lưỡng lự, còn phải có thời gian xem xét, tìm hiểu nhau kỹ càng thêm nữa đã. Bên nam hát "Xin hỏi em thực lòng":

...Bây giờ, anh xin trao đổi cùng em trọn nghĩa
tình yêu

Anh hỏi em thương cho biết mọi lời

Hỏi em cho hết mọi nhẽ em nhẽ !

Anh đây muốn trồng coi nơi này có nên chăng?

Anh muốn trồng dâu ở nơi đây nên khóm
chăng em?

...Dù chết vì em đời anh không hề tiếc

Anh ước mong được em cùng dựng xây gia đình

Ước mong được em về cùng lo sinh sống làm ăn

Xin em thương hãy đáp lại anh cùng !

Dù đã yêu nhưng bao giờ bên nữ cũng thận trọng, kín đáo, không xúc nổi bông bột. Tình yêu cần xem xét kỹ càng, không nên vội vã: xét đôi bên cho cẩn thận, xem hai bề cha mẹ có thuận tình, xem họ hàng đôi bên nam nữ nội ngoại đều ưng thuận thì tình yêu được xây dựng nên hạnh phúc gia đình mới êm ấm, tốt đẹp, bền vững. Bên nữ bao giờ cũng muốn để bên nam hãy xem xét kỹ càng chuyện tình yêu. Con gái Thái không bao giờ tự cao, tự đại, không tự khoe tài, khoe sắc, lúc nào cũng nhún mình.

Nữ hát:

..."E rằng chẳng xứng":

Giờ đây, anh nói ra những điều mến thương

Nhưng phần em phận nghèo hèn

*...Cha mẹ nuôi bằng củ mài nướng nên dốt nát
Em đây xấu xí như quạ đen tuyền
Có tai, có mắt, mẹ đành gặng nuôi*

*...Em đâu có xứng làm dâu nhà Tào
Đặt xong cơm phải khéo mời, đâu có biết
Đại, dốt, đần nhường ni, đâu có đáng xứng đôi!*

Người con gái trao đổi với người con trai mọi
nhề, nêu khó khăn mọi điều, xem người con trai
có thực lòng yêu thương mình hay không hãy xem
xét, suy nghĩ kỹ, đừng vội vàng. Trong ca hát cũng
như khi chuyện trò, người con gái bao giờ cũng
hạ mình, dù cô ấy xinh đẹp vẫn bảo mình người
xấu xí; dù thông minh tài ba vẫn bảo mình còn
dại dốt, kém hèn; dù gia đình bình thường vẫn
nói hoàn cảnh nghèo khó. Khi đã thực sự yêu nhau
thì không chê nhau điều gì.

Người Thái có tục ở rể. Sau khi nhà trai đến
hỏi, nhà gái ưng thuận, nhận con trai đến ở rể
để làm quen và thử thách. Thời gian ở rể lúc ban
đầu, người con trai nằm riêng ở gian cuối nhà,
nơi tiếp khách nam giới, chưa được chung chăn
gối gọi là rể quản (khươi quản). Thời gian có thể
vài tháng cũng có thể hàng năm, tùy hai bên xem
có thuận nhau hay không và tùy ở phía nhà trai
xem đã sửa soạn xong chưa mới đến nói chuyện
với nhà gái xin cưới và làm lễ cưới thành vợ chồng,
người con gái búi tóc ngược, được nằm chung nhưng
người con trai vẫn còn phải ở rể ít lâu nữa rồi

mới được đón dâu về nhà mình. Những ngày tháng ở rể sống rất vất vả, lao động mệt nhọc và phải giữ kē, ý tứ, không để nhà gái chê trách mà mang tiếng và không lấy được vợ.

Người con gái hát:

*.. Nặng nề công anh lo lắng phụng dưỡng
cả chú cha
Nhiều bề khôn khó, nặng nhọc lắm anh ơi!*

Khi đã thực lòng yêu nhau, người con trai chấp nhận mọi điều kiện theo tục lệ. Cô gái đã nhất trí, cô hát:

*... Nếu chẳng chê em, có thể sánh đôi thực lòng
Anh hãy về thưa với mẹ cha, cô chú, anh em
Gặp nhau bàn bạc nhất tâm đồng lòng
Rồi anh tới trả lời, ta đôi trao...*

Khi gặp trường hợp gia đình hai bên không thuận, họ phải nghe lời bố mẹ, họ sẵn sàng chia ly, rồi từng người lại tự tìm người yêu khác thích hợp với mình.

Cô gái hát:

*... Nếu có điều chê bai
Đôi ta hẵng chia ly xa cách phương trời.
Anh ơi !*

Khi người con trai đã chọn người yêu, về thưa với mẹ cha, họ nhà trai nhất trí không có điều

chê bai, cản trở, anh ta đến nói chuyện lại cho người yêu biết.

Bên nam hát:

*...Bây giờ anh đáp lại nàng nghe nhớ
giùm cho.*

*Tôi qua vừa mới đổi trao nhiều điều
Mẹ cha, anh chị em, cô bác đông người
Ai cũng đều nhất trí một lời muốn mong...*

Chắc chắn về chuyện tình duyên của mình sẽ thành, khi ấy người con gái mới thưa chuyện cùng cha mẹ. Cô hỏi ý kiến cha mẹ xem có ưng người con rể ấy hay không ? Khi cha mẹ thuận, cô gái gặp gỡ, báo cho người yêu của mình nói với mẹ cha tổ chức lễ dạm hỏi.

Cô gái hát:

*... Mẹ ơi ! Con mẹ nói vui đùa ở
Hạn Khuống tuần hai mươi,
Thấy toàn trai phương xa, Mừng khác
tới tụ*

*Có một anh Tạo thường thủ thi bên con
Chuyện trò qua lại quán thành tình yêu,
mẹ ơi !*

*Nói ra lời những ngọt ngào trăm câu
Đáp chàng con cùng ngọt ngào ái ân
Mẹ sinh, cha dưỡng nghĩ sao việc này
Xin cha luận ý đáp lời bảo con, thưa cha !*

Sau khi xem xét, trao đổi, thấy không có gì trắc trở, bố mẹ ưng thuận đáp lời con gái. Cô gái nói chuyện lại với người yêu của mình bằng lời hát:

*...Cha hỏi kỹ lại rồi mẹ đáp lời
Chỉ e chàng dối chuyện vui cho qua lúc buồn
Làm thân con gái dạ thêm muôn phần
sầu đau đấy chăng?
Cô gái đã thưa chuyện kỹ cùng cha mẹ mình*

Cô hát:

*...Con xin thưa lại mẹ cha tỏ tường
Anh ấy thương con đổi trao, hẹn ước hết lòng
Xin làm con rể gắng công đáp đền, thưa cha!
Em trình cha mẹ thuận tình ưng cho*

Sau đó anh con trai về nói xin bố mẹ cho tổ chức đi hỏi vợ cho mình và để bố mẹ có con dâu

Anh con trai hát:

*...Bây giờ anh mừng vui bày tỏ nỗi niềm
Anh đi tìm kiếm nơi nương tựa dựng xây
gia đình
Thưa cha cùng mẹ nghe con tỏ bày
Con cùng em ấy chuyện trò với nhau
Đôi bên tính kỹ suy sâu hiểu tìm
Se duyên hai nhỏ thành đôi vợ chồng
Nghe con, cha mẹ vui lòng liệu lo*

Đi đến bên kia gặp dang nhà gái...

Nhà trai đến hỏi, nhà gái ưng thuận, cô gái hát thuật lại với người yêu:

... Cha mẹ bên em thêm ý đáp lời

Nếu không chê gia đình chúng tôi

nghèo túng thật lòng

Sẽ cho hai trẻ tác thành

Se duyên hai đứa nên đôi vợ chồng

Bố mẹ hai bên nhất trí xây dựng gia đình cho hai con mình, thế nhưng hai đứa có được hạnh phúc tốt đẹp, có được đời sống no đủ hay không thì trông vào hai con là chính. Bố mẹ hai bên ước mong và khuyên nhủ hai con.

Bên nữ hát thuật lại:

... Bố mẹ khuyên hai con gắng chăm sức

lụng làm

Sao cho bằng người cửa nhà đủ đầy

Và cha mẹ đôi bề được cậy nhờ

Hãy gắng siêng làm lụng, sau này

về vang, con ơi !

Mỗi buổi Hẹn Khuống, nam nữ thanh niên ngồi đến khuya, khoảng 10 giờ hay hơn một chút phải nghỉ để dành sức đi lao động sản xuất ngày hôm sau và không bị bố mẹ mắng. Thường bên nữ nhắc bên nam giờ nghỉ.

Bên nữ hát (tan buổi Hạng Khuống):

...Khuya đêm khuya đến rồi
Khoắt đêm khoắt đến rồi
Khuya khoắt con "keng kè"⁽¹⁾ đã dậy thức kêu
Con ở dưới nước con cá cũng đã ngủ rồi...

Chiếc vỏ chăn ngóng mong
Chiếc màn lụa đang chờ.
Sớm mai còn phải đi nương cùng cô
Còn phải đi ruộng cùng chị
Còn phải sóng bạn đi nhật bông nữa cơ,
thương ơi !

Thanh niên Thái thời xưa qua chơi vui Hạng Khuống trong đó nhiều đôi đã yêu thương nhau thực sự, đã thành vợ chồng, xây dựng gia đình riêng, sinh ra con cháu nối tiếp, đông đúc. Vui chơi Hạng Khuống lành mạnh, đừng đắn. Cô gái khi đi lấy chồng còn hát chào chia tay Hạng Khuống:

... Ở yên nhé các chàng trai, cô gái làng sen
của ta
Ở yên nhé Hạng Khuống nhỏ bốn bề nhẵn
phên đan...
Giờ đây, gái đã lớn sẽ cuốn chăn mẹ đi rồi
Gái trưởng thành sẽ chung chăn tình cùng
chồng

(1) Keng kè: Loại hồ sắt như tác kè ngày chui vào hốc cây, đêm khuya kêu keng kéc gọi nhau thức dậy đi kiếm ăn.

*Còn lại lớp trẻ đàn em
Tối qua tập sự diện vào xuống sân
Còn ta đây, thóc đã đổ bỏ không trở lại
được cùng thóc đánh đồng,
Soạn đồ đạc về nhà chồng không còn trở lại
chơi vui được nữa rồi !*

Trong đời thanh niên nam nữ Thái chơi vui ở Hạng Khuống đã để lại cho người ta những dấu ấn đẹp đẽ, ghi nhớ mãi mãi đến già, nhất là đối với các bà càng đậm đà, sâu sắc hơn các ông.

Dù không phải ai cũng cứ đến chơi vui Hạng Khuống mới có vợ chồng. Dù chỉ một vài lần đến hát vui ở Hạng Khuống gặp gỡ bạn bè, nam có, nữ có, dù không thành vợ chồng, tình thương nỗi nhớ, những kỷ niệm của họ vẫn quện bên nhau suốt đời người. Bên nam đã có bài hát "Chớ quên":

*...Chín sẽ quên và mười sẽ quên
Chờ cây hẹ mọc cành lá hẵng quên
Chờ cây xả ra hoa hẵng quên
Ông bương biết vào Triều châu Vua
hẵng quên
...Chín sẽ quên và mười sẽ quên
Chờ sông Mã cạn bằng chiếc đĩa hẵng quên
Chờ sông Đà cạn bằng chiếc đĩa hẵng quên
Chờ chim sẻ trời ăn mía hết nửa vườn
hẵng quên, tình thương ơi !*

PHẦN III

PHỤ LỤC

(1) 27 BÀI DÂN CA THÁI
VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM

I. XAO BAI HAY

*Khủn pu phó lu pu
Lông pu phó lu huối
Phó hên chụ khen suối bai hay bi bắc
Phó hên chụ ban lác bai hay bi bon
Bai hay phải va bai hay mon lê ?
Bai hay mon hự khuôn chai chí xo lải
Bai hay phải khuôn ha chí xo khăn
Xo khăn nằng phủ pên pèng vạy bốn lé nơ.*

Dịch:

I. CÔ XỐI NƯƠNG

*Leo dốc nhìn xem dốc
Xuống dốc nhìn xem khe
Thấy nàng tay thon xối nương deo dèo
Cô tình ban tươi⁽¹⁾ xối nương mại mềm
Xối bông hay vun dâu ?
Nương dâu trai xin tơ
Xối bông anh xin khăn
Xin khăn giữ tình thương.*

(1) Ban tươi: Cô gái đẹp như bông hoa ban tươi, ý còn nói cô gái nết na, lời ăn tiếng nói dễ thương.

2. THAM LÔM

Lôm a lôm ời

Lôm pay tẩu va lôm mưa nư lê ?

Va lôm pay tẩu khuôn ha chí phak hó cưa

Va lôm mưa nư khuôn chai chí phak lôt lải

Lôm pín chai khuôn pi chí phak quam

xương lay nư

Xai lả hua co chai ời !

Dịch:

2. HỎI GIÓ

Gió à gió ời

Gió xuôi hay gió ngược ?

Gió xuôi cho ta gửi theo gỏi muối ⁽¹⁾

Nêu gió ngược trai gửi theo cuộn tơ ⁽²⁾

Gió lốc quay, anh gửi em lời thương

Tình thương, tình nhớ ời !

(1) Gỏi muối: Ở Tây Bắc ngày xưa việc thông thương với miền xuôi còn khó khăn, không có muối, hạt muối quý lắm. Chàng nhấn gió gửi nằng gỏi muối, thương nhau lắm, có hạt muối ăn cũng nhớ đến nhau.

(2) Cuộn tơ: Gửi cho người yêu dệt vải thổ cẩm, hoa xanh đỏ nổi dùng may mặt chăn, mặt đệm, diềm màn che, mặt gỏi. Ngày xưa, những chàng trai trẻ Thái thường đem bạc hào, bạc thoi hoặc sạp ong đi đổi lấy tơ ở những vùng có người nuôi nhiều tằm, đường xa phụ nữ không đi được.

3. MA HƯƠNG DƠ

*Ma hương dơ Khuôn xưa ê
Lửa hương dơ Khuôn khăn chai ời
Pay xú xảo mạy Kệt lang én
Pay xú xảo mạy Kén lang mo
Pay xú hương nha chạn
Khẩu bản chụ cấu nha ai tợn lỏ.*

Dịch:

3. TRỞ VỀ ĐI

*Trở về đi hôn áo ⁽¹⁾
Quay về đi hôn khăn ⁽²⁾
Về với cây Kệt ⁽³⁾ vắt ngang
Về với cây lỏi ⁽⁴⁾ vắt chắc
Đi đi thôi chớ ngại
Vào bản tình cũ chớ ngoại ⁽⁵⁾*

(1) Trở về đi hôn áo: Chính tự bảo mình trở về đi.

(2) Khăn: Cũng có ý như áo, người về thì khăn áo đều trở về.

(3) Cây Kệt: Cùng loại với găng, cây thẳng.

(4) Cây lỏi: Gắn chỗ nằm của mỗi người thường có một cây sào ngang để cời quần áo vắt lên khi đi ngủ. Cây lỏi thường là lỏi cây tấu, cây lim nhỏ mọc thẳng, gỗ nhẵn và chắc.

(5) Tình cũ chớ ngoại: Chớ thương tiếc đến người yêu cũ không lấy được nhau, đáng thẹn.

4. HẶC XUONG CĂN LEO

Khuôn ha bầu lầy peng ting bầu nhá
Me lả lá cuông chụ bầu phăng
Po lả hằm hua tất chí khen xó
Me peng hằm hua tó chí khiên vay
Me êm peng lấp ta chằng cộ khiên tán
Me Lả hằm cóc xik pay dú cóc chan
Me Lả hằm cóc chan pay dú pắt tu dẹ
Me lả hằm tẹ tẹ lôông dú khuống tin lay
Hặc căn tậu bươn tồc chằng non
Hặc căn tậu bươn chon chằng nhá
Chộp nưng kếng khao củ
Mó dẫn kiểu toọng phạ chí pá xia bươn
Kếng lao xia lỏ pẹng ơ !

Loong hặc peng bầu dẫn xăng tang tấp
Tang tấp chí ăn cẩu păn lạp lôông thang
Tang dao khuôn chai chí ăn cẩu păn pạ
păn khoan lôông huốn
Chí dẫn xăng nặm khẳn công
Chí dẫn xăng lôông khảm kéo
Chí dẫn xăng pá heo cang tang lê ha !
Nặm khẳn công chí phăn pe mạy bông
lôông bãi
Nặm Khẳn cang chí thang tang vện.
Tang lặc lẹo chằng pua khẩu xan

Tang dan khuôn chai chí pua khẩu nừng
 Phôn tổc tập khẩu nừng tang chan
 Phôn tổc tập khẩu xan tang má
 Tèo tang thân hươn peng
 Khửn pu tằm khuôn chai tư nga phung
 Khửn pu xung tư lảng nga mặ
 Tang tấp khấn hay hựạ tư hịạ pá
 khắt công xuôn thôi lỏ peng ời !

Dịch:

4. THƯƠNG YÊU NHAU RỒI

Không được em anh không chịu
 Mẹ ngăn chửi chẳng nghe
 Cha ngăn cầm tay càng xiết chặt
 Mẹ ngăn đầu ong⁽¹⁾ vẫn tới hỏi
 Mẹ nguyệt mắt lờm, cứ tới nói.
 Mẹ ngăn đầu nước⁽²⁾, ra đứng đầu sà
 Mẹ ngăn đầu sà, ta nép cánh cửa
 Mẹ ngăn cấm cả, xuống sà cầu thang.
 Thương nhau, trăng lặn mới ngủ
 Thương nhau, trăng lặn mới chia tay.
 Lát sau rồi lát nữa

(1) Ngăn đầu ong: Khỏi bị ong đốt, xua đi, nguyên tiếng Thái "Hăm hua tò"

(2) Đầu nước: Đầu cầu thang chỗ để ống nước.

Sương sa cuộn bầu trời cũng sắp tạm cách
trăng sao rồi nàng ơi !
Lòng yêu em quán chi đường rậm
Đường rậm cây, đem chín ngàn dao xuống phát
Đường dài, anh vác chín ngàn rìu dẫn thu lại
Ngại chi suối chắn ngăn
Ngại chi kê rừng cách
Ngại chi bãi tha ma dọc đường !
Suối cách ngăn, ghép bè tre anh vượt
Nước cản đường, phát lối tránh anh qua.

Đường xa mang theo gạo
Đường dài, anh đeo theo gói xôi.
Mưa ướt cơm, coi như cơm chan canh
Uớt đầm gạo, coi là gạo đã ngâm ⁽¹⁾
Trên đường tới nhà em,
Leo dốc thấp anh coi tựa cảnh mơ
Lên dốc cao coi như qua cảnh hận,
Rừng rậm, coi tựa đám cỏ non trong vườn
thối thương ơi !...

(1) Gạo đã ngâm: Gạo nếp, người Thái ăn cơm xôi.

5. NGẮM THĂNG PENG LẮC HÁNG

Hầm mạy lẹo lá chí hằm xin tất
Tất mạy tất xin too
Xin too nôộc tăng lo khẩu xáy
Tô xáy tô ma ngăn
É thăng kéo bun păn hak áo chầu mỏm
Xiệt to mạy lư ỏm dú pu háng lắc xung tẹ nọ!

La han thả to phạ la han
La han phạ chuông cang xẩu mựt
Pút bắng lão phương nặn luông dỏn lướm lay
Xiệt to nhing liêu non hảy toi
Hảy chi chọi co hép khi khon
Co khoong hảy ha peng chu mự.

Loong hặc peng chắg coi tẻm xư lôông ma poóng
Hặc peng chắg tẻm xư xoóng ma ha
Xư tẻm chậu noọng lả tư va xư Lao
Xư chơ ngai noọng eng xai tư hịa xư Hán.
Xư án cẳm thoong phạ bẩu ma poóng thăng
peng lỏ qua
Hên to xửa khếp xỏi toọng phạ ma mựt
luông tin cợn lê.

Xiệt to lả dú cẳm phái choọi hak bôn bai len
Khan pên tổn phắc cát

Lắp dú xáng bấu lấu ma chum pên co
Khan pên tổn hom ho lینگ lòong pay phủ
Tổn phắc củ nọi pên tó chầu ha
Pa peng bin phái phương xú chai phương
nặng toi lé chai ơi !

Dịch:

5. NHỚ CHÀNG NƠI PHƯƠNG XA

Chặt cây em chặt cụt
Cắt cây em cắt đứt
Cắt đứt chim "tăng lo" ⁽¹⁾ làm tổ
Chim vợ đẻ, chim chồng đứng canh.
Em nhớ anh em buồn
Cây to mọc rừng cao xa cách thực, thương ơi !

La-han ⁽²⁾ đợi bầu trời
Trời cao xăm tối mịt
Mở phương trời sáng, rộng lượn uốn khúc,
Thiệt cho mình em nước mắt rơi,
Nước mắt rơi mà cổ sinh khàn,
Cổ khàn nhưng chẳng ngày nào không nhớ
thương anh.

(1) Tăng lo: Chim lông xanh như chim ngói xanh, chân đỏ, sống ở trên núi cao.

(2) la-han: Tiếng đệm mở đầu đoạn ca, không có nghĩa.

Thương nhớ em hãy gửi thư lạc tới
Thương nhớ em viết thư bay đến
Thư nhận buổi sáng, em coi tựa thư Lào ⁽¹⁾
Thư tới giờ trưa, em coi như thư Hán ⁽²⁾
Thư toả khắp góc trời chẳng đến với em,
Chỉ thấy chân trời vẫn mây đen mù mịt !

Thiệt em nao ngóng mong !
Thân em như ngọn cải
Nương bóng nhà thóc ⁽³⁾, mọc thành cây
Thân em như ngọn tỏi mọc lên,
Ngọn rau, đoá cải quây quanh lòng chàng,
Dẫn em bay tung phương tới bên chàng
với... chàng ơi !

(1) Thư Lào: Coi như thư từ bên Lào gửi tới, xa lắm.

(2) Thư Hán: Coi như thư từ đất Hán gửi sang, xa lắm.

(3) Nhà thóc: Nhà kho chứa thóc cầu từng gia đình.

6. QUAM XẮNG BẦU ẦU LẦY CẦN

*Kho-nay-choi... hặc peng Then bầu củ
Ổ chụ Then bầu la
Then la Phạ têng hua bầu têng
Then la leo po lả kếng me lả bầu păn.*

*Hặc cần xia-lai kin khẩu huôm bôm
Xia lai lầy ngôm pa huôm mỏ áng
Hang pa phật mư xại noọng lả nhăng
chượng cần hua
Hang pa phật mư khoa xao hoong nhăng
chượng chưa cần hảy.*

*Xoong hẫu bầu lầy cần nha nái
Pên té nặm ta khái bầu păn
Hặc cần tán quam pak ầu lương
Tán quam xương vậy bốn chện lỏ... peng ời !*

Dịch:

6. LỜI CHÀO DẶN
KHÔNG LẤY ĐƯỢC NHAU

Khơ nay chơi...⁽¹⁾

Yêu em Then⁽²⁾ chẳng cho

Thương em Then chẳng se

Then se duyên, cha mẹ chẳng gả

Then gả rồi, cha mẹ chẳng ưng.

Yêu nhau, ước được ăn cơm cùng mâm

Ước được bắt cá cùng chậu, cùng nồi,

Đuôi cá quật tay trái ta cùng cười

Đuôi cá quật tay phải đa tôi⁽³⁾ khóc.

Không lấy được nhau chớ kinh nhau

Tại dòng Ta-Khái⁽⁴⁾ chia ngăn cách.

Yêu nhau, dặn lại nhau lời quý

Trao lại nhau lời thương, ghi nhớ mãi...

nàng ơi !

(1) *Khơ nay chơi:* Tiếng mở đầu lời ca (điệu ca dòng chơi).

(2) *Then:* Ngọc Hoàng trên Trời.

(3) *Đa tôi khóc:* Đa tôi nói ngược là đôi ta khóc, đau tay, ý nói lúc đôi bạn còn trẻ thơ.

(4) *Dòng Ta-Khái:* Dòng sông Ngăn Hà trên đất nhà Trời.

7. TẶC TUỘNG

Năng bản nị hăng mi lăur nôộc lak
Bin năng pá măn ma chấp căn na hăur côộng
Ổng măn tэм lai xét kết pa
Ta măn lương măn leng lướm lét
Lướm lét pik nôộc phay
Báo Tay cay lăur tẩu ?

Nầu mینگ xoon lụk phái lăur ma
Tan phương lắ tang cay lăur tẩu ?
Ma tang nặm nhăng phó hên pa
Ma tang na nhăng phó hên khẩu bẩu lê ?
Phó hên khẩu năng hay tục chu ba
Phó hên khẩu năng na tục chu cú
Uời kếng noọng coi dú băng yên
Niên niên năng pi peng coi dú lok qua ?

Dịch:

7. CHÀO HỎI

Trong bản ⁽¹⁾ đây, có đâu con chim lả
Từ rừng mận, bay đậu bờ ruộng cong.
Lông ngực vàng, vằn vẩy cá
Mắt vàng đỏ, chói sáng ánh hào quang.
Ánh chói, cánh chim lửa ⁽²⁾
Trai phương xa nào tới ?

Chàng ở phía nào đến
Từ đâu lại tới đây ?
Qua đường suối gặp cá
Qua đường ruộng thấy lúa chăng chàng ?
Thấy lúa trên nương đủ mọi năm ⁽³⁾
Cọng rom ⁽⁴⁾ dưới ruộng đủ chăng chàng ?
Chị em bên nhà bình an cả
Chàng ở yên, vui mạnh chứ chàng ?

(1) Bản: làng, thôn.

(1) Chim lửa: "Nộc phay" loại chích choè lông đỏ.

(2) Năm: Lúa nương gặt ngắt bông bỏ cùm từng năm một.

(3) Rom: Lúa đập rồi còn lại cọng rom.

8. MUA HAY, PAY NA

Dệt hay dệt hấu na
Dệt na dệt hấu quảng
Noọng lá chí thả dệt na tó lôóc
Thả dệt hay tó len
Len hay chẳng dất nga
Len na chẳng coi dất khẩu phảng
Xảng măn chẳng dất cao lương kếng cao leng
Cao bầu leng nha chưa peng nhom
Noọng lá chí lết book nhom má hỏm book pháy
Chí xo tản Tay cay hấu quên tẹ lỏ... peng ơi !

Công tó ủa công tó
Công tó peng dản chí lút mua na
Công tó ha chí lút mua củ
Công tó ìng pên chụ dản lút mua kin
Công tó xỏn lẹo chí pên xỏn luông lay
Công tó xay dản phi pay ching hảng
Công tó xảng pên chụ phủ ứn chí lưm xia
Lưm xia peng ngắh ha xia lạ xư lê... peng ơi!

Dịch

8. LÊN NUƠNG, ĐI RUỘNG

Làm nương làm cho dày
Làm ruộng làm cho rộng
Em đợi làm ruộng gần lúc ⁽¹⁾
Đợi làm nương bên chàng.
Giáp giới nương rắc vừng
Giáp giới ruộng trồng mạch ⁽²⁾
Cạnh nương trồng "cao lương, cao lanh" ⁽³⁾
Hoa không đỏ, chớ rủ em nhuộm ⁽⁴⁾
Ngắt hoa nhuộm, gom cùng hoa "pháy" ⁽⁵⁾
Trò chuyện với người xa cho quen.

Trông mong đợi trông mong
Trông mong anh, lo chậm mùa ruộng
Trông mong chàng, lo chậm mùa nương
Trông mong anh, mất mùa ăn.
Trông mong đó, chiếc đó trôi băng
Trông mong lờ, "phi phay" ⁽⁶⁾ tranh đem
Trông mong xây mộng tình, e tình quên mất
Thiệt thân em, uống công đợi chờ chẳng ?...
chàng ơi !

(1) Lóc: guồng nước

(2) Mạch: Lúa mạch (khẩu phàng)

(3) "Cao lương, cao lanh": Những cây loa kèn nhỏ hoa màu vàng, màu đỏ.

(4) Nhuộm: Nhuộm đỏ móng tay.

(5) "Pháy": Cây pháy ở rừng, hoa đỏ hồng, lá giống lá sương rồng.

(6) "Phi phay": Ma chơi, vì như bị con ma chơi tranh cướp mất.

9. ME HÀM BẤU HẦU Ô BẢO HẶC

Khẩu pá mạy nẳng pá chưa nhing tôc

Nôc nẳng pá chưa nhing von

Ma hươn mon ăm ba dú hua hak chưa nhing hảy

Pay pá pay hảy xấu mạy nẳng pá păn côóc

Pay hảy xấu nôc nẳng pá păn hang

Hảy xấu phua mia mi kếng phua mia

quang khôn nhang nẳng pá

Phua mia mi kếng phua mia quang lẹo lum

kin nhả

Ma hươn lẹo chí hảy xấu kiểu nạt nọi da

lok co tiên bấu mi cả lău... peng ơi.

Pay pá biểu ná pay xú pá nhăng bang

Khoang ta ma xú hươn nhăng é to hảy

Khôm chău me lá khẩu luông chụ nhăng hua

Me êm peng lá khẩu luông phua luông mia

hư é to hảy.

Pên xư lău xoong hầu hẶc căn nẳng côóc

xik me lá bấu van

HẶc căn nẳng côóc chan me êm chăng bấu

mặc li lay

Luk mặc Tay me êm peng chăng bấu li lay

mặc nẳng chện lê ?

Xôm chău nặm me lá bấu hầu pói pa

Xôm chẫu na bầu hẩu puk xăm lăm khẩu
Xôm chẫu lấu xẩu lộn me lả bầu hẩu pắc
búa mạy khoang
Xôm chẫu phải bầu hẩu ầu phá khăn lao
lông nhom
Xôm chẫu hỏm bầu hẩu ten lẳng lông pheng
Xôm chẫu teng bầu hẩu hiêu xang lông kiểu
Xôm chẫu hỏ bầu hẩu dú huôm noong
Xôm chẫu choong bầu hẩu dú huôm mỏ
Pên xư me lả chẳng bấu tam chẫu ngua pay na
Bấu tam chẫu ha quóng khen ha chụ chện lê!

Dịch

9. MẸ CẨM, PHẢI XA CÁCH NGƯỜI YÊU

Vào rừng, cây rừng rủ em buồn,
Chim rừng rủ em than
Về nhà, gôi hoa rủ em khóc !
Đi rừng, khóc bên cây ngàn góc
Khóc với chim ngàn tổ
Khóc với vợ chồng gấu, nai lông xù,
Vợ chồng gấu, nai quên ăn cỏ ⁽¹⁾
Trở về, muốn khóc bên chàng, chẳng thấy
chàng... chàng ơi !

(1) Gấu, nai quên ăn cỏ: Gấu nai buồn, thương tình.

Đi rừng, ngoảnh mặt vào rừng còn ngơ
 Ngược mắt về nhà chỉ muốn khóc
 Mẹ mắng chuyện tình em còn cười
 Mẹ chửi, bắt lấy chồng em khóc.
 Đôi ta thương nhau bên sà trong mẹ không giải,
 Yêu nhau sà ngoài sao mẹ chẳng cho ?
 Con yêu Xá ⁽¹⁾ mẹ chẳng yêu cùng
 Con yêu Thái ⁽²⁾ mẹ chẳng yêu theo !
 Bằng lòng nước mẹ không cho thả cá
 Bằng lòng ruộng không cho trồng cây lúa
 Bằng lòng rượu men ⁽³⁾ không cho cấm cần
 Bằng lòng phang ⁽⁴⁾ không cho nhuộm
khăn hồng
 Bằng lòng chàm không cho hoà nước tro
 Bằng lòng dưa không cho leo cành tre
 Bằng lòng ấu ⁽⁵⁾ không cho sống cùng ao
 Bằng lòng muối ⁽⁶⁾ không cho ở cùng nồi.
 Sao mẹ chẳng để vừa lòng con bỏ đi ruộng
 Chẳng để vừa lòng con mẹ vung tay chọn
tình yêu !

(1) Xá: Con trai người dân tộc Xá.

(2) Thái: Con trai người dân tộc Thái.

(3) Rượu men: Rượu cần.

(4) Phang: Vò cây "phang" nhuộm đỏ.

(5) Ấu: Cây củ ấu.

(6) Muối: Muối nước canh trong nồi.

10. CHANG XẤU NỘC DÉNG DẸ

Nộc dếng dẹ công túm tum nam na
Ý liêng hoọng chom pha ngoạng xéng
Ngoeng ngoeng công pí hặc khấn khéng ý liêng
Hên to nôộc chiêng ngon kếng nôộc chiêng
cắm khấn lồi khạp kha nghìn khọi.
Hãy chi chọi ta vên lôông tằm
Hên to meng cắm ớn tặc noọng ma men y li
Y li kếng y lười bin ma chấp xuôn chặc
xuôn chười ươi hươi peng hãy
Bin lúng khảm pá mạy ma póng chom pha
Nặm ta bá hăm phả
Nặm nả bá hăm khấn
Nhần nhần há phôn luông té nham bươn cẩu
Hên to lôm ớn tếm cha vậu xiệt to luông
xương hau na !

Dịch

10. THAN THÂN VỚI CHÍCH CHOÈ

Chích choè đậu trong lùm dâu gai rậm ⁽¹⁾
"Ý-liêng" ⁽²⁾ kêu trên đỉnh núi đá thì lời
ngoạng ⁽³⁾

(1) Dâu gai rậm: Loại dâu rừng, mọc từng lùm rậm, có gai "co tum"

(2) "Ý-liêng": Một loại ve to cánh xanh, kêu ý liêng... ý liêng... (nguyên tiếng Thái).

(3) Ngoạng: Loài ve rừng, kêu to, tiếng nghe nào nùng.

"Ngoeng ngoeng" ⁽¹⁾... sáo mên thương thi
lời "Ý-liêng"
Thấy chim "chiêng bạc" ⁽²⁾ cùng "chiêng
vàng" ⁽³⁾ sống từng đôi em buồn !
Rười rượi khóc, mặt trời xuống thấp ⁽⁴⁾
Ngỡ "meng cãm" ⁽⁵⁾ gọi em hoá "i-li" ⁽⁶⁾
I-li và "i-lười" ⁽⁷⁾ bay xuống đậu vườn "chắc" ⁽⁸⁾
vườn "chươi" ⁽⁹⁾ rủ em than,
Bay vượt qua rừng cây gặp đỉnh núi đá.
Nước mắt tràn đầm vãi
Nước mắt tràn thấm khăn
Dòng dòng cơn mưa rào mùa tháng chín
Hiu hiu gió thì thấm rằng thiệt cho tình
thương đôi ta !

(1) Ngoeng ngoeng: Tiếng ve "ngoang" kêu ngoeng ngoeng...

(2) Chim "chiêng bạc": Loại chim chích lông màu trắng.

(3) Chim "chiêng vàng": Loại chim chích lông màu vàng.

(4) **Mặt trời xuống thấp:** Lúc hoàng hôn và có ý nói mặt trời thương tình.

(5) "Mơng cãm": Một loài ve sầu con to, thường kêu về chiều lúc mặt trời lặn, sắp tối.

(6) "I-h": Con bọ "i-h" to hơn bọ gạo, sống dưới nước.

(7) "I-luoi": Con "i-luoi" như bọ xít mình đen, cánh lốm đốm.

(8) Vườn "chặt": Vườn phía đầu sân nhà.

(9) Vườn "chươi": Vườn phá phía đầu "quán" liền nhà.

11. CHUA CÔN KHỔ KHỔN

*Khan pên mạy nằng pá bấu môn
Dệt côn nằng luông xôn dệt dặc
Pên côn têng lin bấu xáng chầu lá
Dệt côn nằng coong lum phạ bấu xáng
chầu nhing
Ngưong xẹk khuôn ha chí hặt co lôôm
kếng co cai
Hặt co tai tó ca to phá
Chí kìn nguộn bók lương tai cón
Chí kìn nguộn bók lón tai xia
Kìn nguộn tẹ măn chí khôm
Chí kìn xôm lôm tẹ dẫn phát
Chí kìn tổn cát nọi hươn me tai nham
Chí tai xiết Then
Chí tai xiết Phạ
Tai khừn phạ hấu khôi chua nhing xia
cón lỏ, peng ời !*

Dịch

11. CUỘC ĐỜI KHỔ CỤC

Sinh ra chiếc lá tròn mọc trong rừng
Sống làm người trên trần thật khổ
Là người trên mặt đất chẳng há dạ
Sống dưới bầu trời không hả lòng em
Thôi đành, em sẽ thắt dây ngã, qua đi
Thắt dây lên cành "phả"⁽¹⁾ cụt
Sẽ ăn "nguồn"⁽²⁾ hoa vàng chết sớm
Sẽ ăn "nguồn" hoa trắng chết đi
Ăn "nguồn" thực đắng lắm
Ăn "xôm lôm"⁽³⁾ ngại chát
Chẳng lẽ ăn cải non nhà mẹ mà thác oan !
Chết vì giận Then⁽⁴⁾
Chết vì giận Trời
Chết đi cho thoát nỗi khổ thân em chàng ơi!

(1) "Phả": Cây "phả" lá to hơn lá dứa, sống lá mọc trắng.

(2) "Nguồn": Loại lá ngón thuốc độc, lá non tựa lá mùng tơi, xanh thẫm hơn, có thứ hoa vàng, có thứ hoa trắng, ở rừng vùng đồng bào H'Mông thường mọc nhiều.

(3) "Xôm lôm": Lá chua dây leo, ăn với thuốc phiện thành thuốc độc, chóng chết.

(4) Then: Ngọc hoàng.

12. VA PI THAM HA NOONG

Nộc nọi nộc ổng lăm
Bìn tằm chấp hăm toong
Bìn mưa chấp nga toóng pai duội
Lệp mư xuối hom búa cai na
Hang pa kiếu cãm pu lả liên
Chiên chụ mưa li lay
Páy chụ khẩu mưa huôm cáp toong
Doong doong xửa khen toong peng pông.

Bé ông phải tông lẹng xăn lạng lôm piu
Biu biu hủ lôm piu xia xửa
Bửa tồc tông bửa lương
Bửa tồc mường bửa lón
Xan tưa chắt hên bửa xoi lón bìn ma
Xan tưa chắt hên bửa xoi lông xoi la
bin khái
Bìn khái khám pá mạy ma póng lông lăm
Ca cãm họng nẫu lông tang cu
Nộc khúak hảy toi chụ nả cáy lang nương
Lang nương xương dẫu xao kiếu táng.

Pi cọ lầy háng nòng peng kiếu khúm khôm
Bấu chắc chom chẫu vạy tăn lẫu hỏi tó
Doong dó thả chu mự cóng to bun thân

Peng cộ nha lưm xia xai phắc mịt phưạ há
 xong hẫu
 Nha lưm xia xai phắc pạ phẳn xí lai xam
 Phưạ xam là phưạ xí
 Pi hặc noọng hẫu lỉng tham ha
 Tham ha peng nha tham chị nả
 Tham chị nả noọng lả chí lưong
 Peng cu coi tham phái phưong pay ma
 hak hủ.

Dịch:

12. NẾU ANH HỎI THĂM EM

Con chim nhỏ ngực đen
 Bay thấp đậu cuốn lá
 Bay lên đậu cành vông ngọn ngà
 Móng tay thon, dọc hành dày phấn,
 Đuôi cá cuộn miếng trầu
 Truyền đi tới tình thương
 Chia tay tình nhưng gần nhau tựa lá liền tàu
 "Doong doong"⁽¹⁾ áo tay đồng⁽²⁾ anh mới mọc⁽³⁾

Vác súng qua đồng cạn, hiu hiu gió

(1) "Doong doong": Đi đi, lại lại thoải mái.

(2) Áo tay đồng: Cánh tay áo màu vàng.

(3) Mới mọc: Mới may xong, mới mặc.

Phất phất gió tạt mạnh, bay mất áo ⁽¹⁾
Bướm xà xuống ruộng bướm vàng
Bướm bay xuống nương ⁽²⁾ bướm trắng
Mấy khi bướm cánh hoa trắng bay tới
Mấy khi bướm cánh hoa hồng phượng bay qua
Bay qua rừng quang tới rừng rậm
Qua vàng kêu trong rừng thay bạn
Chào mào khóc theo tình lúc gà đua tiếng gáy
Tiếng gáy quăn nhau như mạng nhện
quăn cửa sổ.

Anh xa em, em cay đắng tâm can
Không biết gửi nơi ai nỗi tâm tình
Mong mỗi ngày đêm dịp may mắn tới
Anh chớ quên dây dao nhỏ tết năm ⁽³⁾ đôi ta
Chớ quên dây dao to tết bốn sợi ba màu,
Vấn ba lại tết bốn
Anh yêu em năng thăm hỏi
Thăm hỏi em chớ hỏi chỉ mặt
Hỏi chỉ mặt, mặt em sẽ vàng ⁽⁴⁾
Hỏi tới em, thăm quanh xa khác rõ.

(1) Mất áo: Đội áo đen lên đầu gió bay mất áo. Thanh niên Thái xưa thường mặc áo cánh trắng bên trong, lúc sắp vào làng bán đến gặp người yêu mới mặc thêm áo đen ra ngoài (lối diện ngày xưa).

(2) Nương: Mương nước.

(3) dây tết năm: Dây thắt bao gỗ dựng dao đeo ngang thắt lưng đi rừng cho tiện - Dây tết chập từng năm sợi chỉ một.

(4) Vàng: Vàng ủa, buồn rầu xấu hổ.

13. KHÉP MON LÔI VẬY THẢ

Nôc nôi nôc ôông lương
Bin ma chấp ca-to phương lương lái
Lái nôi lái ón peng phật
Lôm pật khẩu xuôn ming
Lôm pín khẩu xuôn nen
Xút chua nen phẩu cọ nha nhại
Xút chua mạy cái chạt mưa hua
Hên to ne bua lôm cang noong pu xát.

Phó hên lá bók mạy chầu khát niên niên
Pan láng lấy xi tiên niếng niêu lăm cọt
Pan láng lấy òm mạy lăm nhẩu lư va
Nhuong va nuong lút lưn pay nả
Phó hên lá bók mạy diên lọ pên luông
Hên to luông tó luông nga xa
La tó la nga mận
Hặc peng mẩn pần pi nha bửa
Chí bửa tẹ dang lư kiểu dang xa
Xai la kiểu ngom láy.

Khuôn noọng páy leo khuôn pi pẩn au
Pẩn au xương lái lương Mương Chiến pẩn lót
Pẩn au xương lái nhọt Mương Chiến pẩn nay
Pẩn peng xương co hay núa pheng bá
Xương co cả nôi mương tan pheng băng

Péng pên xǎng xǎng quām ma vǎu
Hau chǎng xǎc tǎu khǎu mưa huôm nen liêu
Chạng tìn thǎng nga thiêu
Chạng tìn thiêu nga tháy
Nặ̣m Ấy toǎng Nặ̣m Ma khi khon
Noọng lǎ chǎng tǎt phén hon mon
Mon lương leng khép lôi vay thả phứ hua
co nhing nơ !

Dịch:

13. GHÉP GỒI ĐÔI ĐỢI CHỜ

Con chim nhỏ ngực vàng
Bay tới đậu gốc rạ tơ
Tơ nhỏ, tơ nòn em gỡ
Gió lùa vào vườn thương
Gió quay vòng vườn nhớ
Suốt một đời chờ ai đi bước nữa
Suốt đời cây, gổ vườn vượt quá đầu
Bèo cái dày đặc, mặt ao trải dất.

Thoáng thấy bóng anh dạ em bồn chồn
Lâng lâng như se xấp dẻo ⁽¹⁾ sợi lớn
Như vòng quanh cây to quá một sải ⁽²⁾
Càng đo, cây càng to thừa vòng sải

(1) Se xấp dẻo: Hư dẻo xấp ong sẽ làm nên tháp.

(2) Quả một sải: Đi rừng tìm gỗ, chọn được cây gỗ to (quả một sải) mừng.

Nhìn thấy anh, em như hoá thành rỗng
Thấy rỗng uốn trọi rỗng bên cạnh "sa"⁽¹⁾
Phượng trọi phượng bên cạnh mạn
Em yêu anh ngàn năm không phai
Nếu phai nhạt, nhựa sung quần nhựa "sa"
Dây la⁽²⁾ cuộn thân vai.

Nếu tình em xa, tình anh quấn lại
Cuộn nhau như tơ vàng Mường Chiên⁽³⁾
cuộn lối
Cuộn nhau như tơ óng Mường Chiên cuộn guồng
Cuộn nhau như cây si quấn thân đa
Quý nhau như quý mạ non kiếm giống từ xa
Chàng ra sao gửi lời em biết
Đôi ta sẽ chông gậy đi cùng nơi⁽⁴⁾
Voi chân doăng⁽⁵⁾ ngà xa
Voi chân xa ngà rụng⁽⁶⁾
Suối Nậm Áy⁽⁷⁾ gặp dòng sông Mã
Em cắt vải màu, khâu khăn thêu áo
Vải vàng, chỉ đỏ ghép gôỉ đôi em chờ chàng.

(1) Cành "sa": Loại cây như sung rừng, một loại dương, thân có nhựa dính, lá mập, nấu với cám lợn ăn chóng béo.

(2) Dây "la": Dây đu, đu con nhỏ sau lưng.

(3) Mường Chiên: xã Mường Chiên thuộc huyện Mường La tỉnh Sơn La, tơ tằm tốt có tiếng.

(4) Đi cùng nơi: Yêu nhau đến già, đến chết. Đi cùng trời cuối đất đều có nhau.

(5) Voi chân doăng: Voi to đầu đàn.

(6) Ngà rụng: Voi to, khôn, ở rừng xa, ngà rụng không ai biết, không ai gặp mà lấy được.

(7) Nậm Áy: Một con suối nhỏ chảy vào sông Mã.

14. QUAM HẸN CHAO

Quam hẹn nha hẩu khẩu pá pặt kem pao
Quam chao lẹo nha hẩu khẩu lin Lao pay bó
Quam hẹn vạy ti nả mon
Quam xon peng vạy chấp xón nả xửa
Quam lửa peng vạy ti bón xoi phôm
Xoi phôm tẹ hịa hụ tôốc
Xai peng coi tán khót tôộc vạy bón hua
chầu cón nơ !

Cầu chí lưm cấp xíp chí lưm
Thả pa bú dón kin lao
Thả xai khao dón kin mok
Thả nôộc chook nọi hụ cú cây tua nương
chăng lưm
Thả bán khẩu phảng pên me lon xai
Thả phắc dú hay tằng thút
Thả khiết dảng dú xá hụ tin xôn phay
chăng lưm nơ !

Dịch:

14. LỜI HẸN ƯỚC

Lời hẹn chớ để vào rừng sắt cùng nứa
Lời giao chớ để cho đi Lào vào mỏ ⁽¹⁾
Lời hẹn để nơi mặt gôi
Lời răn, em gài trước ngực áo
Lời thề, em cài chân búi tóc
Gài búi tóc e biết rơi
Anh trao tình thương, em cất trong tim.

Chín quên cùng mười sẽ quên
Đội cá hồng lượn ăn ánh sao
Đội cát trắng óng dầy ăn sương
Đội chim sẻ non chích tiếng gọi gà khắp
Mường ⁽²⁾ hãy quên.
Đội tung hạt tấm thành bãi cát
Đội rau trong chỗ ⁽³⁾ mọc thành cây
Đội nhái khô biết đưa chân đun bếp hãy
quên chàng nhé !

(1) Mỏ: Mỏ muối bên đất Lào

(2) Mường: Làng to, tổng lý, huyện lý nơi đông dân cư.

(3) Rau trong chỗ: Rau dỏ trong chỗ như xói, có nơi gọi xói rau.

15. QUAM CHÔM PẬU MẤU

*Lầy pậu lun téng pu phả
Lầy pậu lả téng pu xửa hiêng mon
Mon lăm kiếu mon lai
Pậu côóc ma nừng ngai
Pậu pai ma xiêu ke nừng lẫu
Pậu chầu lẹo au ma cót non păn non
Pậu phủ nị vệt nặm xấu xuôn phắc chăn co
Vệt nặm xấu xuôn hom ho chăn cản.*

*Têng bản lầy kìn lương
Têng Mương lầy kìn dọn
Pậu phủ nị ma đủ hua chôộc téng bók noọng
Dù hua loóng téng bók a
La bôm pan liêng lụk
Pay hặc pay má dam
Pa hụ pa xoong ke xam nang khữn xú
Hưn hưn lẹo têng bản muôn tom tẹ lỏ pậu ời !*

Dịch:

15. MỪNG NÀNG DÂU MỚI

Được dâu út trái khăn ⁽¹⁾
Dâu cuôi trái đẽm đặt gôi
Gôi đẹp lẫn hoa dẹt
Dâu cả thối xôi sáng
Dâu thứ thối men cất rượu
Dâu ta, cuộn ôm ấp nằm
Dâu này tưới vườn rau tươi tốt
Vẩy nước vườn hành tỏi mập tàu.

Làng xóm được ăn nường
Cá Mường ⁽²⁾ được ăn nhờ.
Dâu này đứng già gạo dạy em
Đứng đầu chày khéo bảo cô ⁽³⁾
Xấp mâm bát khéo nuôi con
Bà con mến nấng đến thăm
Cá biết ba ngả bốn khúc cá tới
Rầm rập xóm làng xum vui, dâu ơi !

(1) Trái khăn: Trái khăn giải đẽm nằm.

(2) Mường: làng mạc tu

(3) Cô: Cô em gái chồng.

16. PÚK KHẨU KHẨU LI LIỆNG
QUAI QUAI PE

Thăng mưa pẳm mạy nhẩu dệt phai
Bai lin tôông lin na púk khẩu
Dệt khẩu hay hẩu pên khẩu hay luông na
Dệt khẩu na hẩu pên khẩu na huông thí
Hẩu pên lai pít xương mák cộ
Pên lai khô xương mák kham
Thăng mưa man hẩu măn man
Pan mưa chôông hẩu chôông
Khẩu chôông hẩu cộp mók
Thok huông hẩu cộp phôn kếng mười
Khẩm kiêu pay tan lẹo hẩu lầy tan
Khẩm bung kếng can pay háp lầy háp
Háp ma xẩu dia luông tēm nén
Háp ma xẩu dia pên mạy kén tēm piềng.

Liệng mu lôông lẹo hẩu khẻo ok
Liệng mu phok khẻo com
Liệng pết cáy hẩu tēm lôộc mạy xang
Liệng mu ma tēm hang mạy lí mạy kén
Liệng ngua hẩu pên ngua me pai
Liệng quai hẩu pên quai me thẩu me núm
Hẩu mi xíp xứ khẩu ả
Mi hẩ xíp xứ khẩu lem
Khẩu lem xương lưạ cáy

Vay háy na pi ná
Vay háy cả phạ mẩu pi nư
Tô xẩu công lẹo ău ok lêng xẩu nok
Tô xẩu khok lẹo ău ok lêng xẩu chan
Van tay bản téng châu ău toi
Tô lệc xẩu chựạ xỏi
Tô nọi xẩu poo vai
Lai tô lẹo bẩu vang chựạk vay pẩu
Tô cẩu vay háy na tư na.

Dịch:

16. TRỒNG LÚA LÚA TỐT
NUÔI TRÂU TRÂU NHIỀU

Tối mùa, dẫn gồ lớn làm phai ⁽¹⁾
Xới đất ruộng trồng lúa
Làm nương, lúa nương bông dày
Làm ruộng, lúa ruộng bông mau
Bông nhiều nhánh như nhánh cọ
Nhiều đốt như đốt me
Lúc lên đồng cho có đồng
Đến lúc mập bông lúa mập,
Lúa mập cho đủ sương
Bông lúa đủ mưa nắng, no sương
Dem liềm đi gặt, đủ gặt

(1) Phai: Đập ngàn nước suối.

Đưa bung ⁽¹⁾ đòn ra gánh được gánh
Gánh về đổ đầy bồ
Gánh về đổ kho quây ván tốt, đầy kho.

Nuôi lợn cái đến nanh dài
Nuôi lợn đực nanh cong
Nuôi vịt gà đầy chuồng tre
Nuôi lợn chó, đầy máng gỗ lõi ⁽²⁾
Nuôi bò thành bò mẹ
Nuôi trâu thành trâu mẹ trâu con
Có mười trâu cái con sừng doăng ⁽³⁾
Năm chục con cái sừng nhọn
Sừng nhọn như cựa gà
Để cày ruộng mùa sau
Để cày cày năm sau năm tới
Con cột trong, buộc ra cột ngoài
Con cột sau đem buộc sà trước
Dân làng bản giúp cùng xâu mũi
Con nhỡ đeo vòng xích
Con nhỏ đeo vòng mây
Trâu đàn đông, thường chẳng bỏ không
Con củ đầu đàn trông cày ruộng.

(1) "Bung": Như cái thùng nan, có hai quai sáu đòn gánh.

(2) Gỗ lõi: Máng cho lợn, chó ăn, đeo bằng lõi gỗ chắc

(3) Trâu sừng doăng: trâu to.

17. PAY HA LUA

Ăn ti phủ khuôn nhing hự
Kín khẩu bầu dú lai
Kín leng kếng kín ngại lẹo bầu dú lạ
Phắc pạ khẩu mưa pá ầu lua.

Ấu lua ầu xoong hóp
Ấu lua tẩu xam hóp
Hóp nưng ầu ma hẩu me êm peng nưng ngại
Hóp nưng téng ma xiêu ke nưng lẫu
Hóp nưng tẩu lôông khuống lạng phay
Hóp nưng vạy Tay cay xang xửa.

Dịch:

17. KIẾM CỦI

Đã là người con gái
Cơm rồi chớ ở yên
Bữa sáng, buổi chiều rồi chẳng ở không
Đeo dao vào rừng đi kiếm củi.

Kiểm củi kiếm hai bó
Kiếm củi kiếm ba bó
Một bó đem về cho mẹ đồ xôi
Một bó đưa về thổi men nấu rượu
Một bó ôm xuống sân đốt lửa
Một bó dành khách phương xa hong áo...

18. BUON XIẾNG NOỌNG NON LEO QUA

Phạ xiểng len toi xai

Bươn hai len toi nặm

Phó hên nặm băng lặc xầu dǎng

Phó hên nặm băng cǎm chǎu kin

Phó hên xửa lǎm nin chǎu tháy

Hên chụ kếm máy chǎu cha.

Phạ xiểng lao bấu xiêng

Báo Tôông Chiểng kếng xao Tôông Chiêng

non nẻn

Chụ nả pẻn non xửa lǎm nin

Lấp lua li bấu ngắm thâng khuôn chai cỏi

thá lẹo nọ !

Dịch:

18. TRĂNG SÁNG CHẮC EM NGỦ RỒI

Trăng tỏ chạy theo cát
Trăng sáng chạy theo suối
Nom thấy suối vực sâu ước lặn dò
Nom thấy nước vực trong xanh muôn uống
Nom thấy áo nhuộm chàm đen ước thay
Gặp cô gái má đào ước chuyện trò.

Trời trong, sao chẳng tỏ
Trai Tôông Chiếng⁽¹⁾, gái Tôông Chiêng⁽²⁾
ngủ yên
Cô nàng mặt tròn trĩnh nằm đệm chàm
Yên giấc rồi, biết chi trai ước mơ đến nàng,
nàng ơi !

(1) Tôông Chiếng: Nói lái đi một chút từ Tôông Chiêng cho đỡ trùng.

(2) Tôông Chiêng: Khu vực cạnh đông Chiêng Cầm thuộc xã Chiêng Cỏi thị xã Sơn La bây giờ.

19. Ú U

Ú u lá non ê

Non lấp ta non nha hảy

Non lầy non li nha tữn

Êm pay ứn hê ma

Êm pay na hê tẩu

Nừng khẩu xúc pay hay

Keng cáy xúc pay na

Keng pa vạy dú hươn mam noọng

Êm pay hay lầy xáy ca

Pay na lầy xáy bắc

Lầy xáy bắc ma nhôm công la

Lầy xáy pa ma nhôm công ú lụk lá me êm nơ!

Dịch:

19. RU CON

Ú... u ru con ngủ đi
Nhắm mắt ngủ đừng khóc
Ngủ được, ngủ ngon chớ dậy
Mẹ đi vắng chưa tới
Mẹ đi ruộng chưa về,
Đồ xôi chín đi nướng
Canh gà chín đi ruộng
Canh cá chín để nhà bón em.
Mẹ đi ruộng bắt được trứng quà ⁽¹⁾
Đi ruộng được trứng cuốc
Trứng cuốc cho con ăn trong địu ⁽²⁾
Trứng cá ăn trong vòng ⁽²⁾.. con mẹ ơi !

(1) Trứng quà: Trứng một loài quạ

(2) Ăn trong địu, trong vòng: Dịch từ tiếng "nhôm cuông la, nhôm cuông ú" có nghĩa đưa bà Mụ mớm cho con ăn chóng lớn. Tiếng ú cũng có nghĩa cái nôi.

20. XAO CHẠN

*Khan pên chua xao chan
Xấu pay hay chấu pay na
Xấu pay na chấu khăm xà pay sòn
Xấu liêng mọn chấu dú hươn lai
Nung xin ta lai quóng côi lớn lớn
Nhăng xao hư bấu dươn
Lườn lườn to é ha phua
Bấu lảng tinh bấu xôm
Bấu xôm po báo xắc
Xiệt chua lụk chai mấn cu xia lạ.*

Dịch:

20. GÁI LƯỜI

*Sinh ra cô gái lười
Người ta đi nương, cô đi ruộng
Người ta đi ruộng, cô cầm vọt đi xúc
Người ta nuôi tằm, cô ngồi không
Váy xọc mắt hoa, nhưng nhúng dít
Đời con gái chẳng siêng
Lườn lườn mong có chồng
Không đáng thật chẳng xứng
Chẳng xứng chàng trai siêng
Tủi duyên trai cần mẫn con ta.*

21. KHÍ CHỌN CHA

*Khí chọn cha, kha boong bok
Chok mạy pao, xao hươn tẩu
Chẫu ười ý, hươn nư
Mak khưa xúc, mak pục xỏm, khẩu tồm van
Khẩu xan chứt
Ừ dựt khừn hươn luông
Hươn luông mi áng ngon áng cẳm nừng khẩu
Hươn chẫu bẩu mi xằng...*

*Khí chọn cha, kha Mưong Muối
Huối Nặm Bắc, huối nặm bó
Phó pay tẩu hên côn khí hư
Phó mư nư hên xẩu khí mạ
Khí mạ khừn khẩu khin
Khi ling khừn khẩu khá
Lặ kin xá lẩu khôm
Lặ kin nôm me nủ
Me nủ hự pẩu ken
Tắc ten hự tẳm khẩu
Phủ thẩu hự xan bung
Pi lung hự xan xạ
Ồi dú lạ ỏi van
Xoong po côn cheo hư ỉn lạ... lạ.*

*Khí chọn cha ỏn dọn
Xao liệng mọn bẩu pên*

Chưa khẩu ên pay púa
Pay púa lấy ứng ca
Ma hươn lấy nang nọi
Nang nọi phật tin xin pay cón
Nang nọi phật tin xửa pay cón.
Cấp bữa phật pik lao pay cón
Nàng ông khăm bằng lếch pay cón
Nàng ông khăm bằng toong pay cón
Xoong tô pết tó tum tó phoong pay tẩu
Chậu xoong lếch pay xáo
Chậu xoong báo pay ha
Ha lấy cá Mương Êt
Phạ lét toóng pha tu Chiêng - Ngon
Phạ lét toóng pha tu Chiêng - Cấm

Êm nai ời... ời !
Me Lả khả cáy tử cáy tắc cu tai
Tai mự lău... lău
Tai mự huộng... huộng
Khả cấp cuồng cấp cuồng peng khuôn
Tập meng nguôn peng lăm
Pên té lăm bấu li
Pên té phi hươn hại
Pên té ải hươn hôộc
Tôốc thiêng hay kìn teng
Tôốc Mương Thanh kẹo mak

Tôóc pak bán léng ngua
Tôóc pak bán léng quai
Khả quai nọi quai ón kìn lượt
Lượt nị lượt bầu po
Lính nọi bầu kìn lầy
Lính nọi hãy pay ta
Êm ủ êm da hãy khoen hỉng khoen xá ôn
ên... ên

Bươn bươn, lao lao
Xoong í xao tằm khẩu
Xoong phủ thẩu lôốc nuốt cưa mu
Xoong tô pu ca hu phần chựak
Xoong tô lưak non vên
Xoong tô nhên kìn cây
Xông tô náy phứa hang
Xoong tô qang kìn nhà
Xoong tô mạ cấm năng kìn chiêng... chiêng.

Dịch

21. ĐU ĐÁNH ĐU (Đồng dao)

Du đánh đu..., nhành cây chó đẻ
Cốc ống nứa, gái nhà dưới
Hầu cô chị nhà trên
Quả cà chín, quả bưởi chua

Bánh chưng ngọt, hạt gạo nhạt
Đánh đưa lên nhà to ⁽¹⁾
Nhà to có chậu bạc chậu vàng ngâm gạo
Nhà ta chẳng có chi...

Du đánh đu, đường Mường Muối ⁽²⁾
Suối Nặm Bắc, suối nước nguồn
Nhìn phía dưới thấy người đi thuyền
Nhìn lên trên thấy người cưỡi ngựa
Cười ngựa lên Khẩu - Khin ⁽³⁾
Cười khi lên Khẩu - Khá ⁽⁴⁾
Trộm uống cần rượu đắng ⁽⁵⁾
Trộm bú vú bà mẹ
Bà mẹ biết thổi sáo
Bà chị biết thổi kèn
Cháu cháu biết giã gạo
Người già biết đan bung ⁽⁶⁾
Anh vợ biết đan xạ ⁽⁷⁾
Mía ở không mía ngọt ⁽⁸⁾
Hai người đàn ông chèo thuyền chơi không...
Đu đánh đu lơ lửng
Gái nuôi tằm chẳng nên

(1) Nhà to: Nhà quan.

(2) Mường Muối: Huyện Thuận Châu thuộc tỉnh Sơn la bây giờ.

(3) Khẩu Khin: Đốc núi Khẩu Khin.

(4) Khẩu Khá: Đôi rừng Diêng.

(5) Cần rượu đắng: Uống trộm rượu cần đắng men của nhà quan.

(6) Bung: Cái bung đan nhỏ hơn cái thùng, có quai xâu đòn gánh.

(7) Xạ: Cái xạ nhỏ hơn cái bung, mắt đan thưa, dùng đựng rau, rửa rau.

(8) Mía ở không mía ngọt: ý nói người có ngôi không mà giàu sang, sung sướng.

Dây gân rừng đi Lao ⁽¹⁾
 Đi Lao được núc nác ⁽²⁾
 Về nhà được nàng bé
 Người bé xòe chân váy đi trước ⁽³⁾
 Người bé xòe gấu áo đi trước ⁽⁴⁾
 Bướm bướm xòe cánh hồng đi trước
 Nàng Ông ⁽⁵⁾ bụng ống sắt đi trước
 Nàng Ông bụng ống đồng ⁽⁶⁾ đi trước.
 Hai con vịt đùa sóng xuôi dòng
 Sai hai kẻ đi tìm
 Sai hai hầu đi kiếm
 Kiếm được tận Mường - Ét ⁽⁷⁾
 Nắng loé rọi cửa Chiềng Ngơn ⁽⁸⁾
 Nắng loé rọi cửa Chiềng Cầm ⁽⁹⁾

Bà ngoại ời... ời !
 Cái Út giết gà con của cháu chết.
 - Chết hôm nào... nào ?
 - Chết ngày huông... huông ⁽¹⁰⁾
 - Giết con chai, con hén cầu hồn

(1) Đi Lao: Đi Lào, đi biệt tăm.

(2) Núc nác: Quả núc nác ăn được.

(3) Váy đi trước: Váy xòe ra dài quét đất.

(4) Áo đi trước: áo dài vùng gấu xòe đi trước.

(5) Nàng Ông: Bà tổng hào, lang đạo.

(6) Ống đồng: Thời xưa dùng ống bằng đồng, bằng sắt đựng thức ăn.

(7) Mường É: Xã Mường É thuộc huyện Xiêng Kho tỉnh Hòa Bình bên Lào ở hữu ngạn dòng sông Mã giáp đất huyện sông Mã tỉnh Sơn La.

(8) Chiềng Ngơn: Tên núi Chiềng Ngơn

(9) Chiềng Cầm: Tên vùng Chiềng Cầm.

(10) Ngày huông: "Mự huông" ngày thứ năm trong tuần. Một tuần tính theo lịch Thái mười ngày. 3 tuần là một tháng.

Đập con ruồi chữa ma ⁽¹⁾
 Tại con ma chẳng lành
 Tại từ ma nhà xấu
 Tại từ anh nhà meo ⁽²⁾.
 Rơi lều nương ăn dưa
 Tôi Mừng Thanh ⁽³⁾ nhai quá
 Tôi địa bán buộc bò
 Tôi địa làng buộc trâu
 Giết trâu non ăn tiết
 Tiết này tiết không đủ
 Trẻ con không ăn được
 Trẻ con khóc ra suối
 Mẹ già khóc vin trần, vin gác bếp đu đưa ⁽⁴⁾...
 Trăng trắng, sao sao
 Hai cô gái già gạo
 Hai ông già nhổ râu, nuôi lợn
 Hai con cua thập thò trong hang vụn thùng
 Hai con mòng ngủ trưa
 Hai con cáo ăn gà
 Hai con cây tết đuôi
 Hai con nai ăn cỏ
 Hai con ngựa hồng ⁽⁵⁾ ngồi ăn cỏ Tết... Tết.

(1) Chữa ma: Cúng ma, ám chỉ cái Ut là con gái nhà bề trên, cây thân cây thế.

(2) Nhà meo: Tại mình nghèo, nhà meo mốc.

(3) Mừng Thanh: Điện Biên Phủ thuộc tỉnh Lai Châu bây giờ.

(4) Vin gác bếp đu đưa: Đói khổ.

(5) Hai con ngựa hồng: ám chỉ hai người nhà giàu sang quyền quý.

22. PHẪNG QUAM PO ME VA PHẪNG QUAM CHỤ

Xai lả hua co nhing ời
Phẫng quam chụ va chí phẫng quam lôm lê
Phẫng quam lôm chí tai dák
Phẫng quam chụ nả ma tai lai lok qua
Phẫng quam pi peng xai xia lạ
Phẫng quam me êm peng chí lảy tư cúp
chĩa Mương Púa loong xoong
Phẫng quam pi peng xai tư cúp toong lăc
len bai hay
Ha va ! Me êm peng hảm luông chụ bầu nhá
Po peng lá luông chụ chí nẫu phẫng
Tai cấp peng lang lẹo
Tai cấp kiểu nhặt nhội bầu lỉnh ma xôông
Tai cấp peng pan lảng heo há
Tai cấp lả ming chụ pan lảng lảy heo xao quai
Láp côm cẳm po lả tư lảng bảu ca
Láp côm cha tư lảng bảu khẩu
Láp cẩu hội noọng lả chí chái côm xia.

Dịch:

22. NGHE LỜI BỐ MẸ HAY NGHE NGƯỜI YÊU

Tình yêu thương em ời !
Nghe người yêu hay nghe lời gió ?

Nghe lời gió chết đói ⁽¹⁾

Nghe lời tình trai e thác hoài

Nghe lời anh e uống công

Nghe lời mẹ được đội nón Mường - Púa ⁽²⁾

loong thoong

Nghe lời anh e đội lá chuối khô xới nương

Nhưng, mẹ ngăn tình chẳng được

Cha quở mắng chuyện tình chẳng nghe,

Chết cùng anh cũng mặc

Chết bèn chàng chẳng ân hận chi

Chết cùng tình như được mổ năm cột ⁽³⁾

Chết với người yêu như được ma hai chục trâu ⁽⁴⁾

Gươm biếc của bố coi tàu lá giang

Gươm ráp của cha coi tựa lá lùa

Gươm chín trăm sẽ thóc lười cho xong ⁽⁵⁾.

(1) Nghe lời gió chết đói: Hà miệng ăn gió không thể sống được.

(2) Nón Mường Púa: Non quý mua từ bên Lào đem về.

(3) Mổ năm cột: Người chết làm ma được dựng cột phướn bằng nhiều vuông vải xanh đỏ làm cột mổ. Nằm cột mổ là đám ma to.

(4) Ma hai chục trâu: Thịt hai mươi con trâu làm ma.

(5) Gươm sẽ thóc lười cho xong: Quyết sống chết với người yêu.

23. THẢ PENG XIA LẠ

Xai peng ời...

Bẻo lả kin mak lang

Vang peng kin mak cai hạng

Bẻo lả kẹo pu chuông tang tới

Tản chú lẹo ma ời nặm ta

Pên té xai peng cái khua lút hẩu ha chon

Cái khua lon vậy ha tôốc

Tản chú hak tôộc khuôn lai.

Dịch:

23. TIẾC PHẬN ĐỢI CHỜ

Thương em ời !...

Dối em ăn quả cau ⁽¹⁾

Bỏ em ăn đào hoang ⁽²⁾

Dối em nhai trầu đại ⁽³⁾

Mộng tình lừa nước mắt

Tại anh nữ đặt cầu mớm cho em qua

Đặt cầu chênh vênh cho em ngã

Xây dựng tình duyên thực, thương tình !

(1) Quả cau: Cau rừng không ăn trầu được.

(2) Đào hoang: Quả đào hoang không ăn được, có ý xa cách nhau.

(3) Lá trầu rừng không ăn được.

24. ẨM ẨM KHỔM ẨM PHUA

Khẩu pá mạy nằng pá chưa nhing tôộc
Nôộc nằng pá chưa nhing von
Ma hươn mon dú xuôn chưa nhing hạng
nhing hak lầy hạng
Bầu phăng quam po lá hự po lá chí tất
lương lếng
Bầu phăng quam me êm peng hự me êm
peng chí tất lương khẩu
Bầu lầy kin khẩu têng xong lôổng phát
Chí lầy kin khẩu têng tất ma lia.

Po lá bầu tam chầu hêng
Me lá bầu têng chầu ha
Bầu tam chầu hêng ngựa pay na
Bầu tam chầu ha quóng khen cộp chụ.
Ma tang nị me êm peng chí xuôn xửa
Lửa tang nị me lá chí xuôn khăn
Phủ pên peng nha pak ỉn khoong muôn mùa
Nha pak hua khoong muôn bản
Nha pak tản chụ khoong muôn khuống
xao hong lay nơ !

Xoong hầu bầu lầy căn lằm pạ tóc tả lang
pên lằm lít
Lằm mịt tóc tả lang pên lua

Không để tùy con bò đi ruộng
Không để tùy ta vung tay chọn tình.
Về bên này mẹ dẫu áo
Tới bên kia mẹ cất khăn
Anh chớ đùa với tình cho vui
Chớ gheo tình cho hay
Trao tình thương, chẳng phải bông đùa bên
sân đâu nhá !

Hai ta không được nhau
Chuôi dao to rơi găm sân thành của bỏ
Chuôi dao nhỏ xuống găm sân thành củi đun
Dấu chân rơi giữa ruộng chín khúc đành mặc.
Em cắt dây mía, dây nho buộc củi
Cắt dây tình không thương trong một ngày
Bỏ chồng chẳng yêu trong một đêm.
Em cái đến cùng, cái bằng xong
Sẽ cái mặt núi riu bỏ
Anh hãy cùng với em
Em quyết theo anh
Em tin cá mọm, chớ phải con mọm⁽²⁾ cụt đuôi
Em tin cá trôi, chớ phải con trôi đuôi cong
Em tin ở tình yêu
Chớ phải tình yêu người khác đấy nhá !

(1) Dành li: Phai ly biệt, không lấy người bị cha mẹ ép gả mà mình không yêu.

(2) Cá mọm: Giống cá trôi môi mím hay sông ở suối nước chảy.

25. BẦU ẦU LẦY NOONG BẦU PHẪNG

*Hua chăur kiểu hua co nhăng chữ
Quam chữ lả nhăng chữ khan lương
Quam xương lả chỉ xương tấu chua
Quam pak tản té chậu chụ lả bầu lau lưm xia
Quam hện bầu khẩu pá pật kem pao
Quam chao bầu khẩu lin Lao pay lắc
Quam báu hặc peng xấu bắc lai thổi lang mặc
Quam bầu hặc ủa ón nọi xấu bắc lai quam
lang mặc peng nơ !*

*Khuôn chai khiên tó peng xương xáng luông bả
Khiên tó lả ming chụ xương xáng hăn mo
Xoong hấu lấy cân bầu mi chơ hại kếng chơ nhay
Chẳng chỉ hại to mưa lãng phay
Chẳng chỉ nhay to chơ cóm luk bầu lấy
Luk hấy hự khuôn chai ầu lọ phải lôông ti
Báu lấy peng neng bầu téng hươn lủ
Bầu lấy ỉng pên chụ neng bầu téng hươn kin.*

Dịch:

25. ANH SẼ CƯỚI EM BẰNG ĐƯỢC

*Trái tim cuộn bên cổ còn nhớ
Lời nhớ, anh còn nhớ tâm vàng
Lời thương, anh còn thương suốt đời*

Lời trao đổi xưa chẳng bao giờ quên.
Lời hẹn, không thả rừng trúc thành nứa
Lời giao chẳng cho sang Lào ⁽¹⁾ đi xa
Lời không yêu em, ai vẽ chuyện mặc ai
Lời không thương em, ai nói ngoa mặc người !...

Anh với em như con quay đang quay
Anh với em như con quay quay tít.
Đôi ta được nhau không lúc giận dữ
Chỉ bức lúc khó đốt lửa cháy
Chỉ bức lúc con khóc dỗ không được.
Con khóc anh đem cán bông xuống gõ
Đem cán quạt dỗ con chơi.
Không được em, anh không dựng nên nhà
Không được em, anh quyết chẳng xây cuộc đời.

(1) Sang Lào: Đi không hẹn ngày về.

26. ẦU PẬU

Chòm hên chòm thuk ín ma ta
Chòm thuk ta ma nả
Chòm thuk nả êm da xoong hươn
Pậ luk lả êm chí hụ pẩn khẩu mưa xẩu
mư ý

Chang chí khẩu xú mư a
Chang hụ báỉ pa xó mư êm me nủ.

Luk lả êm ời !
Êm hư muôn hum hum bấu mi chơ thẩu
Muôn hẩu hẩu bấu mi chơ pên xăng
Chí thẩu cấp Tạo mường lum xam lơi
Lan pú chang hịa kin ngai
Lan ta nai chang hịa kin khẩu.

Dịch:

26. LẤY CON DÂU

Vừa nhìn đã thấy ưng ở mắt
Thuận mắt ưng cả mặt
Vừa thuận mắt bà nội cả hai nhà
Con dâu quý của mẹ khéo biết nắm xôi
đưa tay chị
Khéo nướng xôi đưa tay cô

Khéo biết trộn cá nắm xôi ⁽¹⁾ đưa tay mẹ.
Con quý của mẹ ời !
Mẹ mừng hân hoan không có lúc già
Mẹ vui vui không có lúc yếu đau
Sẽ già bên Tào ⁽²⁾ trên trần ba đời ⁽³⁾
Lớp ông nội khéo mời cơm bữa sáng
Lớp ông bà ngoại khéo mời ăn cơm.

(1) Trộn cá nắm xôi: "Bái pa" Cả các món gỡ sạch hết xương, nhào vào giữa nắm xôi, nắm chặt lại đưa người già hoặc trẻ ăn khỏi hóc.

(2) Tào: Gọi tôn kính chồng bà.

(3) Ba đời: dài lâu bằng ba đời người thương.

27. BOK LUK PẬU DUỖN

*Coi pay hay toi a
Coi pay na toi mú
Coi ổ hộ tay bản xum na
Phẫng quam me êm peng téng bok xon tằm
Coi cồm nả tó xum hỏốc nha mang
Khoang ta xấu xum xang nha mỏm
Háp nắc ỏm tua bản nha ngắm xia heng
Chưa căn dưỡn xoong khen nha nướỉ luk ời !*

Dịch:

27. KHUYÊN BẢO CON DẬU

*Hãy đi nương cùng cô
Hãy đi ruộng cùng bạn
Hãy góp sức cùng dân làng hợp xum
Nghe lời mẹ thương dạy bảo khuyên răn
Hãy cúi mặt xuống bụi bương chớ ngại
Đưa mắt xuống bụi tre chớ buồn
Gánh nặng đi quanh làng chớ nghỉ uống công
Rủ nhau làm lưng đôi tay chớ ngại mệt con ời!*

(2) 25 BÀI HÁT HẠN KHUÔNG

I. TẶC XUNG HẠN KHUÔNG

(Báo khắp)

Dú lăc phó hên phay

Dú cay phó hên nặm

Phó hên nặm băng lặc chăur dăng

Phó hên nặm băng cắm chăur kin

Phó hên xửa lăm nịn chăur tháy

Phó hên chụ kếm máy chăur cha

Phó hên ta lước le chăur tăn

Phó hên Hận Khuông tẳg hươ pộn chăur

kếm pương cộn lê !

Chang ầu cốn mương lăur ma tẳg

Chang ầu mạy nẳng pá mương lăur ma pun

Phó hên to chắc chắn hỏỉ lắc nhắu xon lon

Phó hên to mak mon hỏỉ lắc xay hỏm hính

Phẳng nghin to xươg tính kiểu xươg

coọng hơn pí xi lo

Xươg hua co báo xao muôn mua cầu của

cộn lê !

Dịch:

1. NGÔI KHEN HẠN KHUÔNG

(Nam hát)

Đàng xa nhìn thấy lửa

Đàng xa nhìn thấy nước

Thấy nước sông sâu muốn lặn

Thấy nước sông trong muốn uống

Thấy áo đen chàm muốn thay

Thấy em má hồng muốn chuyen

Thấy người, mắt lướt muốn trao ⁽¹⁾

*Thấy Hận Khuông dựng lọng lầy muốn lên
cây nhờ lằm thay !*

Khéo đưa người từ nơi nao đến dựng

Khéo kiếm gỗ từ nơi nào đến xấp

Thấy đàn ve sầu ⁽²⁾ mắc chóp cột lớn từng dây

Thấy đàn quả dâu ⁽³⁾ treo đỉnh cột chủ kín ngọn

*Nghe tiếng đàn hoà nhịp công, đàn môi,
sáo, nhị*

*Giọng nói cười trai gái mừng vui luyến cuộn
lằm thay !*

(1) Trao: Trao đời chuyen tâm tình.

(2) Ve sầu: Lát nhuộm màu đàn hình ve sầu bằng tre trang trí Hận Khuông.

(3) Quả dâu: Quả dâu già treo trang trí cột giữa Hận Khuông.

2. XO KHÙN HẠN KHUỐNG

(Báo khắp)

*Xo khùn thán huôm luông én dơ
Xo khùn ten huôm luông con lé nơ
Xo khùn còn nộc tử
Xo khùn dók chụ huôm phúc bun luông lé dơ
Lay xam khấn lôông phốc ầu ái lé dơ
Lay hôóc khấn lôông diêu ầu ái lé dơ
Lay hiêu nọi peng xai lôông cái ầu ái lé dơ !*

Dịch:

2. XIN LÊN HẠN KHUỐNG

*Xin lên sàn cùng rông lượn với nhé
Xin lên chòm cùng rông ngời với nhé
Xin lên lồng chim gáy
Xin lên đùa vui cùng phúc đức rông với nhé
Thang ba bậc thả xuống đưa anh lên với nhé
Thang sáu bậc thả xuống dẫn anh lên với nhé
Thang tre nhỏ của Nàng thả xuống cho anh
lên với nhé !*

3. BẤU HÊ MI LAY KHÚN

(Xao khắp)

Lay xam khăn nhăng dú cơ pu hôốc
Lay hôốc khăn nhăng dú cơ pu xang
Bầu mi pạ côm bang bầu thang ầu lầy
Mạy hôốc lúa bẩu cộm măn dú chom thiêu
Khuôn nhing côn điêu bầu tiêu ầu lầy
Khuôn nhing chẳng chí ha toong ching
kiếng ma hó leng
Khuôn nhing chẳng chí ha toong kêm đeng
ma hó khẩu
Chẳng chí nơ họt chẩu pi noọng ma lao ầu lay
Coi dệt chẩu ón xương nặm tan
Coi dệt chẩu ban xương nặm ời
Coi choóng thả lẹch nọi lang mẩu mi lay ái ời!

Dịch:

3. CHUA CÓ THANG LÊN
(Nữ hát)

*Thang ba bậc còn ở trên rừng bương
Thang sáu bậc còn ở trên rừng tre
Không có dao mỏng lưỡi không phát lấy được
Cây bương lớn lá vông nó ở trên chỏm cao
Em đây một mình sao lên lấy được
Em sẽ kiếm lá dong nhẵn về gói cơm chiều
Em sẽ kiếm lá "Kê đeng"⁽¹⁾ đem về gói cơm
Sẽ nhờ đến anh em đi phát kiếm thang
Hãy tỉnh tâm mềm tựa như nước đường
Hãy tỉnh tâm ngọt tựa như nước mía
Hãy nán đợi chờ chút ít, sau rồi có thang,
anh ơi !*

(1) Lá "Kê đeng": Loại lá dong dài, quanh lá đo quạch, không thể dùng gói cơm ăn được.

4. CHUỐP HỊN NHUNG KIN (Báo khắp)

Hịn kin lả hứk mết to bung lẹo lỏ
Nhưng kin chai hứk mết to pụn lẹo lỏ
Tô mất khừn hừn hựn chí hẩu pi lả dệt xứ
pên lê ha !
Noọng lả ái ời !

Dịch:

4. BỊ DĨN, MUỖI ĐỐT (Nam hát)

Dĩn đốt anh, ăn hết bằng cái "bung"⁽¹⁾ rồi
Muỗi đốt anh, ăn hết bằng cái "pụn"⁽²⁾ rồi
Bọ chó từng đàn leo bám, cho anh chịu sao đành
Em thương của anh ời !

(1) Cái "bung": Đan như cái thụng, vuông góc, co quai để gánh, dùng để đựng thóc gạo.

(2) Cái "pụn": Nan tre đan như cái chiếu, dùng trải phơi thóc.

5. PHÔỐC LAY HẦU KHỦN (Xao khắp)

Kháy nị, lay xam khấn khuôn nhing
chăng phôốc

Lay hôốc khấn chẳng diêu

Lay hiêu nọi peng sai chẳng cái

Chí khừn hưk chẳng coi xăn lu lay

Bấu xăn lu lay hưk dẩn to lay nhing lok

Bấu tok lu lay hưk dẩn to lay nhing con

Lay lok, khuôn pì lả chí on

Lay lon lẹo pì lả chí tôốc

Pì lả tôốc lẹo bấu mi mu lầu xú khuôn

Bấu mi kéo bun păn mới chầu

Bấu mi nầu phua Tào nóm nok ma păng

Chí khừn chẳng khừn ma năng khua lon ⁽¹⁾

Năng khót tok coi xon

Năng khua lon ⁽¹⁾ con tản

Phầu mi chụ công bán hưk dất da kheo

Phầu mi luk khoen eo éo neo nha khừn

Bấu chư chạng tin phôi ma nhăm chí phay lả

Bấu ới ỉn pên chụ nha ma tản xiết xương lẹ nơ!

(1) Khua lon: Nọi lải "Khon lua".

Dịch:

5. THẢ THANG CHO LÊN

(Nữ hát)

Bây giờ, thang ba bậc em thả xuống
Thang sáu bậc em trao
Thang tre nhỏ em bắc
Nếu lên hãy lắc xem thử cái thang
Không lắc thử thang, e lỡ thang em bị một
Không đóng thử thang, e lỡ thang em lúc lắc
Gặp thang một, hôn anh e tủi
Thang móm, anh lên sẽ ngã
Anh ngã rồi, không có lợn, rượu cũng vía
Không có người thương giống như mình
Không có chồng Tạo ⁽¹⁾ trai trẻ đem đến
Nếu lên, hãy lên ngồi cúi bó ⁽²⁾
Ngồi lên nút lạt xin dạy
Ngồi cúi bó ⁽²⁾ khê đổi trao
Ai có tình trong bản, hãy đánh dấu phẩm xanh
Ai có con bên nách nũng nịu hãy đừng lên
Không phải con voi đừng bước đến dẫm sán
bếp em
Chẳng phải chơi thành tình, chớ đến trò
chuyện sáu thương.

(1) Tạo: Tiếng gọi tôn cao, cậu con nhà quyền quý

(2) Cúi bó: Nói lại là bó cúi.

6. KHÛN HẠN LEO NHẮNG XÔNG DƯN
(Xao khắp)

*Pên xa păng xương mạy inh hưak chín lê
Pên xa pưak xương mạy inh phắng
Mia lả xắng ma dưn á
Ế cừm chắng bấu cừm té ta vên nhắng chậu
lê ha
Ế thàng nẫu mینگ chụ chí khửn ma thóm
ầu quam xắng lê !*

Dịch:

6. LÊN SÀN RỒI CÒN ĐỨNG
(Nữ hát)

*Sừng sừng đứng như cây dựa lợi thế anh ơi ,
Sừng sờ như cây gổ dựa vách đất
Vợ chàng nhần đến đứng sao ?
Muốn trở về sao không về từ còn mặt trời
Thương nhớ người yêu sao lại lên đây dò lời!*

7. THAM DỌN TẮNG
(Báo khắp)

*Bấu mi tắng pi lả chẳng dụn lok
Lét ok toòng tin tắng bai lương
Xương chai hẫu khuôn chai dọn tắng lé dơ !*

Dịch:

7. HỎI MƯỢN GHẾ
(Nam hát)

*Không có ghế anh đây đành phải đứng
Nặng lên chiếu rọi chân ghế mây vàng
Thương anh xin hãy đưa mượn ghế ngồi.*

8. BẦU MI TẮNG
(Xao khắp)

*Khuôn nhing hưk thưk mi phuk pu át tẹ
lò pi lả ời !*

Thưk mi xát pu diên

Thưk mi chiên ngon cãm pu cái tẹ na

*Hak va hư, pi noọng Xả Mương Huak bầu
hê ma khai bai*

Pi noọng Xả Mương Quai bầu hê ma khai tắng

Khẳng tắng bôm ma tó tam quam

Khẳng tắng bai măn tó tằm châu phải

Hay bầu hay pi lả ngấm đu lé dơ !

Bầu mi tắng năng khiêng

Bầu mi khiêng năng bôm

*Bầu mi bôm năng phạk cang chan chên lò
ái ời !*

Dịch:

8. KHÔNG CÓ GHẾ
(Nữ hát)

Em đây, đáng có chiếu trải phơi anh thương ơi!
Đáng có xát⁽¹⁾ trải liền
Đáng có chần chiên bạc vàng trải lớp mới phải
Thế nhưng, anh em Xá⁽²⁾ Mường Hủa⁽³⁾
chưa đến bán mây,
Anh em Xá Mường Quai⁽⁴⁾ chưa đến bán ghế
Chiếc ghế gỗ trò chuyện tiếp lời
Chiếc ghế mây đối bằng châu vãi⁽⁵⁾
Nghèo hay không mong anh nghĩ giùm
Chẳng có ghế ngồi thót
Chẳng có thót ngồi khúc gỗ
Không có khúc gỗ ngồi phệt giữa sàn thôi
anh ơi !

(1) Xát: "cái xát" đan bằng cột tre như cột, dùng trải nhà.

(2) Anh em Xá: Anh em người Khơ-Mu có nghề đan ghế mây đẹp.

(3) Mường Hủa: Xã Mường Hủa thuộc huyện Thuận Châu, Sơn La.

(4) Mường Quai: Huyện Tuần Giáo thuộc tỉnh Lai Châu.

(5) Châu vãi: Một "châu vãi" Thái bằng bốn sải, mỗi sải bằng 1,50 mét.

9. DỌN TUNG QUÂN

(Báo khắp)

Khuôn chai hư co khêm é kìn hát

Co khát é kìn quân

Tung quân nọi xoi luông cãm pok nhing dê ?

Dịch:

9. MUỘN ĐIỀU HÚT

(Nam hát)

Anh đây cố khàn muốn nhai vó

Cố thèm muốn hút thuốc

Điều cây nhỏ khắc rồng vàng bọc của em đâu?

10. XU CHẮNG BẤU PUA MA ?

(Xao khắp)

Tung hiết pi lả chẳng bầu pua ma pheng

Tung kheng chẳng bầu pua ma nẳng

Chẳng bầu hẩu lụk nọi pua toi ma lom lê ha ?

Dịch:

10. SAO KHÔNG MANG THEO ?

(Nữ hát)

Ống điều sao anh lại chẳng mang theo

Ống hút sao chẳng mang cùng

Sao không bảo con nhỏ giúp cùng đem cho ?

11. É HIẾT TUNG QUÂN KHOONG PENG
(Bảo khắp)

*Tung hiết pi lá cọ pua ma pheng tẹ na
Tung kheng cọ pua ma nằng
Hak va ma tang huổi hin cứp
Ma tang huổi hin cấp
Phạ pláp lưỡm plạt lôm hôi còn ték xia
Đầy hiết tung quân peng chí xia xáng mau cầu
Đầy hiết tung quân nẫu ming chụ chí xia
xáng mau non tẹ lỏ !*

Dịch:

11. MUỐN HÚT BẰNG ĐIỀU
CỦA NGƯỜI THƯƠNG
(Nam hát)

*Ống điều anh có mang theo thực mà
Ống hút cũng có mang cùng
Nhưng trên đường đi, qua suối gập ghềnh
Qua đàng suối đá gồ ghề
Trời nổi chớp loè, anh ngã, va đá điều vỡ
Được hút bằng điều của người thương sẽ
tan cơn đau đầu,
Được hút bằng điều của người tình sẽ tỉnh
cơn buồn ngủ.*

12. ẦU TUNG QUÂN HẦU BÁO HIẾT

(Xao khắp)

Ăn nị đín mây ở tôm côóc

Đín mây hôóc tôm ta

Tung quân nọi xang nam pok tầu

Pi hiết ỉn lẹch nọi nha lầu mang xia

Kin quân chẳng coi kin xoong hiết

Hiết quân chẳng coi hiết xoong ngoi

Chẳng coi hiết xam ngoi

Ngoi nưng mưa kháo hộc pai kên

Ngoi nưng mưa kháo lên pai củ

Ngoi nưng mưa kháo nầu mینگ chụ mĩa

mینگ công hươn,

Cọ pưạ co nưng kin co nưng chí hoọng

Toọng nưng kin toong nưng chí chang

Kin quân nha vang xia nầu mĩa khuôn

mỏm mok lé nơ !

Dịch:

12. ĐEM ĐIỀU ĐƯA TRAI HÚT THUỐC LÀO
(Nữ hát)

Đây đóm bằng cây "mạy ỏ" ⁽¹⁾ cả gốc

Đóm cây bương cả đốt

Ống điều nhỏ tre gai đắp tro bếp

Anh hút chơi chút ít chớ thể chữa đi

Hút thuốc hút hai hơi

Hút thuốc hút hai điều

Hút ba điều

Một điều gửi tặng con sóc nhỏ trên ngọn

cành bồ quân

Một điều gửi biếu con sóc đuôi to trên ngọn

cây sấu

Một điều gửi tặng vợ thương yêu trong nhà

Vì rằng, một họng hút một họng sẽ kêu

Một dạ hút một dạ sẽ than

Hút thuốc chớ bỏ vắng người vợ thương tủi lòng!

(1) "Mạy ỏ": Bụi cây "ỏ" không chẻ làm đóm hút thuốc được.

13. QUA LAI CUN, TÔ Ồ MẶC
(Xao khắp)

*Khen khoa chọn chuông nay lả nhá lỏ qua
Chơ lâu vên tằm khẩu lúp phạ mưa mựt
xĩa xeng
Va xoong xương căn hực chẳng tẩu
Tẩu huôm hạn ỉn khuống lai vên pi ơi !*

Dịch:

13. QUA NHIỀU ĐÊM, HÁT THƯƠNG YÊU
(Nữ hát)

*Tay phải em nhắc guồng se sợi, ta nghỉ chẳng
Rồi sau, khi mặt trời thấp lặn mất, tối đêm
Nếu đôi ta thương nhau, hãy lại đến
Đến cùng xum Hạn Khuống ta chơi vui
nhiều ngày anh ơi !*

14. ÁI CUN HUON TÀN XÚ PO ME

(Báo khắp)

Chơ nặn chai chẳng cùn xú hươn ha đảo

Uôn chẳng tàn xú chầu me liệng tềng po

chom kình

Nẫu khuống bôn báo xao muôn mua hữn hữn

Luk chẳng khừn hạt hạn lom mú xao ham

Hên to bo do nựa đeng lao kềm máy

Hên to xỉn kếng xửa lái lựa chấp pém khen nga

Luk cộ chung thâng chụ non lău phẩn

poóng me ời !

Mưa nặn me kình pòm po kình mưa muôn

Chai chí lôông hươn me êm peng chẳng len

xáo xửa

Chí lừa tẩu phái nị me lả nhăng len xáo khăn

Há cộ ừm xửa lầy len lít

Díp xửa đẩy len điêu

Tí pá nhả ma nhi nhấp

Tí pá khắt ma nhi nhoong

Hua pên phoong mak nhả

Chai chẳng ma cộp căn nằng hươn chụ tô

ổ nẳm nĩa.

Dịch:

14. ANH TRỞ VỀ THƯA VỚI MẸ CHA
(Nam hát)

Khi ấy, anh trở lại, về với gia đình
Anh thưa câu chuyện kể cùng mẹ cha
"Hạn Khuống" nọ nam thanh nữ tú xum vui
Con đã lên sàn vui cùng đàn thiếu nữ
Mắt nhìn thấy mặt má đào xinh tươi
Các cô xiêm áo lụa là, ngực cúc bướm bạc,
tay đeo vòng ngà.
Con đã chung tình, đêm nằm tưởng nhớ mẹ ời!
Lúc ấy, mẹ cha biết vậy tỏ ý mừng vui
Con sắp xuống nhà, mẹ vội tìm cho con
chiếc áo mới
Con sắp đi chơi với người thương, mẹ vội
tìm cho con chiếc khăn ⁽¹⁾
Anh được áo ôm chạy liền
Nhặt cầm áo chạy một mình
Len rừng cỏ cây rì rì
Len rừng bạch bối rào rào
Đầu dính đầy cỏ quả khô
Đến gặp nhau nơi nhà người thương rủ rì
chuyện tình.

(1) Khăn: Khăn đen dài dùng chít quần lên đầu hoặc quàng cổ khi trời rét.

15. XO THAM NOỌNG CHẤU XU

(Báo khắp)

Chai xo tham ha po peng cấp me êm peng
cọ coi dú đi xương bok bua lao lok qua ?
Têng ao lua cá phung mú xum lung pả
Pi ók là kếng noọng coi dú băng an lók qua
Niên niên nẫu phua khuôn coi dú bấu lê ?

Khay nị pi tản xú noọng luông nghĩa báo xao
Pi cọ chí tham noọng peng hẫu mét chu thối
Chí tham là uôn noọng chu khót quam

xương còn nơ !

Khuôn chai ché púk phục nấng bôn nị chí
pên bấu lê ?

Chai ché púk mon nấng bôn nị chí pên mú
bấu lê ?

Bấu mi ngu sing sa ma phẩu cá lẫu qua?

Bấu mi nẫu phua ming non pheng xấng
qua nọng là ai ơi?

Va bấu mi phua non pheng pi peng chí nấp
cấp peng dệt cu đôi hủ,

Pi chí nấp cấp là uôn noọng dệt cu đôi xoong
Bấu đẫy peng ching bấu nhá

Bấu đẫy là uôn noong dệt cu đôi xoong tẹ hư

Po me hảm hua tất pi là chí khiên xó

Po me hảm hua tó pi là chí khiên păn

Va po peng kéng me êm peng phăn khát
xoong lang lẹo
Xoong hau tai pôốc phôôt mạy bông lang mặc
Pan lảng đáy non lôông mạy lý
Tai cấp lả chạt nị ching bẩu mi xông xăng na
Khay nị công tó peng pay téng hươn củ
cang tó kéo uôn noọng pay téng hươn kin
Xo to uôn peng noọng co xai khan tốp pi dơ!

Dịch:

15. XIN HỎI EM THỰC LÒNG

(Nam hát)

Anh xin thăm hỏi mẹ nàng cùng cha kính
có mạnh tươi tựa bông sen đào chẳng em?
Cùng chú thím họ hàng cô bác gái trai
Anh và em ruột đều bình an chẳng em ?
Rồi còn chồng thương của em nữa luôn luôn
mạnh chẳng em ?

Bây giờ anh xin trao đổi cùng em trọn
nghĩa tình yêu
Anh hỏi em thương cho hết mọi lời
Hỏi em cho hết mọi nhẽ em nhé !
Anh đây muốn trồng cói nơi này có nên chẳng?

Anh muốn trông dâu ở nơi đây nên khóm
 chẳng em ?
 Chẳng có hổ mang, rắn ráo đến gần đâu chứ?
 Không có chồng yêu nằm bên cạnh đâu chứ
 em thương ời !
 Nếu mà, không có chồng nằm bên, anh
 quyết cùng em thành đôi vãi,
 Anh quyết sẽ cùng em thành đôi song
 Không cưới được em anh chẳng chịu thôi
 Nếu mà, không lấy được em thành đôi lứa thì:
 Dù cha mẹ ngăn cách anh quyết càng lấn vào
 Cha mẹ ngăn "dầu ong"⁽¹⁾ anh quyết thêm quân
 Nếu mà, cha mẹ nằng chặt dứt thân anh
 làm hai cũng mặc.
 Khác nào coi tựa được nằm quan quách gỗ lim
 Dù chết vì em đời anh không hề tiếc
 Anh ước mong được em cùng dựng xây gia đình
 ước mong được em về cùng lo sinh sống làm ăn
 Xin em thương hãy đáp lại anh cùng !

(1) *Đầu ong*: Đầu con ong có noc đốt đau.

16. DẶN TỎ BẮU XÔM

(Xao khắp)

Ăn nị, pi cáo tẩn cha tiện lai khót quam xương
Khuôn eng noọng co xai cắt khôn
Me ok chầu po liệng lai khuốp mua pi
Leng ngai chinh bầu xăng ứt xôông vang pựạ
Hươn cắt khổ tấc nị ching bầu phẩu le
Pi peng hak ban chầu pak tô muôn mua cợn lê
Quam pak tẩn tô tiện hẩu xăng xia buôn
lok qua ?

Mia khuôn ái pải pu xừa pha coong thả
Phả lón lựa coong pi non xoong
Pha mon lang phiết pheng cu peng mon xợn
Nòn tó ná cu xợn xư páy la xia lầy lê
Noọng lá nị hư phủ hại nhương cẩm ca
Mì hu ta me êm peng lon liệng lok na
Po me liệng kìn khẩu qua pẩu qua loóng
chầu tẩn

Me peng liệng kìn mẩn môóc phẩu chầu bầu
Noong lá hư bầu lảng nả pên pạy hươn
Tạo - Nha luông

La bôm pan phiết pheng cáo mới xứ hự
Chạ lủ bầu tấc nị chí lảng hiêng xoong lầy lê!

Dịch:

16. E RẰNG CHẰNG XÚNG

(Nữ hát)

Giờ đây, anh nói ra những điều mến thương
Nhưng phần em phần nghèo hèn
Mẹ sinh cha dưỡng qua năm nhiều mùa
Cơm chiều, bữa sáng không có chi, nhìn đói hoài,
Nhà nghèo, khổ nhường ni, chẳng ai ngó nhìn
Anh người tốt bụng, nói cùng em câu chuyện vui
Lời nói, trò chuyện cho qua cơn buồn chứ chi ?
Vợ thương của anh, đem chẵn trái sẵn
ngóng anh về
Đồ toàn là lụa trắng toát nằm chung hai người
Gõ chẵn đặt sẵn thành đôi đủ đầy
Vợ kẻ bên cạnh sao đành cách xa
Em đây xấu xí như quạ đen tuyền
Có tai, có mắt, mẹ đánh găng nuôi
Cơm ăn trộn bần, trộn nâu, tối lòng
Cha mẹ nuôi bằng củ mài nướng nên dốt nát
Em đâu có xứng làm dâu nhà Tào ⁽¹⁾ -
Nha luông ⁽²⁾
Đặt xong cơm phải khéo mời, đâu có biết
Đại, dốt, đần nhường ni, đâu có đáng xứng đôi!

(1) Tào: Trường làng, trường vùng, hoặc tiếng gọi "cậu" con nhà quyền sang.

(2) Nha luông: Quan lớn, ngai quyền cao.

17. VA PI HẶC NOỌNG TẸ

(Xao khắp)

*Va pi peng nhăng bầu chề cật cung khôm hay
Lấy choóng khùm khâng dượng têng ải ók ao
Lai khu chí khó chầu khôn kình cung nựa
pi ời !*

*Va bầu tỉ chề noọng xôm cu hiêng xoong tẹ hủ
Keng to pay tham po peng kếng me êm
peng ók ao pi kình têng noọng,
Xum xô ná tô tiện quam nưng chầu điêu
Va bầu chề uôn nhing côn hay
Pi chẳng tẩu tốp noọng quam ố nam nia
Va lai khu chôm chề xoong hấu chàng coi
hàng cần đủ côn phương phạ, pi ời !*

Dịch:

17. NẾU ANH THỰC LÒNG YÊU EM
(Nữ hát)

*Nếu anh thực không chê nghèo khổ kèm hèn
Nặng nề công anh lo lắng phụng dưỡng cả
chú, cha
Nhiều bề khôn khó, nặng nhọc lắm anh ơi !
Nếu chẳng chê em, có thể sánh đôi thực lòng
Anh hãy về thưa với mẹ cha, cô chú, anh em
Gặp nhau bàn bạc nhất tâm đồng lòng
Không chê em người nghèo
Rồi anh tới trả lời, ta đổi trao
Nếu có điều chê bai, đôi ta hăng chia ly xa
cách phương trời, anh ơi !*

18. ÀI ÊM CHẤU PHẤU
(Báo khắp)

Kháy nị, pi chí tản xú noọng hẩu chứ
phăng ầu lé dơ,
Cầm ngoa chộm tô căn lai khót
Êm kếng ải pi noọng ười ý lai côn
Phẩu cộ hum hum pòm quam điêu chẩu phẩu
Va hák lầy khuôn noọng xảng têng la hươn
tẹ hư
Chí pên hươn ún ing chu cốn chẩu hỏi
Me bók xảng la dươn coi ngắm la kháng
Miếng lău chí mi kìn choóng không lo dươn
Mu cáy têng ton ộ mả nhẩu lai pưng
Ngua quai mạ lai khu xen xính
Lo choóng lầy xươn nặn hươn dảo xảng bang
Phăng quam êm bok xon po kình muôn mùa
Hươn im khẩu chu mự têng phỏổng cáo
xưng peng ời !

Dịch:

18. CHA MẸ ƯỚC MONG
(Nam hát)

Bây giờ, anh đáp lại nàng nghe nhớ giùm cho
Tôi qua vừa mới đổi trao nhiều điều
Mẹ cha, anh chị em cô bác đông người
Ai ai cũng đều nhất trí một lời muốn mong
Nếu anh cưới lấy được em xây dựng gia đình
Cửa nhà êm ấm, mọi người tựa nương
Mẹ khuyên dạy bảo việc nhà hãy nghĩ liệu lo
Sao cho no đủ miếng ăn hãy gắng làm
Lợn gà nuôi thiện con to nhiều đàn
Trâu bò và ngựa cùng nhiều vật nuôi
Lo được như vậy cửa nhà ung dung
Em nghe lời mẹ thì cha vui lòng
Hằng ngày gia đình no đủ, cá vùng ngợi
khen Thương ơi !

19. XAO TÔ XÚ PO ME

(Xao khắp)

*Me êm ơi! Lự mừng cộ lấy pák in muôn mùa
nả khuống bươn xao
Hên to báo táng phương táng mường ma hậu
Hên to chầu pi tạo pak tản nắm nia
Tố pay ma in yêu niều chuôn pên chụ me ơi!
Xương pák tản nho nhoọng hội khót quam ban
Lục mừng cộ khan quam ban xấu ái pi Tạo
Po ók chầu me liệng chí ngắm ba xứ?
Xo po peng cáo cha tốp quam uôn nọi, po ơi!*

Dịch:

19. NỮ THƯA CÙNG CHA MẸ

(Nữ hát)

*Mẹ ơi! Con mẹ nói vui đùa ở Hạng Khuống
tuần hai mươi
Thấy toàn trai phương xa, mừng khác ⁽¹⁾
tới tụ
Có một nhà Tạo ⁽²⁾ thường thủ thi bên con
Chuyện trò qua lại quán thành tình yêu mẹ ơi!
Nói ra lời những ngọt ngào trăm câu
Đáp chàng con cùng ngọt ngào ái ân
Cha sinh, mẹ dưỡng nghĩ sao việc này?
Xin cha luận ý đáp lời bảo con, thưa cha!*

(1) Mừng khác: Đất tông xã khác, châu huyện khác

(2) Anh Tạo: Ở đây là hát tôn sung, không hẳn là "cậu" con quan.

20. PO ME TÓP QUAM LỤ NHING

(Xao khắp)

Po chẳng tẩn tham vậu me tốp quam ban
Dẩn to tan pák bẻo lưạ lẹ lín xáng xia buôn
lók qua
Pa uôn khoảng cung chẩu xen poóng xư lê ?
Lục chẳng tẩn cấp chẩu me liệng po ók tẩn dăm
Pi peng măn hak chao xút luông tô ổ
Po ók chẩu me liệng khan tốp quam ban
Chí khan pên hẩu ma pheng tiêm cu bầu lê
Ma dú xảng la dượn na hay không lo
Xo dệt khươi tẻng tằm pun dượn po ơ !
Noọng cộ tố xẩu ải me liệng chôm muôn
quam li
Va bầu chề tỷ hươn khôm hạy tẹ hư
Pay bók chẩu po liệng me ok xẩu ma
Cha quam ban xú căn chu luông li hại.

Dịch:

20. BỐ MẸ ĐÁP LỜI CON GÁI
(Nữ hát)

*Cha hỏi kỹ lại rồi mẹ đáp lời
Chỉ e chàng dối chuyện vui cho qua lúc buồn
Làm thân con gái dạ thêm muôn phần sầu
đau đấy chẳng ?
Con xin thưa lại mẹ cha tỏ tường
Anh ấy thương con đổi trao hẹn ước hết lòng
Ngọt ngào cha mẹ xem bề lòng vui
Đắn đo suy kỹ đẹp đôi nên chẳng
Đến đây lo việc cửa nhà ruộng nương
Xin làm con rể gắng công đáp đền, thưa cha !
Em trình cha mẹ thuận tình ưng cho
Nếu chàng không chê em nhà túng nghèo
Hãy nói cùng cha mẹ của chàng tới đây
Đôi bên hai họ gặp nhau giải bày.*

21. CHAI TÔ XO PO ME PAY THAM PẬU
(Báo khắp)

*Chơ nặn chai cộ mong chầu pòm quam ban
lai khót*

Pi luôn tẩu ha pụn hươn dảo ún ing

Po king ỏi, me king phăng thí li dơ

Lục cấp noọng tố ổ xú căn

Pưà va xoong phương pòm cha quam thỏi thí

Chí xú hẩu xoong nọi pên cu đôi xoong

Chơ nặn têng êm ải mong chầu lo áo

Xộc xáo đẫy lếch nọi pêng bég cãm ban

Lông hươn pòm pa căn đơn páy

Pay họt hoỏng phái pụn bường mang lung ta

Chấng cha quam cáo tham chu lông li hại

Ta hặc lả nai chựa hẩu ngấm xú lầu

Xo quam ban in xuong ón pêng xoong nọi li dơ

Va hặc uôn nọi khuôn cu đôi xoong tẹ hứ ?

Dịch:

21. NAM NÓI XIN BỐ MẸ
ĐI HỎI CUỐI CON DÂU
(Nam hát)

*Bấy giờ, anh mừng vui bày tỏ nỗi niềm
Anh đi tìm kiếm nơi nương tựa dựng xây
gia đình*

*Thưa cha cùng mẹ nghe con tỏ bày
Con cùng em ấy chuyện trò với nhau
Đôi bên tính kỹ suy sâu hiểu tìm
Se duyên hai nhỏ thành đôi vợ chồng
Nghe con, cha mẹ vui lòng liệu lo
Kiếm tìm quà nhỏ, bánh ngọt kèm theo
Rời nhà rảo bước rủ cùng ra đi
Đi đến bên kia, gặp đảng nhà gái
Tỏ lời xin hỏi, tính kỹ dờ hay
Xin hỏi bên ngoại ông bà nghĩ sao
Hãy thương đôi trẻ, cho nhà trai rõ cùng
Nếu thương hai đứa cho thành đôi thực lòng ?*

22. TA NAI HẦU LỤK PÊN PHUA MIA
(Xao khắp)

*Ta nai lẹo khan quam tán tùm
Va bầu chĩnh chê hại hươn đảo khó cắt tẹ hư
Chí păn hầu pên lồi xôm xéng
Ban bẻng hầu xoong nọi pên cu đôi xoong
Po thẩu po bầu heng
Me thẩu me bầu heng
Chẩu kin xạ phắc xeng
Chẩu kin heng khươi lả
Chẩu kin xạ pa bá khươi lun
Têng xoong nọi dươn choóng chện lỏ
Hầu pek chẩu pi noọng hươn đảo xáng bang
Têng êm ải xoong hươn cạy tó
Coi choóng dươn mưa nả xáng bang lụk ời !*

Dich:

22. CHA MẸ BÊN GÁI ỪNG THUÂN

(Nữ hát)

Cha mẹ bên em thêm ý đáp lời

Nếu không chê gia đình chúng tôi nghèo

túng thực lòng,

Sẽ cho hai trẻ tác thành

Se duyên hai đứa nên đôi vợ chồng

Cha già không khoẻ mãi

Mẹ già không khoẻ mãi

Mong ăn rễ rau xanh

Mong nhờ sức rể út

Mong ăn nhờ gió cá anh vũ của rế cuối

Khuyến hai con gắng chăm sức lụng làm

Sao cho bằng người cửa nhà đủ đầy

Và cha mẹ đôi bề được cây nhờ

Hãy gắng siêng làm lụng sau này vẻ vang

con oi !

23. KHẮP NHÁ HẠN KHUỐNG
(Xao khắp)

Đức tam đức ma lỏ
Đúm tam đúm ma lỏ
Đức đúm lẹo keng kẻ tẩm khăn lẹo lỏ
Tô dú nằng nẫu nặm băng lặc tô pa cộ non
Tô dú nằng nẫu na tô niểu kếng khứa cộ
non lẹo lỏ
Chom púak hẩn mi ngu cộ non
Chom pu hẩn mi én cộ non
Chom ten hẩn mi luông cộ non
Tô mi nguông mi nga tô chạng cộ non
Tô xảng công tô quai cộ non
Tô cang lai tô bẻ cộ non
Tô éng ẻ têng cãm tô quang cộ non
Xum xang nọi mi cặng ỏn lin cộ non
Nhặng bầu non to nôộc sen hỏm cấp nôộc
sen lảng
Cãm mẩn pay dẳng nặm băng lặc kin pa
Dú nằng cang na phẩu tông
Ta phủ xoong hẩu bầu khếng ta mẩn lảy
Kháy hư phay mọt pên thán lai
Phay tai pên thán lăm mỏ mỉ
Thẩu ké nỉ non lấp lua lỏn lẹo lỏ
Pay non lỏ qua lua non xíp xoong xỏi ha ời !
Lua non nọi xíp xoong phá lớp xửa coong ha

Phả lớp pha coong thả
Phả dẫn lựa khảm khếp coong cang
Hung ma thúk pay hay lom a
Thúk pay na lom ười
Thúk kếp phải xọt xọt lom cu lô liêu mầu
na peng ời !

Dịch:

23. TAN BUỔI HẠN KHUỐNG
(Nữ hát)

Khuya đêm khuya đến rồi
Khoắt đêm khoắt đến rồi
Khuya khoắt con keng kè ⁽¹⁾ đã dậy thức kêu
Con ở dưới nước vực sâu con cá đã ngủ rồi
Con ở dưới ruộng con bà mụ và nòng nọc
đều ngủ rồi,
Đồng mồi kia có rắn cũng đã ngủ rồi
Đỉnh núi kia có chim én cũng đã ngủ rồi
Mỏm đồi kia có rỗng cũng đã ngủ rồi
Con có vùi có ngà con voi đã ngủ rồi
Con có sườn cong con trâu đã ngủ rồi
Con cầm vằn con dê đã ngủ rồi
Con ông ọ chiều tối con nai đã ngủ rồi

(1) Keng kè: Loài tắc kè đầu to, ngày chui ngủ trong hốc cây, đêm khuya thức dậy đi kiếm ăn kêu keng kéc.

Khóm tre nhỏ có vượn, dúi, tê tê, đã ngủ rồi
Không ngủ chỉ có loài chim sen hóm ⁽²⁾

và sen lẳng ⁽³⁾

Đêm nó đi mò cá kiếm ăn dưới nước vùng sâu
Nó ở giữa ruộng ngoài đồng
Mắt đôi ta không thi thố được cùng mắt chúng.
Giờ đây lửa đã tắt thành than vắn
Lửa đã tàn thành than đen nhỏ nổi
Cụ già nơi đây đã ngủ say ngon giấc rồi
Đi ngủ thôi, giấc nồng mười hai tích ta ơi !
Giấc ngủ nhỏ mười hai lốt đêm đang mong về
Chiếc vỏ chăn ngóng mong
Chiếc màn lụa ghép màu đang chờ căng
Sớm mai còn phải đi nương cùng cô
Còn phải đi ruộng cùng chị
Còn phải sóng bạn trong vùng đi nhật bông
nửa cơ Thương ơi !

(2) Sen hóm: Loài chim bơi cá giống lớn, lông xanh thẫm, đêm không ngủ.
(3) Sen lẳng: Loài chim bơi cá giống nhỏ, lông xanh nhạt, đêm đi kiếm cá ăn, không ngủ.

24. XẮNG LA HẠN KHUÔNG PAY ẪU PHUA
(Xao khắp)

Coi dú li dơ báo bua hôm kếng xao bua ha
cuông bản

Coi dú li dơ Hạm Khuông nội xí pịch xan tằm
Xan tằm xan xí che hăm pựn

Hưn hưn báo xao tom

Pặt ma khay nay, Xao luông lẹo chí khẩu

pha me xia lỏ

Xao ké lẹo chí khẩu pha chụ hôm phua xia lỏ

Nhăng to xao xắm lun pun noọng

Choộm hính doông lôông khuông cẳm ngoa

thôi na

Phôn bấu tôóc nha vang xia khuông hau xẩu

Phạ bấu xẩu nha vang xia khuông hau

moong xăng nơ

Xíp cẳm hẩu mi báo tay cay tới hưn toong

ma hẩu

Ăn ha nị khẩu xẩu lẹo chí bấu cừn ma kiểu

kếng coong

Hom khoong khừn hưn phua chí bấu cừn

ma lửa lẹo lỏ !

Dịch:

24. CHIA TAY HẠN KHUỐNG ĐI LẤY CHỒNG
(Nữ hát)

Ở yên nhé chàng trai, cô gái sen làng của ta
Ở yên nhé Hận Khuống nhỏ bốn bề nhẵn

Đan nhẵn kỹ bốn góc tựa đan pụm ^{phên đan} (1)

Tập nập gái trai xum

Giờ đây, gái đã lớn sẽ cuộn chăn mẹ đi rồi

Gái trưởng thành sẽ chung chăn tình cùng chồng

Còn lại lớp trẻ đàn em

Tối qua tập sự diện vào xuống sân

Trời không mưa, chớ bỏ sàn ta vắng lặng

Trời không nắng mây, chớ bỏ sàn ta mọc meo

Mười đêm hay có trai phương xa gáy đàn

môi đồng đèn xum

Còn ta đây, thóc đã đổ bồ không trở lại

‘ được cùng thóc đánh đồng

Soạn đồ đạc về nhà chồng không còn trở lại

chơi vui được nữa rồi !

(1) Pụ: Cái phên mềm, đan mau, dùng để phơi thóc.

25. NHA LUM

(Báo khắp)

*Cầu chí lưm cấp xíp chí lưm
Thả to tổn xlep pông nga chẳng lưm
Thả to xum khing chăur ok bók chẳng lưm
Choóng chook hụ pay púa chău pua chẳng lưm
Phôm đủ hua lưm cầu chẳng lưm nơ !*

*Cầu chí lưm cấp xíp chí lưm
Thả Nặm Ma hêng to le chẳng lưm
Nặm Te hêng to thú chẳng lưm
Pa bú dòn kin đao chẳng lưm
Xai khao dòn kin mook chẳng lưm
Nộc chok phạ kin ỏi thoóng xuôn chẳng
lưm nơ, peng ỏi !*

Dich:

25. CHỜ QUÊN

(Nam hát)

Chín sẽ quên và mười sẽ quên
Chờ cây hẹ mọc cành lá hững quên
Chờ khóm sả ra hoa hững quên
Ông bương biết vào Triều châu Vua hững quên
Tóc trên đầu quên búi hững quên nhé !

Chín sê quên và mười sê quên
Chờ sông Mã cạn bằng chiếc đĩa hăng quên
Sông Đà cạn bằng chiếc đũa hăng quên
Cá bống bỏ lượn ăn sao hăng quên
Cát trắng lượn ăn sương mù hăng quên
Chim sẻ trời ăn mía nửa vườn hăng quên
nhé tình thương ơi !

MỤC LỤC

PHẦN I: KHUN LÚ - NÀNG ỦA (Truyện dân gian)	5
• I. Truyện kể truyền miệng	11
• II. Nguyên bản tiếng Thái	59
• III. Truyện thơ	144
PHẦN II: DÂN CA	212
• I. Những điệu dân ca của người Thái vùng Tây Bắc - Việt Nam	213
• II. Hát ở sân chơi (Khắp Hạp Khuống)	237
PHẦN III: PHỤ LỤC	254

NHA XUẤT BẢN VĂN HOÁ DÂN TỘC
19 Nguyễn Bình Khiêm Hà Nội • ĐT : (04) 9434239

**TRUYỆN CỔ VÀ DÂN CA THÁI
VÙNG TÂY BẮC VIỆT NAM**

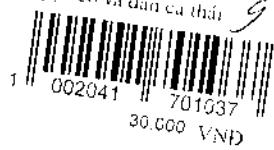
NGUYỄN VĂN HOA
(Sưu tầm - Biên dịch)

Chịu trách nhiệm xuất bản:
PGS. TS HOANG NAM

Biên tập: NGUYỄN MINH NGHĨA
Vẽ bìa: ĐẶNG THI BÍCH NGÂN
Sửa bản in : TÁC GIẢ

In 500 cuốn, khổ 13 x 19cm
Giấy phép xuất bản số: 79-1575/XB-QLXB
In tại: Xưởng in NXB Văn hóa Dân tộc
In xong và nộp lưu chiểu quý IV năm 2001

truyện cổ và dân ca thái 9

1 002041

701637

30.000 VNĐ

Giá: 30.000đ